

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin Vuorenkylä - erämaan suojassa

AULI HIRVONEN
RIITTA KINNARI
KATRIINA KOSKI
JANNE RUOKOLAINEN

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hankkeen työryhmä:
ProAgria Etelä-Suomi ry / MKN maisemapalvelut / Hämeen kalatalouskeskus
Auli Hirvonen
Riitta Kinnari
Katriina Koski
Marjo Koski-Laulaja
Päivi Meronen
Esko Parkkonen
Janne Ruokolainen

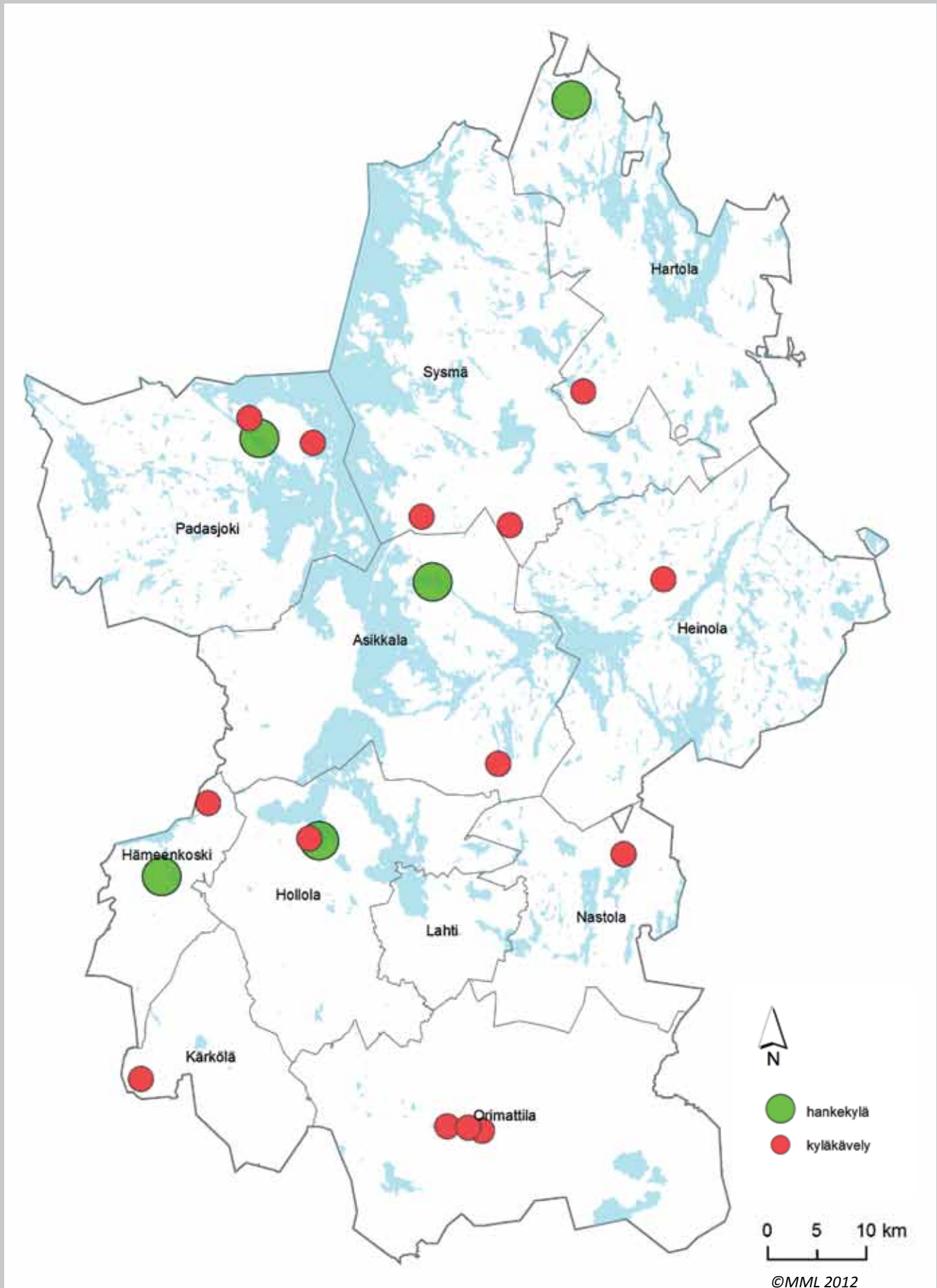
Valokuvat: Auli Hirvonen, Riitta Kinnari, Katriina Koski ja Päivi Meronen
Ilmakuvat: Tero Tikkanen

Taitto: Auli Hirvonen, Katriina Koski ja Päivi Meronen

Padasjoen kirjapaino 2013
ISBN 978-952-7050-00-2 (rengaskirja)
ISBN 978-952-7050-01-9 (pdf)

Sisältö

1 JOHDANTO	5
2 TOIMINTA KYLISSÄ	7
Asukasillat	7
Pienryhmät	7
Talkoot	7
Arkistot	7
Seminaarit	7
Kotimaan opintomatkat	9
Ulkomaan opintomatka	9
Tapahtumat	9
Kyläkävelyt	11
3 VUORENKYLÄN TARINA	12
4 MAISEMAN TARINA	21
Vuorenkylän kulttuurimaiseman arvot ja hoitosuunnitelma	21
Purnuvuori, metsät ja erämaajärvet	45
Haran kulttuuri- ja luonnonmaisema	59
5 TARINOIDEN HYÖDYNTÄMINEN KYLÄN TOIMINNASSA	67
Reitistöt ja virkistyskäyttö	69
Kylän tapahtumat	71
Kylämatkailu	75
6 MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?	79
7 LOPPUSANAT	85
LÄHTEET	86

1 JOHDANTO

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hanke toimi vuosina 2012-2013 viidessä päijäthämäläisessä kylässä, Asikkalan Kalkkisissa, Hartolan Vuorenkylässä, Hollolan kirkonseudulla, Hämeenkosken taajamassa ja Padasjoen Kellosalmi Seitniemi -Virmailassa. Lisäksi tehtiin kyläkävelyjä kymmenessä muussa päijäthämäläisessä kylässä.

Hankkeen rahoittivat yhdessä toimintaryhmät Eteläisen Päijät-Hämeen maaseudun kehittämissyhistys - Etpähä ry ja Päijänne Leader ry Manner-Suomen maaseudunkehittämissuunnitelmasta. Hankkeen toteuttivat ProAgria Etelä-Suomi ry sekä siihen kuuluvat Etelä-Suomen Maa- ja kotitalousnaiset ja Hämeen kalatalouskeskus. Hankkeessa oli mukana monia eri alojen asiantuntijoita: maisemasuunnittelijoita, paikalliskulttuurin kartoittajia, rakennusarkkitehteja sekä kalastus- ja vesistökuunnostusten asiantuntija.

Hankkeen aikana kaikissa viidessä kylässä oli erilaisia tapaamisia, maastokäyntejä, pienryhmiä, tapahtumia tai asukasiloja yhteensä 86 kappaletta. Lisäksi järjestettiin seminaareja, kotimaan opintomatkoja ja ulkomaan opintomatka. Hankkeessa tehtiin löytöretkiä yhdessä kyläläisten ja kesäasukkaiden kanssa kylien maisemaan, kulttuuriympäristöön, luontoon, vesistöihin, paikallisuuteen ja historiaan. Nuo löydöt ja arvot on koottuna tähän raporttiin.

Hankkeessa tehtiin jokaiseen kylään myös maisemanhoitosuunnitelma. Sitä hyödyntämällä saadaan säilytettyä kylien arvokas maisemallinen kulttuuriperintö. Kulttuurimaisema ei säily ilman hoitoa, joka on monesti vanhan maankäytön vaalimista, kuten perinnemaisemien hoitoa ja maiseman avoimuudesta huolehtimista raivaamalla. Se voi olla myös vieraslajien poistoa. Osaan kylistä tehtiin myös yksityiskohtaisempia ympäristön kehittämissuunnitelmia.

Hankkeessa on mietitty myös erilaisia tapoja hyödyntää kulttuurimaisemaa ja paikallishistoriaa kylän toiminnassa tai matkailussa. Hankkeet tulevat ja menevät, mutta tavoitteena on, että asukkaat tarttuvat näihin yhdessä muokattuihin ajatuksiin ja innostuvat maiseman- ja luonnonhoidosta sekä paikalliskulttuurin esiintuonnista. Jotta maisema ja kulttuuri säilyvät, täytyy niiden olla osa elävää elämää. Kylissä on lukuisia mahdollisuuksia erilaisten maisemaa ja kulttuuria hyödyntävien palveluiden luomiseen. Raportin lopussa on esitetty myös kaikille toimenpiteille erilaisia rahoitusmahdollisuuksia.

Kylistä tulee kertoa muille ja pitää ääntä itsestään, ei vain matkailun tai yritystoiminnan takia, vaan kylän itsensä takia. Hankkeen tarkoitus oli myös avata silmiä sille kauneudelle, minkä keskellä kylissä eletään. Asukkaiden tulee olla ylpeitä kylän koko komeudesta ja tuoda se esiin. Myös kylillä, ei vain yrityksillä, on imago ja parhaassa tapauksessa jopa brändi.

Kiitos erinomaisesta yhteistyöstä Vuorenkylän kylä- ja nuorisoseuralle! Erityiskiitokset tiedottamisesta ja raportin tietojen tarkistamisesta. Kiitos myös kaikille pienryhmillä aktiivisuudesta ja ajastanne!

Asukkaiden toiveita Vuorenkylässä:

- *näköalapaikkojen hyödyntäminen - isojen mäkien laet*
- *kylämaiseman avaaminen ja kaunistaminen*
- *Purnun ympäristö kesäaikaan*
- *kylän yhteisen urheilukentän kunnostus*
- *kotimuseoiden hyödyntäminen*
- *kosteikkojen rakentaminen*
- *Sotkuoja, lähelle kyläportti ja hevoslaidun*
- *luontopolun kehittäminen ja markkinointi*
- *tie 6134 ja Tohtaantien risteys - turvallisuutta lisää poistamalla näköesteenä olevia kiviä*
- *tieturvallisuuden parantaminen*
- *ongintapaikka kylälle uimarannan läheisyyteen*
- *kyläkeinu keskeiselle paikalle*
- *kotimuseoihin avointen ovien päivä - opastettu kierros*
- *pihabongaus -tutustumiskierros erilaisiin maalaispihoihin*
- *tuulimyllyjen kylä - miten hyödyntää ajatusta*
- *metsäyönäytöksiä perinnemenetelmin*
- *erämaajärvien matkailullinen hyödyntäminen - jääkauden jäänteet*
- *talviajan aktiviteettien lisäys, hiihtolatu, toimintaa kodalle*
- *perinnetyönäytöksiä: päreiden höyläys, riihenpuinti, sahdin teko, rosvopaisti*
- *lisää tietoa kylän esihistoriasta*
- *vanhojen rakennusten täydennyskartoitus*
- *vieraslajien torjunta*
- *Humalusjärven laskuojan kunnostus ja Mielengentien alittavan ojan maisemointi*
- *yhteistyötä luontomatkailuun*

2 TOIMINTA KYLISSÄ

Asukasillat

Kaikissa viidessä kylässä järjestettiin hankkeen aikana yhteensä 15 asukasillaa, joihin osallistui 236 henkeä. Hankkeeseen liittyi esiselvityshanke, jolla kartoitettiin toiveita kylien kehittämiskohteista. Sen lisäksi ensimmäisessä asukasillassa listattiin tärkeimmät kehittämiskohteet. Osasta kehittämiskohteita luovuttiin hankkeen aikana, mutta tämä lista ohjasi tekemistä kylissä. Toisessa asukasillassa esiteltiin luonnoksia ja ideoita, joita asukkaat kommentoivat. Viimeisessä asukastilaisuudessa käytiin läpi koko hankkeen aikana syntyneet ideat.

Pienryhmät

Kunkin aihealueen ympärillä kokoontui pienryhmä, joita olivat maisemaryhmä, kulttuuriryhmä ja vesistöryhmä. Maisemapienryhmässä tehtiin paljon maastokäyntejä, haastateltiin ja samalla valokuvattiin kylien kulttuurimaisemaa ja luontoa. Kylien kertojia ja varttuneempaa väkeä haastateltiin neljässä kylässä, Hämeenkoskella, Kalkkississa, Kellosalmella ja Vuorenkylässä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja ne on talletettu ja annettu kyliin. Kaiken kaikkiaan pienryhmät kokoontuivat kaikissa viidessä kylässä yhteensä noin 50 kertaa. Pienryhmissä kokoontui yhteensä 160 henkilöä.

Talkoot

Talkoita järjestettiin kuusi kappaletta. Niitä pidettiin Hollolan kirkonkylässä, Kalkkississa, Kellosalmella ja Vuorenkylässä. Talkoiden työt vaihtelivat vieraslajien poistosta, puuston ja pensaikon raivaamiseen sekä omenapuiden leikkaamisesta veneluiskan korjaamiseen. Talkoisiin osallistui yhteensä 57 henkilöä.

Arkistot

Suomessa on useita erilaisia arkistoja, joista voi etsiä tietoa. Suuri osa arkistoista sijaitsee Helsingissä, mutta niiden aineistoa voi selata arkistolaitoksen sähköisistä tietokannoista ja hakemistoista. Näitä ovat esimerkiksi Kansallisarkiston ja maakunta-arkistojen yhteinen Vakka-arkistotietokanta ja Kansalliskirjaston Fennica-tietokanta. Käytimme kansallisarkiston historiallisia karttoja, kansalliskirjaston pitäjänkartta aineistoa, kansanrunousarkistosta haimme vanhoja tarinoita ja tutustuimme paikallismuseoiden vanhojen valokuvien tarjontaan. Kirjastojen kotiseutuosastot ja kyläkirjat ovat korvaamattomia aarraittoja.

Seminaarit

Hankkeen ensimmäisenä toimintavuotena järjestettiin seminaari laivaristeilynä Päijänteellä ja vierailuina hankkeen kylissä. Seminaaria markkinoitiin 50 hengelle Elbatarlaivan kapasiteetin vuoksi. Ilmoittautuneita oli kuitenkin runsaasti yli tuon määrän. Laivan kapteenin suostumuksella ja suotuisan sääennusteen turvin lisättiin osallistujamäärä 60 henkilöön ja seminaaristeilylle osallistui 59 henkilöä. Seminaariin sisältyi asiantuntijoiden luentoja ja tutustumiskäynnit Kelventeen saarella, Kellosalmi-Seitniemi-Virmailla kyläyhdistyksen ja Kalkkisten kyläyhdistyksen vieraina. Hankkeen päätöseminaarissa marraskuun 2013 lopussa Asikkalan Lehmonkärjessä esiteltiin toimintaan osallistuneiden kylien maisemaa ja paikalliskulttuuria.

Kotimaan opintomatkat

Syyskuussa 2012 toteutettiin kolmipäiväinen opintomatka Pohjois-Karjalaan Ilo-mantsiin ja seudun vaarakyliin. Hankealueelta matkalle osallistui 18 henkilöä. Matkan tarkoituksena oli tutustuminen pohjoiskarjalaiseen maisemaan, kulttuuriin ja alueen yritystoimintaan sekä Itä-Suomen vaarakyliin tunnelmien kokeminen. Opintomatka onnistui yli odotusten. Kohteiden parasta antia olivat historia, luonto, maisema, ruoka, paikalliset tuotteistetut kohteet, asiantuntevat oppaat ja karjalainen vieraanvaraisuus sekä yhteistyö yrittäjien kesken. Nämä ovat hyvinä esimerkkeinä kehitettäessä toimintaa kylissä. Elokuuhun 2013 suunniteltiin kahta opintomatkaa kyläbongaustapahtumiin. Hämeenkosken matka 3.8. peruuntui vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Toinen opintomatka Vuorenkylän kyläbongaustapahtumaan toteutui 15 osallistujan voimin. Tapahtuman kaikissa kohteissa oli paneuduttu esittelyyn todella hyvin.

Ulkomaan opintomatka

Hanke järjesti 24.-28.9.2013 opintomatkan Kroatiaan, johon osallistui 18 henkeä. Matkakohteena oli Kroatian eteläosassa, Adrianmeren rannalla oleva Dalmatian maakunta. Matkan aikana tutustuttiin Splitin, Trogirin ja Sibenikin kaupunkeihin ja Krkan kansallispuistoon, Etnoland Pakovo Seloon ja kalastus- ja veneilymatkailuun. Matkalla kuultiin myös usealta paikalliselta taholta Kroatian ja Dalmatian matkailusta. Vanhoissa kaupungeissa kuuli useaan otteeseen klapa-laulua. Klapa on traditionaalinen dalmatialainen accapella-laulutyylä, joka on listattu UNESCO:n kulttuuriperintöluetteloon. Matkaraportti on luettavissa www.maajakotitalousnaiset.fi.

Tapahtumat

Hankkeen aikana ideoitiin asukasilloissa tapahtumia kyliin. Hollolan kirkonseudun kylien alueella on lukuisia tapahtumia kesäaikaan. Kyläyhdistyksen voimavarojen vähyyden vuoksi uusia tapahtumia ei haluttu vaan osallistuminen muiden järjestämiin tilaisuuksiin riittää nykytasolla. Hämeenkoskella tapahtumia on vuosittain myös runsaasti. Järjestelyissä ovat mukana kunta, seurakunta, yrittäjät ja lukuisat yhdistykset. Uutena tapahtumana suunniteltiin ja toteutettiin kyläbongauspäivä elokuussa 2013. Kalkkisten seutu on ollut mukana myös valtakunnallisessa kylämatkailuhankkeessa Teemapohjaisen kylämatkailun kehittäminen - valtakunnallinen koordinaatiohankkeissa I ja II. Hankeaikana kehitettiin olemassa oleviin tapahtumiin sisältöä ja tehtiin kehittämistyötä yhdessä molempien hankkeiden kanssa. Kellosalmella kyläyhdistys innostui Kekrijuhla-tapahtuman suunnittelusta. Juhla toteutettiin hankkeen aikana ensimmäisenä vuonna vanhan koulun pihapiirissä ja toisena vuonna Siltapuistossa. Kekrijuhlasta muodostuu Kellosalmelle jokavuotinen tapahtuma. Myös Enni Idin mökin alueelle suunniteltiin kesäajan toimintaa. Ensimmäiseksi tavoitteena on saada pihapiiri rakennuksineen kunnostettua, minkä jälkeen tapahtumien toteutus on mahdollista paremmin. Vuorenkylässä suunniteltiin uutena tapahtumana kyläbongauspäivä. Suunnitteluun kyläläiset osallistuivat aktiivisesti ja se näkyi hyvänä toteutuksena. Jokaisessa kohteessa oli valmistauduttu esittelyyn hyvin. Kesäjuhlien sisältöä suunniteltiin teemapohjaiseksi kolmen vuoden jaksolla.

Kyläkävelyt

Hankkeen aikana järjestettiin kyläkävelyitä 14 kappaletta, joista 11 toteutettiin hankkeen ulkopuolisissa kylissä ja kolme hankkeen kohdekyliissä. Kyläkävelyt kattoivat kaikki Päijät-Hämeen kunnat lukuun ottamatta Lahtea. Kyläkävelyillä tehtiin löytöretkiä Päijät-Hämeen hyvin erilaisiin kyliin, niiden historiaan, kulttuuriin ja maisemaan. Monessa kylässä saimme nauttia paikallisten asukkaiden ja asiantuntijoiden tarinoista. Kiitos niistä! Kyläkävelyillä muistutettiin myös vieraslajeista, joiden torjunta on kaikkien asia. Osallistujia kävelyissä oli yhteensä 454 henkeä.

Kohteina olivat:

Asikkala - Urajärvi

Hartola - Kalho

Hollola - kirkonseutu

Hämeenkoski - Putula

Heinola - Lusi

Kärkölä - Lapinnummi

Nastola - Ruuhijärvi

Orimattila, Keskusta, Käkelä ja Niemenkylä

Padasjoki - Kellosalmi ja Virmaila

Sysmä - Nikkaroinen / Karilanmaa ja Raviokorpi

Kyläkävelyiden teemat vaihtelivat. Orimattilan kolmessa kohteessa keskityttiin rakennuksiin, henkilöihin ja historiaan. Padasjoen Kellosalmen ja Hollolan kirkonseudun kyläkävelyt liittyivät muinaisjäännöksiin. Kierrosten aikana kuultiin kivikauden elämästä ja asuinpaikoista, historiallisen ajan hiilimiilusta ja pyyntikuopista, linnavuorista ja keskiaikaisesta kirkosta sekä monista muista muinaisjäännöksiin ja muinaiseen elämään liittyvistä asioista. Kyläkävelyitä voidaan tehdä myös pyöräillen. Sysmän Raviokorvessa ja Karilanmaalla pyöräiltiin kauniissa kesäsäässä 10 ja 20 kilometrin pituiset reitit. Lisäksi tehtiin yksi kyläkävely bussiajeluna Kalhon kylällä Hartolassa. Kärkölän Lapinnummella keskityttiin kylän muutamaa maisemasuunnittelua kaipaavaan kohteeseen. Urajärvellä kohteina oli mm. vanha kylänraitti, maakunnallisesti arvokas kylän kulttuurimaisema ja valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö; Urajärven kartano. Putulassa tutustuttiin kylämaiseman historiaan, vanhoihin rakennuksiin ja kyläkirjastoon. Sysmän ja Hartolan kyläkävelyt toteutettiin yhteistyössä Yhteen hiileen –hankkeen kanssa.

Nastolan Ruuhijärven ja Heinolan Lusin kyläkävelyt olivat osa Lahden seudun ympäristöviikkoa. Ruuhijärvellä tutustuttiin mm. vanhaan kylänraittiin, muinaisjäännöksiin ja maakunnallisesti arvokkaaseen kylän kulttuurimaisemaan. Lusin kylässä tutustuttiin kylän keskustan jo maisemasta kadonneisiin tai siinä yhä vaikuttaviin merkittäviin rakennuksiin, historiasta muistuttaviin muistomerkkeihin, kulttuuriympäristön rakennusaineisiin kuten vanhoihin kyläteihin, vuosisatoja viljelyksessä olleisiin peltoihin ja kulttuurimaisemassa työskenteleviin lampaisiin.

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hankkeen kyläkävelyiden tavoitteena on tuoda esiin kylien ja taajamien omaleimaisuutta ja vahvuuksia. Monessa kyläkävelyssä virisi uusia ideoita. Urajärvellä kyläkävelyä mietittiin vuosittaisena tapana tutustua kylään kesäjuhlien yhteydessä. Putulassa, Kellosalmella ja Virmailassa kävelyreittiä suunniteltiin käytettävän kylää esittelevän kyläpolun reittinä. Ruuhijärvellä olevan muinaisjäänöspolun sisältöä ajateltiin täydentää kylän historialla. Orimattilassa kävelyistä muodostui mukavat tapahtumat, jotka houkuttelivat runsaasti kävelijöitä. Orimattilassa kyläkävelyistä toivotaan syntyvän vuosittainen tapahtuma.

3 VUORENKYLÄN TARINA

Kylän historian vaiheet ja tärkeimmät tapahtumat kylässä

Rautakausi 500 eKr.

1150 - 1300 jKr.

Vuorenkylän alueella viitteitä mahdollisesta rautakauden asutuksesta. Harjun tilan mailta, Keijumäeltä on löydetty nurmilaukkaa, jota pidetään rautakautisen asutuksen seuralaiskasvina. Tosin kasvi on voinut tulla kylään myöhemminkin.

1443

'Putkijärwi' mainitaan asiapapereissa kylän nimenä ensimmäisen kerran.

1539

Hämeen maakirjoissa mainitaan Putkijärveltä 10 taloa.

1562

Hämeen maakirjoissa ensimmäinen merkintä Haralahden talosta, jonka mainitaan olleen uudistalo, isäntänä Heikki Pekanpoika.

1500 - 1600 -lukujen vaihe

Nuijasota ja katovuodet autoittivat kylää.

1600-luvun puoliväli

Putkijärven kartano perustetaan.

1600-luku

Torpparilaitos syntyi Suur-Sysmään. Aluksi torppien synty liittyi uudisasutukseen ja torpista kehittyi usein itsenäisiä taloja.

1734

Perintötilalliset saivat oikeuden pitää torppia.

1757

Kruunutilalliset saivat oikeuden pitää torppia.

1767 - 1800

Isojako suoritettiin Harassa.

Jaossa muodostettiin neljä taloa ja yksi perintötorppa. Näin muodostettiin Vanhatalo, Haranlahti, Torppa ja Laurintalo (Mäkelä ja Rantala).

1789 - 1807

Isojako suoritettiin Putkijärvellä, kylässä yhdeksän taloa.

Vuorenkylän isossajaossa muodostettiin kolme tilaa, joista kaksi ensimmäistä kuului Seppälälle ja kolmas Olkkolalle.

1843

Seppälän tilat jaettiin halkomalla neljäksi tilaksi.

1840

Ruulin talon isäntä Abders Rolig rakensi tuulimyllyn Ruulin mäelle.

1846

Olkolan tila jaettiin halkomalla kahdeksi tilaksi. Näistä tilajaoista muodostui Seppälän, Haukan, Sivinmäen, Purrin ja Ruulin tilat.

1857

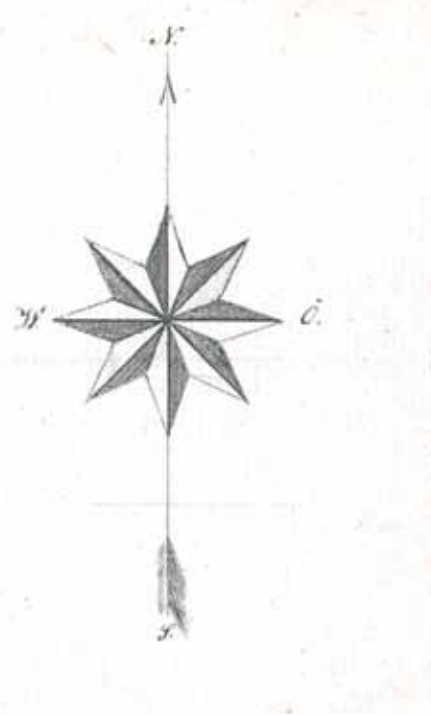
Kinkkula sai rakennusluvan tuulimyllylle.

1871

Kärtytie tai ratsupolku Hartolasta Putkijärvelle

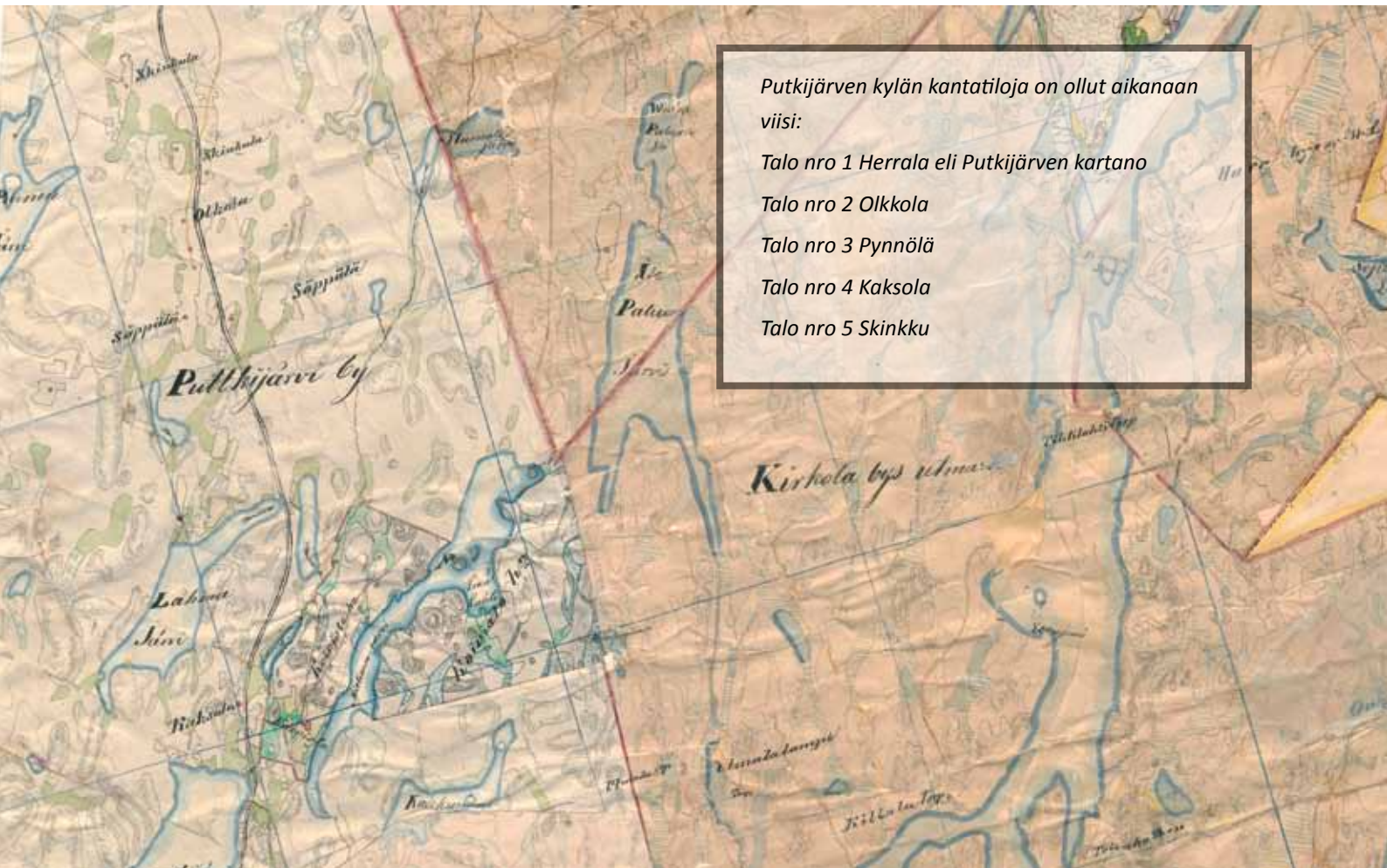
1888

Vuorenkylään perustettiin ensimmäinen kauppa. Parhaimmillaan kylässä oli kaksikin kauppaa: Vuorenkylän Osuuskauppa ja Vuorenkylän Talouskauppa. Talouskauppa lopetti jo 1960-luvulla ja Osuuskauppakin lokakuussa 1977. Runsaan kahden kuukauden ajan kylä oli ilman kauppaa, mutta joulukuusta 1977 lähtien kylällä on taas ollut yksi kauppa. Kylän nuorisoseura otti 1970-luvulla uudelleen käyttöön aiemmin talouskaupan käytössä olleen kioskin ja palkkasi siihen kesäajoiksi myyjättären.

Kuninkaan kartasto eli rekognosointikartat laadittiin Suomesta vuosina 1776–1805. Kartat laadittiin niin tarkoiksi, että mikään sotilaallisesti merkittävä maastonkohta ei jäisi huomioimatta. Kartat on julkaistu teoksessa Timo Alanen ja Saulo Kepsu, Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 (SKS, 1989). Alkuperäiset kartat ovat arkistoituna Tukholmassa Ruotsin Sota-arkistossa, Krigsarkivetissa.

Ote Hartolan pitäjänkartasta 1840-luvulta. Vuonna 1840 alettiin suunnitella Suomen uutta yleiskarttaa. Yleiskartan pohjaksi laadittiin vuosina 1841–1855 kartat yhteensä 339 pitäjistä mittakaavaan 1:20 000. Mikkelin lääni, johon Hartola silloin kuului, kartoitettiin vuosina 1842–1853. Kartta on saatavissa www.vanhakartta.fi

Putkijärven kylän kantatiloja on ollut aikanaan viisi:

Talo nro 1 Herrala eli Putkijärven kartano

Talo nro 2 Olkkola

Talo nro 3 Pynnölä

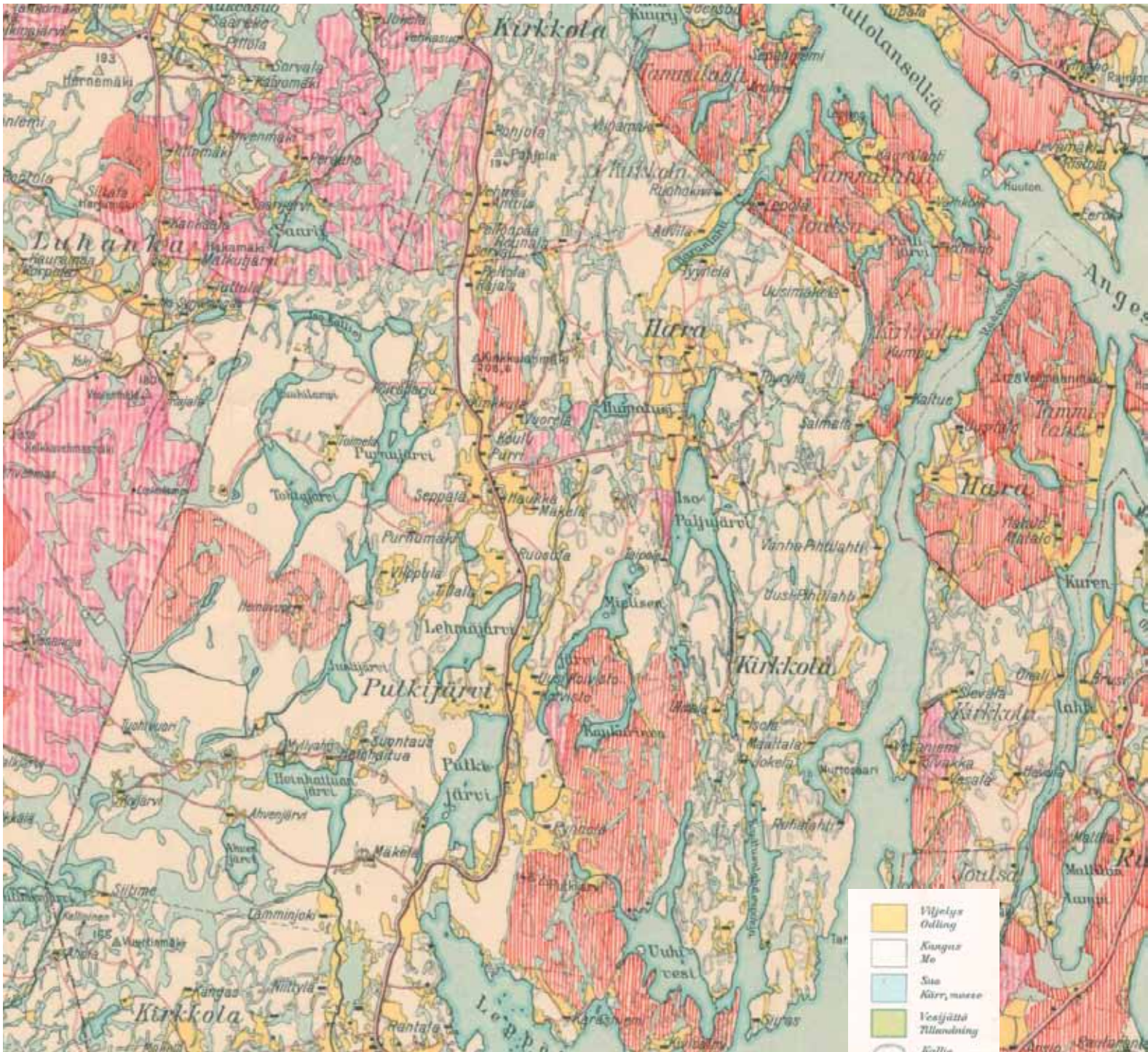
Talo nro 4 Kaksola

Talo nro 5 Skinkku

- 1892 Vuorenkylään perustettiin kansakoulu.
- 1900-luvun alku Sivinmäen tuulimylly siirrettiin Haraan, Rantalan ja Mäkelän välillä sijaitsevalle kallion nyppylälle. Se purettiin 1939 huonokuntoisena.
- 1900-luvun alku Pitkään jatkunut kaskeaminen päättyi 1900-luvun alun vuosikymmeninä
- 1902 Joulukuun 19. päivänä vihittiin käyttöön uusi koulutalo. Rakennuksen pohjapiirroksena käytettiin Kansakoulun mallipiirustuksia n:o 31.
- 1907 Koulu siirtyi kunnan omistukseen.
- 1910-luku 1900-luvun alkuvuosina Putkijärven tie parannettiin maantiekksi ja jatkettiin Vuorenkylän ohi Joutsa- Korpilahti-tielle saakka.
- 1918 Suomen itsenäistymisen ja kansan jakaantuminen kahtia. Myös Vuorenkylän miehiä osallistui taisteluihin niin punaisten kuin valkoisten puolella.
- 1918 Päätös tien rakentamisesta Vuorenkylästä Haran kylään. Tie tehtiin 3-4 metrin levyiseksi. Soraa ei ollut liiemmin käytössä ja tietä oli varsinkin keväisin ja syksyisin lähes mahdoton käyttää. Tietä parannettiin vuonna 1927, jolloin tietä levennettiin, sorastettiin ja oiottiin nykyiseen uomaansa.
- 1918 Torpparilaki, laki vuokra-alueiden lunastamisesta, jonka nojalla vuokraviljelijällä oli oikeus lunastaa viljelemänsä torppa tai mäkikupa-alue itselleen.
- 1920 Putkijärven nuorisoseura perustettiin.
- 1922 Koulun kuiva pärekatto syttyi palamaan ja rakennus tuhoutui. Koulu toimi väliaikaisesti Purrin päärakennuksessa. Uusi koulutalo rakennettiin 1925.
- 1922 Helluntailaisuus sai jalansijaa Vuorenkylässä. Ensimmäiset Helluntaiherätyksen kokoukset pidettiin Putkijärven kansakoululla vuonna 1922. Kokoukset järjestettiin Väinö Simolan toimesta. Herätyksen tuloksena uskon tulleet järjestyivät elokuussa 1926 seurakunnaksi.
- 1925 Putkijärven kartanosta lohkottiin ensimmäiset 11 torppaa. Torpat itsenäistyivät jo vuosina 1918-1919 mutta maanmittarit olivat niin työllistettyjä, etteivät ehtineet lohkoa aikaisemmin.
- 1928 Vuorenkylä sai sähköt.
- 1930-luku Höyryvoiman ja sähkövoiman käyttö johti tuulimyllyistä luopumiseen 1930-luvun loppuun mennessä.
- 1940-luku Kinkkulan tuulimylly purettiin.
- 1950 Vuorenkylän saha. Kauppias Aaro Paalanen rakensi 1950-luvun alkupuolella Vuorenkylään saha- ja myllyrakennukset. 1960-luvun alussa saha- ja myllykiinteistöt siirtyivät paikallisen liikemiehen Harald Niemisen omistukseen. Hän lopetti myllyn toiminnan todettuaan jauhatuksen kannattamattomaksi. Nieminen hankki kenttäsiirkelin tilalle raamisahan. Yhteensä saha työllisti

Vuorenkylän kansakoulun perustamispöytäkirjaan on merkitty: perustettaisiin 'ylhäisempi koulu yhdellä miesopettajalla opetusta antamaan molemmille sukupuolille'. Koulua varten ostettiin Haukka-niminen osa Olkkolan perintötalasta. Koulua käytiin ensimmäiset vuodet Haukan päärakennuksessa. Ensimmäiseksi opettajaksi päätettiin perustamispöytäkirjan sanoista poiketen pyytää neiti Laura Granath. Neiti Granath ei paikkaa halunnut ottaa vastaan ja opettajaksi saatiin Isak Rosnell, josta tuli koulun historian pitkäaikaisin opettaja. Putkijärven kansakoulu vihittiin käyttöön 18.9.1892. Luokkatasoja oli neljä.

Ote kulontorjuntakartaston kartasta Hartolan kunnasta vuodelta 1936. Kartta on saatavissa Arkistolaitoksen digitaaliarkistosta.

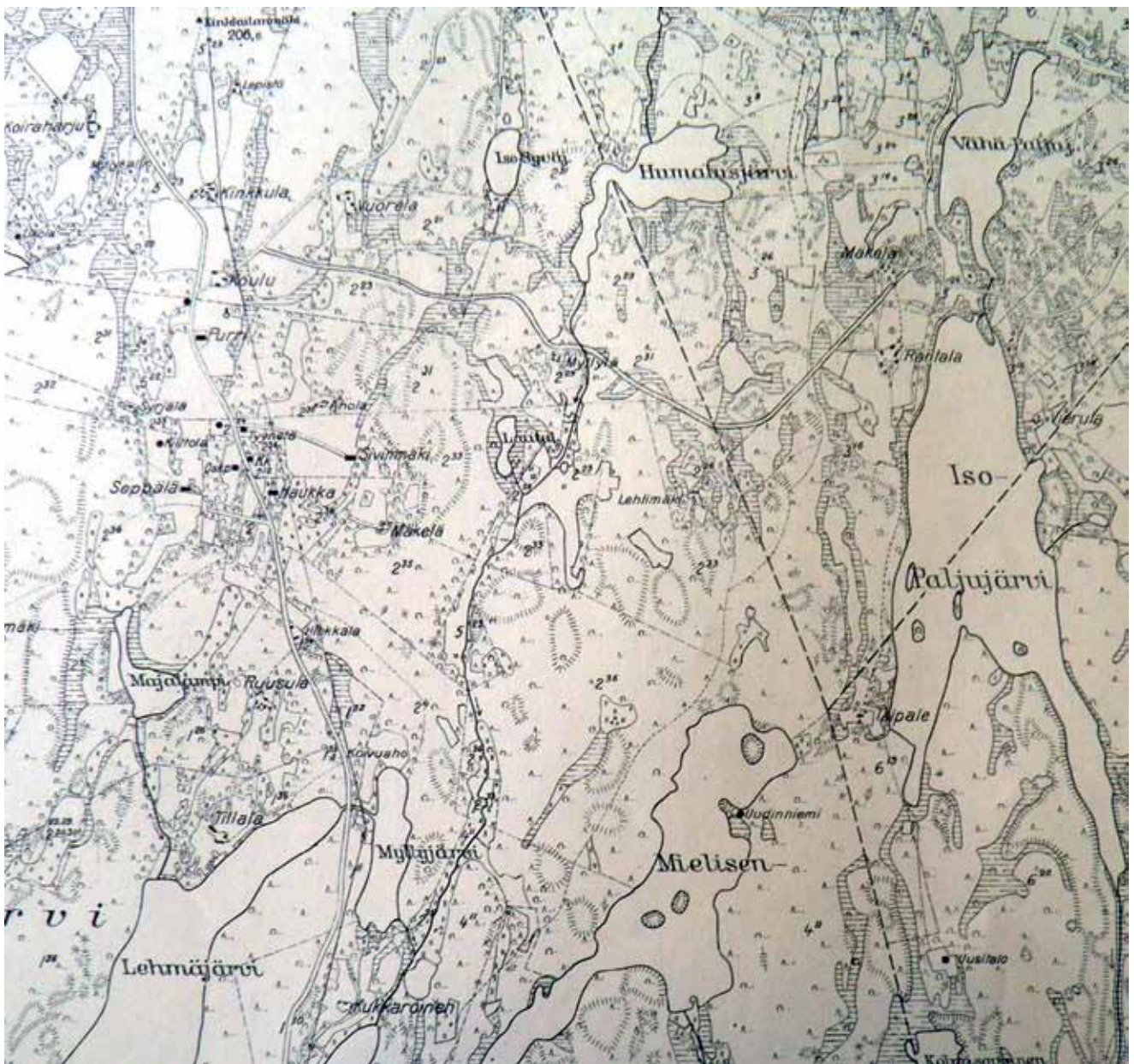
- 6-7 miestä. Saha näkyi Vuorenkylän kyläkuvassa. Parhaina vuosina Sivinmäen ja Harantien välinen alue oli täynnä lautataapeleita.
- 1960-luvun loppu Sahan konkurssi oli paha takaisku kylälle. Samoihin aikoihin käynnistyi muuttoliike kylältä pois.
- 1960-luku Lähes joka taloon rakennettiin uusi navetta.
- 1966 Ruulin tuulimylly siirrettiin Itä-Hämeen museon pihaan.
- 1967 Haraan tuli sähkö.
- 1970-luku Kyläkuva muuttui uusien rakennusten myötä.
- 1976 Alkoi nykymuotoinen kylätoiminta.
- 1984 Kylätoimikunnan ensimmäinen tiedote ilmestyi.
- 1988 Päijät-Hämeen maakunnan vuoden kylä
- 1988 Kuninkaalliset Monacon prinssi Albert ja Jordanian prinssi Abdullah vierailivat Vuorenkylässä Jyväskylän suurajojen yhteydessä.
- 1988 Helsingin yliopiston kylien kehittämisprojekti
- 1989 Avattiin Purnuvuoren lasketturinteet.
- 1990-luvulla Vuorenkylä kuuden parhaan kylän joukossa, kun valittiin valtakunnallista Vuoden kylää.
- 1991 Perustettiin Vuorenkylä-seura ry.
- 1994 Putkijärven koulu sulki ovensa toimittuaan 102 vuotta.
- Päijät-Hämeen maakunnan pilottikylä
- 1995 Suomi EU:hun, kylä aktiivisena osallistumassa hankkeisiin.
- 2006 Ilmestyi Vuorenkylän kyläkirja.
- 2006 Tehtiin latureitit Kylä hiihtämään -hankkeessa.
- 2007 Vuorenkylä valittiin Päijät-Hämeen maakunnan vuoden kyläksi.
- 2011 Ilmestyi Vuorenkylän kylävideo.
- 2013 Valmistui kyläläisten yhteinen kokoontumistila Purnun vintti.
- 2013 Rakennettiin Haran kosteikko ja kylässä hyödynnettiin muutenkin maatalouden erityistukia. Tämä näkyy kylämaiseman avartumisena ja luonnon monimuotoisuuden lisääntymisenä.

Purrin pihalla on kivipaasi, johon on kaiverrettu P. Järvi - no 2 - Purri. (P=Putkijärvi)

Kivi on löytynyt ojen perkauksen yhteydessä joskus 1970-80-lukujen taitteessa Kukkaroinen mäeltä. Aikanaan se lienee palvellut joko tienrakentamisen tai kunnossapidon urakka-alueen rajamerkinä.

Putkijärven pitäjänkarttaan vuodelta 1932 on nimetty tilat ja osa torpista. 1900-luvun alun mustavalkoisia pitäjänkarttoja löytyy Kansalliskirjaston kokoelmasta.

Vuorenkylän maisemia 1910-luvun alusta. Kuvassa vasemmalla Purnuvuori. Tien päätepisteenä näkyy Purrin tila ja Ruulin tuulimylly. Valkoinen rakennus on Vuorenkylän koulu. Koulua vastapäätä Haukan tila ja tuulimylly. Maisema oli 1900-luvun alkupuolella hyvin avoin ja aidoista päätellen maat ovat olleet laidunmaita. Kuvan omistaa Anja Hämäläinen.

Vuoden 2012 kuva on otettu koulun kohdalta kuvattuna Purrille päin. Nyt samaa avoimuutta ei ole vaan paikalla on koivikko.

4 MAISEMAN TARINA

Maiseman tarina kappaleessa on esitetty kylän maiseman, historian ja kulttuurin arvot. Ne on myös merkitty pääsääntöisesti kartalle. Osa arvoista on aineettomia arvoja, joten niille ei ole paikkaa kartoissa. Näitä arvoja on helppo hyödyntää myöhemmässä suunnittelussa ja toiminnassa. Lisäksi on ideoitu arvokohteiden hyödyntämismahdollisuuksista niin matkailussa, kylän toiminnassa, virkistyskäytössä kuin ympäristökasvatuksessa.

Jokaisen kylän maisemalla on oma tarinansa. Maisema kertoo kylän asukkaista ja edeltävien ja nykyisten sukupolvien työstä. Maisemassa on piilossa lukuisia tarinoita menneiltä ajoilta. Osan tarinoista se paljastaa ja osa pysyy piilossa ja salaisuutena. Tämä näkymätön maisema on mielenkiintoinen historian kerros kylissä. Tässä kappaleessa on tarkoitus hieman raottaa kylämaiseman historiaa erilaisten arvojen kautta. Kulttuurimaisema ei säily ilman hoitoa. Kohteiden kohdalla on myös esitetty suosituksia maisemanhoitoon ja maankäyttöön. Osa kohteista on hyvin hoidettuja ja osa kaipaa hoidon aloittamista. Erityisesti maaseutumaiseman luonnonhoito lisää myös kylän maisemallista vetovoimaa. Maiseman tarinaa kertomalla tuodaan esiin kylän vahvuudet.

Vuorenkylän kyläsuunnitelman osana vuonna 1998 on tehty Vuorenkylän kehittämissuunnitelma, johon liittyvät seuraavat selvitykset: Kylämaiseman opas, Perinnemaisemien hoito ja Rakennetun ympäristön opas. Kehittämissuunnitelmassa on koottu kylän arvoja ja kehittämiskohteita. Vuonna 2000 kylässä on toiminut Vuorenkylä verkoksi, verkko vesille pyytämään - kylämatkailun kehittämishanke, jossa on pohdittu kylän aineksia ja mahdollisuuksia toimia kylämatkailukylänä. Toteuttamissamme Alkuhankkeessa ja Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin -hankkeessa nousi esiin paljon samoja asioita, kuin 1900-2000-lukujen vaihteen hankkeissa. Nämä asiat saivat vielä 2012 kannatusta kyselyssä. Tässä suunnitelmassa on huomioitu osa vanhoista ideoista ja jatkajalostettu niitä.

Vuorenkylän kulttuurimaiseman arvot ja hoitosuunnitelma

1. Vuorenkylän maisema

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylä kuuluu Päijät-Hämeen maisematyyppijaottelussa kahden alueen rajalle. Maisemassa on piirteitä Sysmän-Hartolan viljelyseudun ja taas Päijänteen vuorimaan maisemasta. Päijänteen vuorimaa on topografialtaan muuta Päijät-Hämettä suurimittakaavaisempaa vuorimaata. Leimallisia alueelle ovat kuusivaltaiset sekametsät, harvaan asutut moreeni- ja kallionselänteet sekä siirtolohkareiden suuri määrä. Kyliä on vähän ja viljelyalueet ovat pieniä. Sysmän-Hartolan viljelyseudun maisemakuvassa taas yhdistyvät metsäiset kallio- ja moreeniharjanteet sekä viljelymaisemat. Viljelymaisemia elävöittävät lukuisat järvet.

Vuorenkylä on osa Putkijärven maakirjakylää. ”Putkijärfwi” mainitaan asiapapereissa kylän nimenä ensimmäisen kerran vuonna 1443. Putkijärvi on varsinainen rekisterikylä, mutta Vuorenkylällä on vahva oma identiteetti ja nykyisellään se on tämän alueen keskuskylä, jossa sijaitsevat alueen palvelut. Vuonna 1539 Putkijärven kylässä oli kymmenen taloa. Putkijärven kartano syntyi 1600-luvun puolivälissä, kun majuri von Schrowe sai elinikäisen vapauden Putkijärven kylän taloihin. Putkijärven kartano oli ratsuvelvolinen säteri, mikä tarkoitti, että sen oli suoritettava verona ratsupalvelusta kruunulle.

Vuorenkylään on muodostunut Purnuvuoren itäpuolelle Vuorenkyläntien varteen kylän keskus kyläkauppoineen, entisine kouluineen, urheilukenttineen ja rukoushuoneineen. Nyt näistä on toiminnassa enää kauppa ja urheilukenttä. Kylän eteläosassa on tien varressa pienipiirteistä asuinrakentamista 1920-luvulta. Talot muodostavat tiiviin asutusryhmän. Pohjoispuoli kylästä on kumpuilevaa peltomaisemaa. Irrallaan kylärakenteesta on Niittyjän pieni tilakeskus.

Vuorenkylä on maakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö, jossa on vanhaa rakennuskantaa. Kiinteä asutus on sijoittunut peltojen yhteyteen, mäkien rinteille tai teiden läheisyydessä oleville pienille kumpareille. Vuorenkylässä Purnuvuoren itäpuolella aukeaa kumpuileva peltomaisema. Maantie kulkee läpi koko kylän kulttuurimaiseman. Kylän pellot muodostavat melko yhtenäisen etelä-pohjoissuuntaisen nauhan. Sivinmäen ja Harjun tilat sijaitsevat omien peltoaukeiden ympäröiminä mutta ovat selvästi osa kylämaisemaa. Vanhat tilakeskukset ovat maisemassa näyttäviä.

Metsäinen Purnuvuori hallitsee Vuorenkylän maisemaa. Pohjoisessa kylä rajautuu Kinkkulanmäkeen. Kylän korkeimpia kohtia ovat Juustinmäki, Purnuvuori, Haukkavuori, Kinkkulanmäki, Ruuhilamminmäki, Vuorenaho, Kukkarostenmäki ja Lauttalamminkalliot. Mäet luovat Vuorenkylän maiseman luonteenomaisen piirteen, mistä kylä on ammoisina aikoina nimensäkin saanut. Purnuvuoren huipulta aukeaa kaunis kylänäkymä, josta ilmenee vanhan asutuksen muodostuminen mäkien rinteille. Purnuvuoren korkein huippu on 205 metriä merenpinnan yläpuolella. Vuorenkylän toiseksi korkein paikka on kuitenkin Kinkkulanmäki, 207 metriä (korkein kohta Vuorenaho 210 m).

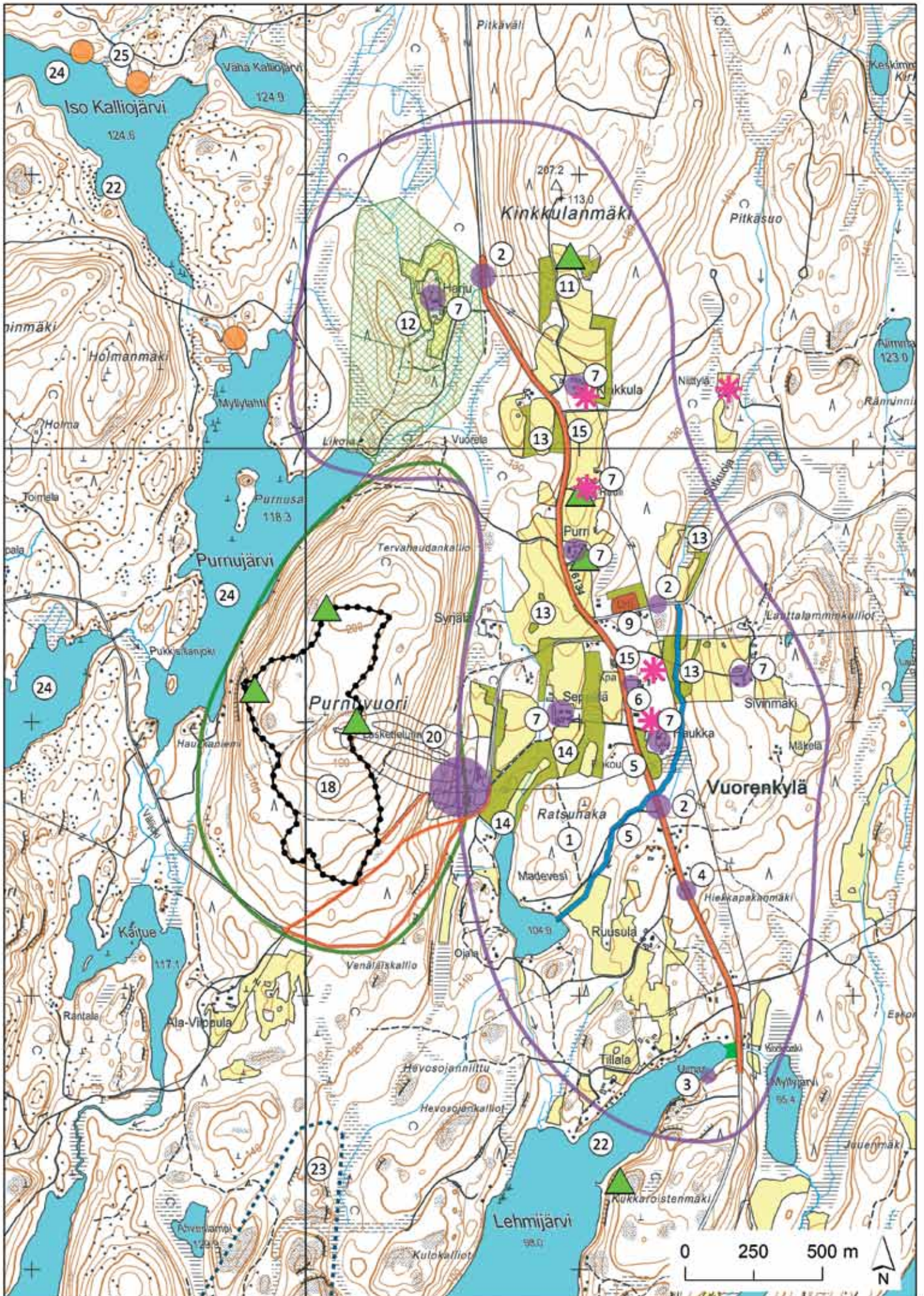
Kylän maiseman arvot perustuvat vanhoihin tilakeskuksiin, vaihteleviin maastonmuotoihin, perinnemaisemiin, vanhoihin peltoaukeisiin ja avariin näköaloihin. Valokuvat kylästä 1900-luvun alussa kertovat maiseman olleen avointa. Kylän keskus on paikoin umpeutunut voimakkaasti, nyt entiset niityt ja joutomaat ovat metsittyneet tai metsitetty.

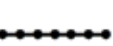

Kylän ympäristöarvot koostuvat maisema-arvoista, luontoarvoista ja kulttuurihistoriallisista arvoista. Vuorenkylän maisemallisista arvoista tärkeitä ovat maanmerkit, kuten Purnuvuori ja Purrin tila, pitkät näkymät kauas horisonttiin ja perinnemaisemat erityispiirteinä. Luontoarvoja kylässä on runsaasti; kylän linnusto on monipuolinen ja joukossa on harvinaisiakin lajeja. Kasvilajisto on varsinkin perinnemaisema-alueilla monipuolinen. Kylässä on Natura-alueita ja luonnonmaisema näyttää paikoitellen ihmisen koskemattomalta, muun muassa pienten järvien ympäristöissä. Jääkauden jäljet näkyvät maisemassa kallioperän ruhjeisiin syntyneinä järviältäina ja siirtolohkareina. Kun tähän kaikkeen lisätään kulttuuriset arvot, kuten muinaisjäännökset, perinnebiotoopit, merkittävät paikat, vanhat pellot ja arvokas rakennuskanta, syntyy hieno kyläympäristökokonaisuus. Kylässä on paljon vanhaa rakennuskantaa, jota tulisi vaalia.

Vedenkoskematon alue Vuorenkylässä on noin 125 metriä merenpinnan yläpuolella. Moreenialueilla nämä alueet soveltuvat paremmin viljelyyn kuin veden huuhtomat rinnealueet. Kylän laajimmat ja vanhimmat viljelyalueet sijaitsevat vedenkoskemattomilla alueilla mäkien rinteillä.

Kehittämissuhteita: Niin kauan kuin alueella viljellään ja pelloista pidetään huolta, niin pitkään säilyy kulttuurimaisemakin. Peltojen kasvilajit vaihtelevat viljelykierroksen mukaan ja vuosittain maisema saattaa näyttää erilaiselta. Pellot luovat todellista maiseman monimuotoisuutta. Peltojen tulee säilyä avoimina ja niitä ei tulisi metsittää. Jokainen pelto ja niitty on arvokas maisemallinen elementti metsäisillä seuduilla. Maisemapellot ja -niityt ovat ympäristöään elävöittäviä väripilkkuja. Pienialaisia kuivia peltoja voidaan perustaa kedoiksi tai maisemapelloiksi. Monivuotisista niittykasveista parhaita ovat päivänkakkara ja kaunokit. Maisemapellonlajeista aurinkokukka- ja hunajakukkapellot luovat silmiä hiveleviä näkymiä. Maisemapelto voidaan perustaa myös kaistaksi tienvarteen liikkuvien iloksi. Kylämaisema sinällään ei tarvitse ylimääräisiä kesäkukkaistutuksia tai muita erityistä hoitoa vaativia pieniä kohteita. Parasta ovat

	Raportin kohdenumerot
	Muinaisjäännös
	Näköalapaikat
	Vanha tuulimyllyn paikka
	Raportin aluekohteet
	Purnun luontopolku
	Purnuvuori
	Haran kylämaisema
	Maiseman- ja luonnonhoitokohde
	Urheilukenttä
	Raivattava rantavyöhyke
	Harjun perinnemaisematila
	Natura 2000
	tiemaisema
	oja
	Kehä 1, 2 ja 3

Sisältää

Maanmittauslaitoksen 06/2012,

Museoviraston 11/2012 ja

SYKE:n 05/2012 paikkatietoaineistoa.

tienvarsien niittykukat.

Vanhoja valokuvia tutkimalla näkyy nykyisen maiseman sulkeutuneisuus verrattuna esimerkiksi noin 50 vuoden takaisin kuviin. Avoimuutta tulisi osin palauttaa, jos se on mahdollista maaomistajille. Tätä työtä on kylässä tehty ja tullaan tekemään edelleenkin. Hankkeen aikana kylän keskeisimmät maisema-alueet avartuivat merkittävästi. Avoimuutta voidaan lisätä esimerkiksi ottamalla laidunnukseen vanhoja luonnonlaitumia, niittyjä ja perinnebiotooppeja.

Maisema-arvojen vaaliminen lisää aina kylän virkistyskäytön ja elinkeinojen veto-voimaisuutta. Näillä toimilla on suuri rooli myös ympäristökasvatuksen näkökulmasta. Esimerkiksi ennallistettavat perinnebiotoopit ja luontopolut ovat tutustumisen arvoisia kohteita niin lapsille, nuorille kuin aikuisille. Niissä opitaan laiduneläinten merkityksestä Suomen luonnolle ja maisemalle sekä kasvi- ja hyönteislajien elämästä ja lajeista. Historiaa voidaan tuoda esiin erilaisissa kohteissa, opastuksissa ja tapahtumisissa, kuten kylän kesäjuhlissa on tehtykin.

Metsänhakuut ovat merkittävä maisemallinen uhkatekijä kylässä, missä on runsaasti mäkiä ja mäkien siluetteja. Hakuut on syytä suunnitella niin, että ne sopivat maisemaan ja noudattelevat maastonmuotoja. Monien mäkien luonnollinen muoto on rinteen suuntainen. Myös hakuut tulisi suunnitella rinteen suuntaisesti eli vaakasuoraan. Pystysuorat hakuut ovat hyvin näkyviä maisemassa. Myös aukkojen metsänreunat olisi hyvä jättää polveileviksi.

2. Tiemaisema ja kyläportit

Kuvaus ja arvot: Kylän läpi on kulkenut ratsupolku jo vuosisatojen ajan Hartolasta Luhangan Tammijärvellä sijaitsevaan Käärmelahden sotilasvirkamiestaloon. Vanha ratsupolku kunnostettiin kärrytieksi Hartolasta Putkijärvelle vuonna 1871. Vasta 1900-luvun alussa tie parannettiin maantiekseksi ja jatkettiin Vuorenkylän ohi Joutsa – Korpilahti tielle saakka. Tieyhteys rakennettiin Hartolan kirkonkylästä Putkijärvelle vuosina 1861-1871. 1800-luvun lopulla alettiin rakentaa jatkoyhteyttä myös Vuorenkylään. Talviaikaan kuljettiin jääteitä pitkin. Yksi jäätie kulki Kirkkolan rannasta Rautaveden yli Leppälahteen ja Putkijärven ja Vuorenkylän kautta Tammijärvelle ja Luhankaan.

Purnuvuoren reunaa kiertää kolme erilaista tienpohjaa tai tietä. Teiden nimet ovat leikkisästi Kehä 1, Kehä 2 ja Kehä 3. Kehä 3 on uusin ja jouduttiin rakentamaan, koska maitoautot eivät päässeet tiloille aiempia teitä pitkin. Näin syntyi toinen toistaan loivempi tie liikenteen tarpeisiin. Vain Kehä 3 on enää käytössä.

Vuorenkyläntieltä avautuvat näkymät kylän kannalta merkityksellisiin kohteisiin. Tienvarret ovat melko hyvässä kunnossa ja niitä hoidetaan säännöllisesti. Ruulin talon kohdalla sijaitsevan kiviraunion ympärille on kasvanut vesakkoja ja puustoa.

Tohtaantien varressa on tapahtunut paljon muutoksia parin vuoden sisällä. Seppälän tilalta avautuu nyt visuaalinen yhteys Purrin tilan suuntaan. Puustoa on raivattu niin, että tieltä näkyy Seppälän tilan pelloilla laiduntava ylämaankarja. Tämä on parantanut huomattavasti myös Purnun laskettelukeskuksen lähimaisemaa.

Kehittämisehdotuksia: Tohtaantien ja Vuorenkyläntien risteystä pidetään näkyvydeltään heikkona suurten kivien takia. Tiellä on ainakin talvisin runsas liikenne Purnun laskettelurinteelle. Risteyksen puustoa on raivattu säännöllisesti. Risteystä ja sen näkyvyyttä parantaisi muutaman suuren kiven poisto ja maaston tasaaminen.

Tiemaiseman avoimuus vaatii jatkuvaa hoitoa ja tienvarsia voidaan hoitaa myös talloilla muutaman vuoden välein. Erityisesti pellon ja tien väliset alueen kannattaa pitää joko avoimina tai hakamaisina. Vesakoituneet pellon ja tien väliset alueet luovat nopeasti hoitamattoman mielikuvan kylästä ja ne peittävät arvokkaita peltonäkymiä. Lisäksi kaikki risteysalueet ovat niin turvallisuuden kuin maisemankin takia tärkeitä rai-vauskohteita.

Keskikesällä

Tähän on ihana aikaista.

Kallion kämmenelle.

Alastomana.

Uimasta päästyä juuri.

Otsalla vielä

märkien hiusten liuta.

Tässä on kesä.

Vieressä, yllä ja eessä.

Neilikan terissä telmien.

Mansikan punassa posket.

Ilojaan ilmoille huutaen

lauluna rantarastaan.

Kurotat kätesi vain

ja kas — se on kesää täynnä!

Tässä on ihana olla.

Kesäkiireitä katsella muurahaisten.

Tämä on onnea, tämä.

Katsella.

Aatoksitta.

Taivas telttana yllä

niinkuin sininen silkki.

Katossa huikean kiiltävä kultaraha.

On nyt nahka jo kypsä,

on totta maarin.

Jo, jopa onkin oikea Luojan leivinuuni kallio tämä.

Vuorenkylän kyläkeskustaan on toivottu kyläportteja. Vuorenkylä voisi nostaa näkyvyyttään porteilla. Kylässä mietittiin erilaisia kyläportin vaihtoehtoja aina takorautaisesta ketonoidanlukosta, puiseen erämaanlintuaiheeseen ja peltoja, mäkiä ja kylää esittävään porttiin. Eniten kannatusta sai kuitenkin 'erämaakylään' erinomaisesti sopiva materiaali: kelopuu. Kelopuuportit voidaan valaista, jolloin ne toisivat talviaikaan ilmettä tiemaisemaan, tosin sähkön saati voi olla ongelmallista. Kelopuinen taajamaportti voisi olla veistetyistä rungosta tai muuten luonnon kauniiksi muovaamasta puusta, joka voidaan valaista. Kyläporttien sijoituspaikoiksi on ajateltu Sotkuojan kohtaa, koska Vuorenkylä-kyltti on jo Hiekkapakanmäellä. Hiekkapakanmäki olisi ollut itsestään selvä paikka etelän suunnasta tultaessa, mutta kahta rakennetta ei mahdu samalle mäelle. Pohjoisesta tultaessa alkaa Vuorenkylän kulttuurimaisema Harjun tilan kohdalta, joten kyläportti sijoittuu ennen Harjun risteystä olevan perinnebiotoopin reunaan. Idästä tultaessa portille hyvä paikka on Sotkuojan jälkeen olevalla Jansikan mäellä. Porttien paikat päättää viimekädessä Uudenmaan ELY-keskuksen liikenne ja infrastruktuuri -vastuualue.

3. Uimaranta

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylän uimaranta kallioineen sijaitsee Lehmijärven rannassa. Uimaranta on talkoiden jälkeen maisemaltaan rauhallinen ja kaunis. Rannalta pystyy myös onkimaan. Uimarannan varustus on laiturit ja pukuhuone. Rannassa oleva kallio toimii myös istuinpaikkana.

Kehittämisehdotuksia: Rannassa voisi olla pöytä-penkki -istuinryhmä oleskelua varten. Lisäksi alueen käytettävyyttä parantaisi suurempi laiturit, jossa olisi mahdollista vaikka oleskella. Muutaman vuoden välein pidettävät talkoot siistisivät tontin ja rannan.

4. Hiekkapakanmäki ja muut vapaa-ajan viettopaikat

Arvot ja kuvaus: Juuri ennen Vuorenkylää on selkeästi maastosta erottuva Hiekkapakanmäki, missä on poltettu aattoiltoina helluntaina, juhannuksena ja helatorstaina kokkoja. Paikka oli tunnettu tanssi- ja kokkopaikka, jonne tuli myös Joutsasta ihmisiä tanssimaan. Tanssit pidettiin maantiellä. Hiekkapakanmäen kohdalla on nyt tiehallinnon pystyttämä Vuorenkylä-kyltti.

Harjun päärakennuksesta Purnujärvelle päin, Keijumäellä on ollut kylän yhteinen keinu, jonne kylän nuorisokokoukset kokoontuivat. Purnujärven Likolahden torpan luona sijaitseva kovapohjainen ranta oli koko kylän yhteinen uimaranta. Harjun tilan tilavassa tuvassa on pidetty kinkereitä, iltamia ja näytetty elokuvia. Nuorisoseuran iltamien päätteeksi usein tanssittiin. Kuten tavallista myös täällä illanvietot ovat toisinaan saattaneet päättyä tappeluihin. Harjun tuvan lattian alla olevaa maakellaria käytettiin putkana, jonne suljettiin juopuneet ja häiritsevästi käyttäytyneet. Retkeilykohteista yksi suosittu kohde on ollut Kelperin luola.

Muita tapaamispaikkoja olivat urheilukenttä Purnuvuoren juurella 1950-luvulla ja Harantien varressa sijainnut kioski 1960-luvulla. Kioski oli erittäin suosittu paikka kokoontua viikonloppuisin 1960-luvun loppuun saakka. Kylä oli hyvin aktiivinen 1980-luvulla ja silloin järjestettiin monenlaisia tapahtumia.

Keskioluen myynti vapautui 1.1.1969. Siitä syntyi uusia kokoontumispaikkoja Vuorenkylän raitille. Sikabaariksi kutsuttiin kaupan ulkopuolella olevaa ulkorakennusta ja sen seinustaa. Kaupasta käytiin ostamassa juotavaa ja sitä siemailtiin Sikabaarissa. Ennen Sikabaaria toimi Kivibaari, joka sijaitsi tien toisella puolella kaupan vastapäätä olevan sileäseinäisen kiven kupeessa. Nykyisin kyläkaupan yhteydessä toimii Peten Pub, joka on viihtyisä kyläläisten ja kesäasukkaiden kohtaamispaikka.

Sotkunojan ympäristö ja Haukan niityn laidunnus toisivat elävyyttä kylän tiemaisemaan.

5. Sotkuoja ja Haukan niitty

Kuvaus ja arvot: 1920-luvun tiiviin asutuksen ja Haukan tilan välistä kulkee pieni kaipa Sotkuoja, joka rajautuu Haukan tilan vanhaan niittyyn ja kulkee Vuorenkyläntien ali länteen. Tiesilta on tehty suurista graniittikivistä. Sotkuoja saa alkunsa Pitkäsuolta ja laskee Ruusulan peltojen läpi Madeveteen. Oja alittaa Harantien Purrin peltojen kohdalla. Sotkuojan varrella on myös vanhaa Sivinmäen laidunalueita, jota on laidunnettu vielä 2000-luvulla.

Kehittämisehdotuksia: Parasta hoitoa kokonaisuudelle olisi laidunnus ja puuston harvennus. Haukan rehevöitynyt niitty ja Sotkuojan varsi tienvarressa sopivat hyvin laidunalueeksi. Puron varressa tulisi säilyttää niittymäinen ja hakamainen ilme. Todennäköisesti ojanvarsi on ollut aikoinaan niittyä. Kohdetta ei ole syytä korostaa sillankaiteilla tai muilla rakenteilla, sillä vesistö on liian pieni siihen. Sotkuojan varressa on useampia mahdollisia laiduntamalla hoidettavia alueita. Sotkuojaa kannattaa miettiä myös hoidettavana kokonaisuutena, vaikka se sijoittuikin monen maanomistajan alueelle.

6. Opastus ja jäteposte

Kuvaus ja arvot: Opastus ja kierrätyspiste sijaitsevat kylän keskeisellä paikalla. Punamultaisen kierrätyspisteen seinässä lukee VUORENKYLÄ ja tien varressa on suuri opastaulu. Katettuna tilana ja penkeillä varustettuna se tuo tien varteen pysähtymispaikan.

Kehittämisehdotuksia: Opastaulu tulee pitää kunnossa ja sen tietojen tulee olla ajantasaisia. Opastetta tulee myös uusia, ettei siitä saa pysähtyneisyyden leimaa. Opastus- ja kierrätyspisteen käyttöä helpottaisi, jos tie tekisi lenkin opasteen ja rakennuksen viereen. Silloin myös opasteelle olisi miellyttävämpi ja kiinnostavampi pysähtyä. Myös jäteposteen tyhjennys sujuisi helpommin. Opastetaulu voidaan myös maalata punamullalla tai vastaavalla värillä, jolloin se sopii paremmin perinneympäristöön ja jätekatoksen värikyseen. Siisti jätekatos ja opastetaulu sopivat olemaan vierekkäin.

Opastetaululle kannattaisi tehdä infoa kylän maisemasta, historiasta ja arvokohteista. Kartat ja vanhat valokuvat kertovat maiseman ja kylän historiasta ja syventävät vierailijoiden maisema- ja kyläkokemusta.

7. Vuorenkylän vanhimmat tilat ja torpat

Kuvaus ja arvot: Kylän vanhimmat tilat ovat Harju, Kinkkula, Ruuli, Purri, Seppälä, Haukka ja Sivinmäki. Vuorenkylän torpat ovat sijainneet melko lähellä kantatila, tilojen maan omistuksen mukaan. Ensimmäiset omistajat ovat raivanneet peltojaan, kaataneet kaskimaita ja tehneet niittyheinää. Talot olivat välillä autioina ankarien aikojen takia 1500-1600 -luvulla. Kylässä on ollut menneiden vuosisatojen aikana moninaiset tilusjärjestelyt. Ensimmäiset tilat tai suvut kylässä ovat olleet Seppälät ja Olkkoset. Vuoden 1918 torpparivapautuslain seurauksena torpparit alkoivat lunastaa tiloja itselleen. Ensimmäiset 11 torppaa lohkottiin Putkijärven kartanosta vuonna 1925 ja vuonna 1928 lohkottiin kuusi torppaa. Tilojen historiasta ja merkityksestä kertoo sekin, että kylällä puhutaan henkilöistä yhä tilan nimen mukaan, ei sukunimellä.

Harjun tilan maat kuuluivat ennen Sipilä-nimiseen tilaan, jonka omistajat löytyvät jo vuoden 1539 maakirjoista. Sipilälle perustettiin vuonna 1675 torppa, joka lienee sijainnut nykyisellä Harjun mäellä. Paikka sai sittemmin nimen Koiraharju. Isojaossa sen pinta-alaksi tuli noin 250 ha. 1960-luvulla tilasta erotettiin kaikki rakennukset ja pellot sisältänyt 37 hehtaarin ala, joka sai nimekseen Harju. Harjun tilaa asutti Harjun suku aina 1960-luvulle saakka. Vuoteen 1967 asti tilalla harjoitettiin lypsykarjataloutta. Sen jälkeen tila toimi kahden eri omistajan kesäasuntona. Nykyiset omistajat hankkivat tilan 1980-luvulla ja nyt se on luomu- ja perinnemaisematila. Harjun tilan torppia ovat olleet Hautala, Likolahti ja Taipale. Sittemmin nuo torpat ovat kadonneet maisemasta

ja niistä on jäljellä vain kivijalkoja. Myös niiden pienet peltotilkut ovat metsittyneet. Likolahteen on rakennettu vanhoista hirsistä uusi 'torppa'. Harjuntila sijaitsee kylän pohjoisosassa omien peltojen ympäröimänä maisemallisesti ehjänä kokonaisuutena. Nykyinen päärakennus on rakennettu vuonna 1855. Suuri tupa on yhä lähes alkuperäisessä asussaan; nähtävinä ovat ajan patinoimat hirsiseinät, savun mustuttama katto ja puoli metriä leveät lattialankut. Luonnonkivisen leivinuunin epäillään olevan jopa nykyistä rakennusta vanhempi. Pihapiiriä hallitsee vanha kavinavetta, joka toimii nykyään lampolana. Myös turvekattoinen savusauna ja pärekattoinen riihi muistuttavat maaseudun vanhasta rakennuskulttuurista. Päärakennus pihapiireineen sijaitsee pienehköiltä peltovainioilta kohoavan kumpareen laella. Harjua ympäröivät kaskeamiseen viittaavat vanhat koivikot ja hakamaat.

Haukan talo on ollut osa Seppälän tilaa. Vuonna 1843 se on lohkottu omaksi tilakseen. Asuinpaikkana se on kuitenkin paljon vanhempi. Yksi Haukan talon isäntä, Tuomas Tuomaanpoika tunnettiin myllärinä, joka rakensi taidolla monta tuulimyllyä paikakunnalle. Haukan tilasta lohkottiin myös tontti kylän kansakoulua varten. Haukan tilan rakennukset edustavat tyypillistä talonpoikaisarkkitehtuuria. Aitan seinässä on vuosiluku 1842. Haukan tilalle johtaa vanha koivukujanne.

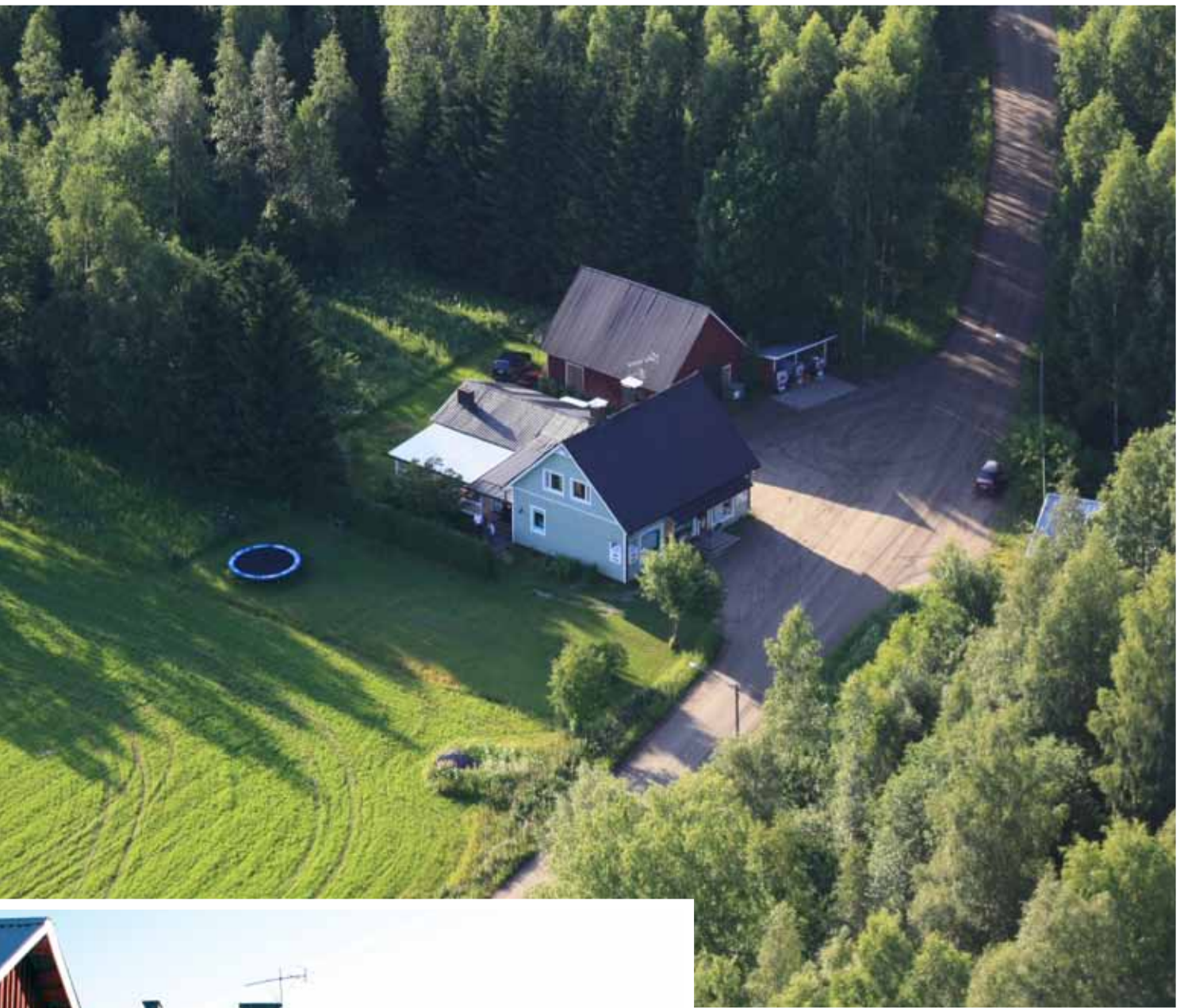
Kinkkulan tilasta on ensimmäinen merkintä vuoden 1539 Hämeen maakirjoissa. Tila autioitui 1600-luvun alun katovuosina. Uusi suku tuli tilalle 1645 ja otti vastuun talosta. Vuonna 1675 tilalle perustettiin Skinkku-niminen torppa, nykyinen Harjun tila. Tilalla on ollut ruotusotilatorppa. Kinkkulan talo oli välillä jakaantunut myös kahdeksi taloksi Ylä- ja Ala- Kinkkulaksi. Ylä-Kinkkula on sijainnut jonkin matkaa nykyisestä Kinkkulasta pohjoiseen rinteessä, missä vieläkin on löydettävissä talon perustuksia. Ylä-Kinkkula myytiin 1885 osaksi Ala-Kinkkulaa. Kinkkulan vanha päärakennus paloin vuonna 1940. Kinkkulan torppia ovat olleet Peltola, Mutkala, Rajala, Utteri, Rajamäki, Suojala, Havula ja Lepistö. Kinkkulan tilalle johtaa koivukujanne.

Purrin eli Olkkolan tila sijaitsee mäen päällä, keskellä Vuorenkylän laajinta peltoaukeaa. Mäelle näkyvät hyvin seudun mäkiset ja metsäiset maisemat. Purri sijaitsee alueen korkeimmalla kohdalla ja sen länsipuoliset pellot on raivattu tilalta laskevaan rinteeseen. Pohjoisessa Purrin ja Ruulin pellot nivoutuvat toisiinsa. Purrin päärakennus on 1910-luvulta. Purrin itäpuoliset pellot ovat olleet merkittävänä Kuninkaankartastoon ja Purrin kohdalle on merkitty kyläasutusta. Pihapiirissä on hirsiaittoja. Nykyinen isäntäväki on ainakin kuudes sukupolvi tilalla. Purrin torppia ja mäkitupia olivat Ahola, Hakala, Holma, Koivula, Kulmala, Mattila, Moosela, Myllylä, Rajala ja Rinneaho. Purrin pihalla on kivipaasi, johon on kaiverrettu P.Järvi - no 2 - Purri.

Ruulin eli Koulun historian voidaan katsoa alkaneeksi vuodesta 1805, kun Juho Roliig muutti Vuorenkylään. Hän osti kruununtilan perintöoikeuden vuonna 1829. Ennen isojakoa paikka oli lampuotitilana. Ruulin päärakennus on 1800-luvulta ja sen ulkoasu on alkuperäisellään. Pihalla on myös navetan kiviperustukset. Ruulin ympärillä on ollut Kuninkaankartastoon merkitty pienehkö peltoalue. Ruuli sijaitsee kylätieltä nousevan rinteiden laella, jolta aukeaa metsä- ja peltomaisema. Ruulissa on nykyisin pidetty kylän yhteisiä tapahtumia, kuten hirvipeijaisia. Siellä on pidetty myös kylän kesäjuhlia.

Seppälä löytyy omana talonaan maakirjoista vuodesta 1687 alkaen. Seppälän tilalla on pitkä ja monivaiheinen historia. Nykyiset omistajat ovat jo kahdeksas sukupolvi Seppälöitä. Tilan ensimmäinen Seppälä oli Simo Juhonpoika. Vuonna 1816 rakennettu päärakennus ja vuonna 1891 rakennettu navetta ovat edelleen käytössä. Tilalla on laiduntavaa ylämaankarjaa. Seppälässä on ollut aikoinaan 12 torppaa: Haapala, Kiittola, Mäkelä, Penttilä, Purnumäki, Räiskälä, Simola, Tohtaa, Pitkäpohja, Ojala, Rinne ja Kalliola. Monikaan näistä torpista ei ole enää olemassa. Seppälän tilan päärakennuksen paikka on vaihdellut. Nykyinen paikka on kuitenkin vakiintunut jo 1800-luvulla. Tila sijaitsee kylän keskeisellä paikalla.

Sivinmäki on kylän vanhimpia asuinpaikkoja. Ennen isojakoa samalla mäellä oli kartanon lamputitila Marjokangas. Tilalla on monivaiheinen historia omistajan vaihdoksiin. Sivinmäen torppia ja mäkitupia olivat Kurki, Kuusela, Lehtimäki, Rauhala, Syrjälä, Toimela ja Tyynelä. Osa torppien paikoista peltoilkkuihin on kadonnut maisemasta. Sivinmäeltä on jylhät näkymät kohti Purnuvuorta.

Kehittämisehdotuksia: ELY-keskuksen tai museoviraston rakennusten korjausavustusta kannattaa hakea, jos on korjaamassa vanhaa ja arvokasta rakennuskantaa perinteisin menetelmin.

8. Vanha kyläkeskusta; rukoushuone, kansakoulu, kaupat ja Vuorenkylän saha

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylässä on ollut kaksi varsinaista kaupparakennusta. Ensimmäisiä kauppiaita olivat kuitenkin kiertävät kulkukauppiat. Paikallinen kulkukauppias Kukku-Jallu kierteli kyliä vielä 1960-1970-luvuilla. Omia tuotteita myös vietiin kaupunkiin kaupattavaksi. Kaupankäynti vapautui maaseudulla vasta 1860-luvulla ja sen jälkeen lisääntyi maakauppojen lukumäärä nopeasti. Vuorenkylän kauppiat ostivat tavaran Jyväskylän tai Heinolan kauppiailta. Simolan kauppa toimi vuosina 1910-1934 Kinkkulassa. 1930-luvun puolivälissä rakennettiin Kulmalan kauppa ja saha. Kauppa jatkoi toimintaansa vuoteen 1966 K-kauppaketjuun kuuluvana, Vuorenkylän talouskauppana. Hartolan osuuskaupan sivumyymälä avattiin vuonna 1927 Vuorenkylään. Ensin kauppa toimi vuokratiloissa ja 1930 sai kauppa oman rakennuksen nykyisen kaupan paikalta. Vuorenkylässä 50 vuotta toiminut osuuskauppa lopetettiin vuonna 1977, mistä lähtien toimintaa ovat harjoittaneet eri omistajat. Tänä päivänä kauppa on monipuolinen palvelupiste.

Vuorenkylään rakennettiin Hartolan ensimmäinen Helluntaiseurakunnan rukoushuone. Helluntaiherätys sai voimakasta jalansijaa 1920-luvulta lähtien ja aiheutti jossain määrin ristiriitoja kylällä, kun kyläläiset jakoutuivat herännäisiin ja maallisiin. Nykyisin rukoushuone on yksityinen kesäasunto.

Vuorenkylään perustettiin kansakoulu vuonna 1892. Se oli Hartolan kunnan ensimmäinen kyläkoulu. Alkuaikoina koulua pidettiin yllä pelkästään kyläläisten toimesta, mutta vuonna 1907 Vuorenkylän kansakoulu siirtyi varoineen ja velkoineen Hartolan kunnan omistukseen. Alkuperäinen koulurakennus paloi huhtikuussa 1922, kun aurinگون kuivaama pärekatto syttyi tuleen. Palosta saatiin pelastettua urkuharmoni ja koulun arkisto. Uusi koulurakennus rakennettiin samalle kivijalalle ja se valmistui vuonna 1925. Koulun oppilasmäärä oli suurimmillaan vuonna 1946, jolloin koulussa opiskeli 102 oppilasta. Silloin osa oppilaista joutui käyttämään lähitöllä sijaitsevaa rukoushuonetta luokkatilanaan. Koulu tontteineen on yksityisomistuksessa.

Vuorenkylässä on ollut saha 1950-luvun alkupuolelta 1970-luvun alkuun. Saha sijaitsi Sivinmäen tien tai Harantien välissä. Välillä koko alue oli täynnä lautataapeleita. Sahalla sahattiin lähinnä koivua, joka kuivuttuaan ajettiin Lahteen huonekalu- ja suksiteollisuuden tarpeisiin. Sahan konkurssi oli kylälle kova isku. Samoihin aikoihin käynnistyi muuttoliike kylältä pois.

Kehittämisehdotuksia: Tämä alue kylästä on maisemallisesti umpeutunut. Vanhoille avoimille niityille ja joutomaille on istutettu koivua tai ne ovat metsittyneet. Näitä koivikkoja on nyt harvennettu ja se on parantanut maiseman ilmettä. Koivikoista on tulut iluvia ja valoisampia. Työtä kannattaa jatkaa ja luoda kyläkeskustaan hakamainen koivikko. Vanhat koivikot voidaan myös laiduntaa, jos niillä on vanhaa laidunhistoriaa.

9. Urheilukenttä

Kuvaus ja arvot: Kylässä on Purrin tilasta lohkaistu Vuorenkylän urheilukenttä. Kentän omistaa Hartolan kunta. Kentän ympäristö on päässyt vesakoitumaan ja kentän nurmikko huonoon kuntoon. Kylän kenttä on nyt lähes käyttämättömänä. Kentän toi-

Vanha mylly

Ajanharmain, sammaltunein seinin vasten iltataivaan ruskotusta seisot rantatörmälläsi horsmankukkaisella. Siipitynkäs tuuliin kurkoitat niinkuin käsivarret rukoukseen ojetut.

Piennarpolkus on jo ruohottunut, pitkiin vuosikausiin sill' ei astujaa. Myllykuormat kulkee ohitsesi. Yksinäisenä ja hyljättynä olet oiva siivellisten pesäpaikka.

Lehtokurpan iltaan äännellessä, riihen lämmitessä, lemutessa uudisviljan tuoksun kartanolla viljantuojaa turhaan vuottelet.

Kurpan yksinäisen iltaan äännellessä on kuin hiljaa, hiljaa surisit. Niinkuin vanha, rujo, masennettu ihminen, jok' on elämästä syrjään jäänyt.

Uuno Kailas

minnasta on annettu ehdotuksia myös Vuorenkylä verkoksi, verkko vesille pyytämään -hankkeessa.

Kehittämisehdotuksia: Kentän säilymisen kannalta tärkeintä on ryhtyä käyttämään kenttää kaikenlaisissa tapahtumissa. Purnu pihoinen on korvannut osaltaan urheilukentän toimintaa. Jotta kenttä pysyy maisemallisesti kunnossa, on sen ympäristöä raivattava säännöllisesti ja sen nurmikko tulee ajaa monta kertaa kesässä. Kenttä sopii esimerkiksi kesäaikaan säävarauksella 'puistozumba' tai muuhun kuntoiluun ja pelaamiseen. Lapsille voidaan järjestää myös erilaisia liikuntatempauksia.

10. Kylän tuuli- ja vesimyllyt

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylän tunnetuin tuulimylly on sijainnut Ruulin tilalla. Mylly seisoo entisöitynä nykyään Itä-Hämeen museon pihassa Hartolan kirkonkylässä. Niin siirrettiin 1960-luvulla Vuorenkylän merkittävä maamerkki Hartolan keskustaan. Tuulimyllyn rakensi Ruulin isäntä Anders Rolig vuonna 1840 ja se on malliltaan jalkamylly, jossa koko mylly kääntyy napatukin varassa aina tarvittavaan suuntaan. Tuulimyllyt olivat kylässä yleisiä, koska matkat lähimpiin vesimyllyihin olivat pitkät ja kulkuyhteydet huonot. Kylää voidaan kutsua kadonneiden tuulimyllyjen kyläksi. Tuulimylly on ollut Sivinmäellä, Haukalla, Ruulissa, Niiittylässä ja Kinkkulassa. Myös Harassa on ollut kaksi myllyä.

Kinkkulan mylly on sijainnut päärakennuksen lähellä ja se on purettu 1940-luvulla. Haukan mylly on sijainnut tilan ja koulun välisellä kalliolla. Mylly on saattanut olla Seppälän ja Haukan yhteiskäytössä. Haukalla on asunut taitava tuulimyllyjen rakentaja Tuomas Seppälä. Sivinmäen tuulimylly on siirretty 1900-luvulla Haraan Rantalan ja Mäkelän tilojen välissä sijaitsevalle korkealle kalliolle. Se purettiin vuonna 1939. Niittulassa on ollut kylän viimeinen tuulimylly. 1930-luvulla kaikkien tuulimyllyjen toiminta loppui muiden energialähteiden käyttöönoton myötä.

Vesimyllyt sijaitsevat kauempana kylästä. Harantien varressa olevassa Myllylässä oli Purrin eli Olkkolan vesimylly. Paikalla on vieläkin selkeästi nähtävissä patoaltaat. Mylly on purettu pois. Pienempiä keväisin tai syksyisin käytössä olleita myllyjä on ollut Madeveden ja Lehmijärven välisessä laskuojassa (Tillalan mylly), Lehmijärvestä Myllyjärveen laskevassa Myllyojassa ja Vääräjärvestä Tohtaanjärveen virtaavassa purossa. Myös Harjun tilalla on ollut vesimylly Purnujärven Myllylahdessa.

Kehittämisehdotuksia: Tuulimyllyjen kylän tuulimyllyjen paikat ovat peittyneet tonttien ja metsän sisään. Niiden merkitseminen voi olla vaikeaa. Kallis, mutta mielenkiintoinen vaihtoehto olisi rakentaa kopio tuulimyllystä Ruulin vanhan myllyn paikalle.

11. Kinkkulanmäki ja Kinkkulan niitty

Arvot ja kuvaus: Kinkkulanmäki on hieno näköalapaikka ja maisemallinen kokonaisuus. Alueelta on upeat näkymät sekä etelään että lounaaseen. Näköalat toisin ovat umpeutumassa. Kinkkulanmäelle kiivetessä vanhan maantien vartta reunustavat hienot kiviaidat ja upeat pihlajat. Nimenomaan pihlajat ovat hyvin luonteenomaisia Kinkkulanmäelle. Niittyalueet ovat vielä melko avoimia.

Kinkkulan niitty on paikallisesti merkittävä perinnebiotooppi. Kinkkulanmäen etelärinteessä on entistä peltoa, joka on ollut kauan laidunnuksessa. Alue on niukkalajinen, mutta paikoin on muun muassa päivänkakkaraa, ruusuruohoa, särmäkuismaa, hopeahanhikkia ja ahomansikkaa kasvavia laikkuja. Vanhojen kivijalkojen ja tien vieren kiviaidan liepeiltä löytyy ketokasveja.

Kotipihlaja on suomalaisten vanha pyhä puu ja se on yleinen maaseutujen pihapuuna. Pihlaja on suomalaisten muinaisjumalien Ukko ylijumalan vaimon, maanjumalattaren Raunin puu. Pihlajapuuta on pidetty sekä pyhänä

että paholaisen puuna. Kun kristinuskon vaikutuksesta ukkonen luokiteltiin pakanalliseksi jumaluudeksi, pihlajasta tuli paholaisen puu. Syksyisten marjojen leiskuvan punaisen värin kautta pihlaja on yhdistetty myös tuleen. Sanottiin että jos pihlajassa on syksyllä paljon marjoja, on odotettavissa paljon tulipaloja. Suomessakin on uskottu, että taivaanjumala iskee salamoilla pahoja henkiä. Lisäksi, kuten edellä mainittiin, pihlajaan on yhdistetty tuli ja tulipalot, joiden luonnollisena lähteenä ovat taivaista iskevät salammat. Pihlajaa voidaan siis pitää perustellusti juurikin ukkosen omana puuna.

Pihlajan luonteen pyhänä puuna on tulkittu juontuvan sen marjoista, jotka ovat olleet tärkeä ravintoaine. Pyhyyteen lienee vaikuttanut myös marjojen punainen väri. Erityisen väkeviä taidoissa olivat pihlajanmarjat ja marjatertuilla voitiin muun muassa parantaa maagisesti pilattu pelto sekä lisätä miehen naimaonnea. Pihlajaa on arvostettu pihapuuna kukkiensa ja kauniin marjastonsa vuoksi. Pihlajan marjamaiset hedelmät ovat sorbiinihappojensa vuoksi happamia, mutta silti ihmisravinnoksi kelpaavia, etenkin syksyn ensimmäisten pakkasten miedonnettua happamuutta. Pihlajan marja muistuttaa tiivistettyä omenaa ja ravintoarvoltaan sen maltoa pidetään vähintään perunan veroisena. Pihlaja suojelee myös pihalla olevia omenapuita ja omenasatoa pihlajakoilta.

Pihlajaa on pidetty myös harkitsevaisuuden ja järkevyyden vertauskuvana. Kalevalassa pihlajasta ennustettiin hyvät vuodet, naimaonni ja tulevat sodat. Pihlajanmarjoista ennustettiin myös säitä. Sanottiin esimerkiksi, että pihlaja ei kahta kannaa, vettä ja marjoja. Se tarkoitti, että sateisen kesän jälkeen ei ollut odotettavissa suurta pihlajasatoa.

Menneinä aikoina pihlajan tiivis puuaines on ollut käytössä puukäsitöiden ja puuastioiden raaka-aineeksi. Taipumista kestäväenä pihlajaa on käytetty lisäksi haravan piikeissä, seiväshypyssä seipäänä, tuuli- ja vesimyllyjen rattaisten hampaina ja puujousena sekä reen aisoissa, luokkana eli vemppeen luokkavaljastuksessa. Materiaalina se on kovaa, sitkeää ja taipuisaa. Liukautensa takia pihlajaa on käytetty myös kärrynpyörien akseleissa.

Kehittämisehdotuksia: Vanhat perinnebiotoopit yhdistettynä hienon näköalaan on hyvä kokonaisuus. Vaikka niityt ovat hieman kasvaneet umpeen, on niiden hoito edelleen mahdollista. Kohteen hoito voidaan aloittaa tehokkaalla raivauksella ja jatkaa laiduntamalla. Hoitoon voidaan hakea maatalouden ympäristötuen erityistukea. Myös niittyjen puustoiset ympäristöt kannattaisi ottaa samaan aitaukseen mukaan. Pihlajien ja kiviraunion esiintuominen on tärkeää. Kaikki nämä toimenpiteet säilyttävät osan arvokasta Vuorenkylän perinnemaisemaa. Mäen päälle kannattaisi rakentaa maisemankatselutasanne, missä voisi päästä hieman korkeammalta katsomaan avautuvaa maisemaa. Kohdetta kannattaa ehdottomasti esitellä ja hoitaa.

Alueen hoitoa voidaan myös tuotteistaa. Kestävän luontomatkailun periaatteisiin kuuluu paikallisen kulttuurin ja perinteen arvostaminen niin matkailupalveluiden tuottajien kuin myös käyttäjien keskuudessa sekä heidän kulttuuritietojensa lisääntyminen. Kinkkulanmäen niittyjä voidaan hoitaa esimerkiksi yhtenä päivänä vuodessa järjestäen sinne Kinkkulan niitypäivän, missä voisi tutustua perinnemaiseman hoitoon. Ohjelmallinen työtapauhtuma sopii loppukesään. Siitä voisi tulla asukkaiden, kesäasukkaiden ja matkailijoiden yhteinen projekti. Jos alueella on erityistukia käytössä, niin selvitetään voidaanko käyttää talkootyötä hoitoon. Yleensä se on mahdollista silloin, kun tehtävä toimenpide ei ole osa hoitosuunnitelmaa. Ohjelmaan voi kuulua heinän niitto, harvointi ja seivästämistä tai muita paikallisesti käytettyjä heinän kuivatustapoja. Heinä voidaan käyttää riistan ruokintaan myöhemmin. Lisäksi voidaan opettaa viikattelella niittoa. Heinän tekemiseen liittyy todellinen aikamatka vanhojen maanviljelystapojen

Mansikkapaikka

*Lasten leikkipaikalla
kuusten alla piilossa
suuren kiven kupeessa
kuulee satuja.*

*Lammaslauma lepäilee
helle raukaisee
varjopaikan valitsee
kunnes viilenee.*

*Savusaunan kuistilla
tuntuu löylyn tuoksua
tuoreet vastat naulassa
kylpyvalmiina.*

*Lasten nauru helmeilee
ilma väreilee
sadun ovet aukenee
kivi kertoilee.*

*Äänet, tuoksut, maisemat,
ihon muistot, tunnelmat
ne kaikki talletat.*

*Saunapolun varrella
hahkuu ketoneilikka
vanhan aitan takana
kypsyy mansikka.*

*Saunaan isä huutelee
lampaat heräilee
kuka ensin ehtinee
portaat kipaisee*

*Äänet, tuoksut, maisemat,
ne kaikki omistat.*

Marja Mattlar

oppimiseen. Alueelle sopisi myös riukuaitojen rakentaminen ja rakentamistaidon opettelu. Kasvien tunnistaminen muuttuu vuosien mukana entistä kiinnostavammaksi lajiston muuttuessa monipuolisemmaksi. Tällaiseen päivään sopisi yöpyminen aitassa tai navetan ylisillä.

12. Harjun perinnemaisematila

Kuvaus ja arvot: Harjun tila sijaitsee Hartolan Vuorenkylässä, lähellä Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen rajaa. Tilan pääasiallinen tuotantosuunta on perinneympäristöjen hoito ja peltojen luomuviljely. Tilalla on 31 hehtaaria valtakunnallisesti arvokkaita perinnebiotoopeja, niittyjä, hakamaita ja metsälaidunta. Tilan perinnemaisemia laiduntavat lampaat ja kesäisin tilalla järjestetään opastettuja retkiä tilan luontokohteisiin. Kaikille avoimia kasviretkiä on järjestetty joka kesä vuodesta 2005 lähtien. Niityillä ja hakamailla on todennäköisesti laidunnettu lähes yhtäjaksoisesti ainakin 400 vuotta ja niinpä niille on kehittynyt varsin monipuolinen kasvisto. Harjun tilalta on löydetty tähän mennessä 308 putkilokasvilajia. Huomionarvoisimpia lajeja ovat valtakunnallisesti erittäin uhanalainen saunionoidanlukko, valtakunnallisesti vaarantunut suikeanoidanlukko sekä alueellisesti uhanalaiset ahonoidanlukko, ketonoidanlukko, nurmilaukka, pussikämmekkä, harajuuri, jänönsalaatti ja nuijasara. Lisäksi valtakunnallisesti silmäläpidettäviä lajeja ovat musta-apila, ketoneilikka, kissankäpälä ja jakki. Tila hyödyntää maatalouden ympäristötukeen kuuluvaa perinnebiotooppien hoito -erityistukea kohteiden hoidon rahoituksessa. Tilalla on tehty pitkäjänteistä työtä perinnebiotooppien puolesta jo vuosikymmeniä. Tilan perinnemaisemiin voi tutustua opastetuilla kasviretkillä ja tilan tuotteita saa ryhmille avoimna olevasta tilamyymälästä.

13. Pellon ja metsän reunavyöhykkeet, metsäsaarekkeet ja maisemapuut

Kuvaus ja arvot: Peltoihin rajautuvat metsät muodostavat tärkeän vaihteluväyhykkeen niin kasvillisuudelle kuin eläimillekin. Vuorenkylässä tärkeimmät reunavyöhykkeet sijoittuvat tiemaisemaan. Kylän pellot ovat pinta-alaltaan pieniä ja sijaitsevat pieninä peltoryypinä maisemassa. Pelloilla on vähän peltosaarekkeita ja yksittäispuita. Siksi niiden merkitys maiseman elävöittäjänä on suuri. Kylässä on muutamia merkittäviä maisemapuita, kuten mänty Purrin tilan lähellä ja kuusi Seppälän pellon vieressä.

Kehittämissuunnitelmia: Maatalouden ympäristötuen erityistukea myönnetään metsän ja pellon sekä pellon ja vesistön välisille alueille. Nämä vyöhykkeet ovat noin 20 metriä leveitä ja niiden tulee olla puustoltaan monilajisia. Lisäarvoa reunavyöhykkeille tuovat siirtolohkareet, pienet kalliot, maisemallisesti arvokkaat vanhat ja suuret puut, kukkivat ja marjovat puut. Tärkeintä on säilyttää saarekkeet, monilajiset reunavyöhykkeet ja maisemapuut. Saarekkeita hoidetaan estämällä niiden umpeen kasvaminen. Saarekkeiden ja reunavyöhykkeiden hoitoon voi hakea maatalouden ympäristötuen maiseman- ja luonnonhoitoon suunnattuja tukia.

14. Luonnonlaitumet ja perinnemaisemat

Kuvaus: Kylässä on monia vanhoja laitumia, joita on ryhdytty kunnostamaan takaisin perinnebiotoopeiksi ja on laitumia, jotka vielä odottavat kunnostusta. Niittykasvien siemenet säilyvät kauan maan siemenpankissa. Alueiden kehittyminen takaisin perinnebiotoopeiksi vie aikansa, mutta lopputulos on palkitseva. Vanhoja laitumia on Harjulla, Seppälässä, Purrilla, Haukalla, Sivinmäessä ja Kinkkulassa. Harjun tilan laitumet ovat ansiokas esimerkki siitä, miten hoito lisää luonnon monimuotoisuutta. Vuorenkylässä esiintyy monin paikoin erilaisia noidanlukkosaniaisia.

Ketonoidanlukon lehtilapa muistuttaa muodoltaan vanhaa avaintyyppiä, minkä takia kansanperinteessä siihen yhdistettiin maagisia ominaisuuksia. Koska kasvin lehdykät ovat kuun muotoisia, kuutamolla kerätyn kasvin uskot-

Jättipalsami on helposti leviävä vieraslaji. Sen torjuntaan kannattaa panostaa, sillä se vie elintilaa luonnonvaraisilta kasveiltamme. Jättipalsamin kuva viereisellä sivulla.

tiin voivan avata lukkoja ja kahleita. Kasvilla uskottiin myös olevan parantavia ominaisuuksia. Koska lehdykät muistuttavat myös kirveen terän laitaa, ketonoidanlukon uskottiin parantavan kirveellä aiheutettuihin haavoihin.

Kehittämisehdotuksia: Kinkkulan paikallisesti arvokkaat niityt tulisi saada hoitoon ja kylän keskeisellä paikalla sijaitseva vanha Haukan pelto tai niitty olisi hyvä pitää myös avoimena. Kylän perinnemaisemista aika moni on säännöllisessä hoidossa. Parasta hoitoa kohteille on raivaaminen ja laiduntaminen. Näitä kohteita voidaan ennallistaa. Kylämaisemassa olevat perinnebiotoopit, reunavyöhykkeet, saarekkeet ja luonnonlaitumet saavat maatalouden ympäristötuen maiseman ja luonnonhoitoon suunnattuja korvauksia.

15. Vieraslajien torjunta

Kuvaus: Kylässä on riistäytynyt valloilleen jättipalsami. Sitä kasvaa Vuorenkyläntien varressa, vanhan koulun tontilla, Haukan niityllä, Sivinmäellä, Kinkkulanmäen alaosassa ja tienvarsilla. Muita vieraslajeja kuten lupiinia kylässä on vielä vähäisiä määriä. Mutta sen leviämisen suhteen on oltava varuillaan. Tehokkainta lupiinin poistoa on sen kaivaminen juurineen.

Kehittämisehdotuksia: Jättipalsamin torjuntaa tulisi tehdä talkoilla. Tilanne on pääsyt melko vaikeaksi ja luonnontilaisuuden palauttamiseksi on tehtävä runsaasti töitä ainakin seuraavan viiden vuoden ajan. Kasvin poistaminen vaatii pitkäjänteisen suunnitelman. Sitä tulisi poistaa erilaisin menetelmin, kunhan menetelmässä varmistetaan, ettei kasvi pääse kehittämään siemeniä. Torjuntamenetelmiä ovat kitkentä, niitto tai kemiallinen torjunta. Kitkentä tai niittotalkoot kannattaa järjestää 2-3 kertaa kesässä. Kitkentä ja niitto ovat kohtuullisen kevyttä työtä, jota voi tehdä talkoilla. Kemiallinen torjunta, esimerkiksi glyfosaattipitoiset kasvinsuojeluaineet, ovat haitaksi vesieliöille ja torjunta-ainetta voi olla vaikea kohdentaa vain jättipalsameihin. Se kannattaa säästää vain todella vaikeisiin kohteisiin, esimerkiksi hankalakulkuiseen maastoon. Kasvijätteen käsittelyyn tulee kiinnittää huomiota. Siemenkotia tai kukintoja ei saa jäädä maahan. Jättipalsami voi hyvissä olosuhteissa kasvattaa uudet juuret jopa varren palaan. Niittäminen sopii hyvin laajoille esiintymille ja se tulee tehdä mahdollisimman läheltä maanpintaa. Nivelen yläpuolelta niitetty kasvi kasvattaa nopeasti uusia varsia, joihin kaikkiin kehittyy runsaasti kukkia. Niittää voi esimerkiksi siimaleikkurilla tai viikatteella. Kasvijätettä ei saa jättää kasaan pitkäksi aikaa, sillä kasvit voivat juurtua ja siementää. Jättipalsamin siemenet voivat kypsyä vielä varren katkaisemisen jälkeenkin. Paras tapa on kerätä ainakin kukinnot ehjään jätessäkkiin tai kuivattaa ja polttaa. Varret voi kompostoida. Kitkentätalkoita varten kannattaa varata peräkärry tai lava, johon säkit kasaan ja viedään esimerkiksi polttolaitokselle.

16. Kulttuurimaisemareitti

Kuvaus ja arvot: Kulttuurireitti on jo fyysisesti olemassa Hiekkapakanmäeltä Kinkkulanmäelle. Koko reitti kulkee olemassa olevaa maantietä pitkin ja jatkaa matkaansa vanhaa maantietä pitkin Kinkkulanmäelle. Reitti esittelee hyvin keskeisen osan Vuorenkylän kulttuurimaisemaa. Maantie ei ole turvallisin reitin paikka, mutta tässä tapauksessa se on paras ja näyttävin reitti.

Kehittämisehdotuksia: Tästä reitistä ja sen kohteista kannattaisi tehdä kartta ja laittaa se opastetaululle.

Itä-Häme on vanhaa erämiesten aluetta

”Itä-Hämeessä on liikkunut ihmisiä jo hyvin varhain. Siitä todistavat alueelta löydetyt kiviesineet ja vanhat uhripaikat. Sieltä täältä tavatut kiviaseet ovat luultavasti muinaisten erämiesten jälkeensä jättämiä. Ennen esi-isiamme täällä on todennäköisesti liikuskellet lappalaisia, sillä Lappi-nimi esiintyy useassa yhteydessä. Hämäläisten varsinaista asuinalueita oli Hämeenlinnan-Tampereen seutu, mutta he suuntasivat eräretkensä aina Lappiin saakka ja myös itään päin he tekivät eräretkiä. Siihen aikaan ei ollut teitä ja ikimetsien läpi oli vaikea tunkeutua. Sanottiinkin, että maa erotti, mutta vesi yhdisti. Niinpä hämäläiset suuntasivat retkensä Päijänteen poikki ja siihen laskevia tai siitä lähteviä vesireittejä pitkin yhä kauemmas itään ja kaakkoon. Toimeentulo kotikylällä oli vaikeata. Maanviljelys oli alkeellista ja leipää niukalti. Myös karjanhoito oli niin kehittymätöntä, että karjaloustuotteet eivät riittäneet särpimiksi. Mutta järvissä oli runsaasti kalaa ja metsissä liikkui paljon riistaa. Oli lintuja, hirviä, karhuja ja susia, pienemmästä riistasta puhumattakaan. Erämaista saatiin siis lihaa ja kalaa hengen pitimiksi. Mutta sieltä saatiin myös arvokkaita turkiksia, joilla voitiin vaihtaa ulkomaan kauppiailta välttämätöntä suolaa ja rautaa. Kun oli oikea mies yrittämässä, niin kyllä hän metsistä ja järviltä toi hyvät tuomiset. Heikot saivat tyytyä kotona puutteeseen. Eräretkille lähtivätkin pääasiassa talojen nuoret miehet; joskus heidän mukaansa liittyi myös nuorta naisväkeä. Usein kävi niin, että katsottiin sopiva talon paikka, ja nuori pari jäi siihen pysyvästi. Kohta tuli toisia pareja ja niin asutus siirtyi vähitellen itää kohti. Muodostui uusia kyliä, joista käsin taas eräretkiä yhä kauemmas.” Vuorinen. A. (toim.) 1959. Itä-Hämeen kirja.

Purnuvuori, metsät ja erämaajärvet

17. Vuorenkylä, erämaakylä

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylän ja Haran nimistössä on runsaasti entisaikojen erämaiden hyödyntämisestä johtuvia nimiä. Ne kertovat vanhojen rakennusten paikoista, saaliselämistä, metsästystavoista, kalastuksesta, kaskeamisesta ja maanviljelyksen alusta, karjanpidosta, heinänteosta ja paimennuksesta ja tervanpoltosta. Kylän nimistössä elää koko tuo entinen aika. Nimet kertovat alueen maankäytön ja maiseman historiasta. Kylän maastonmuodot, pienet järvet ja metsäisyys korostavat erämaisuuutta.

Nyky-Hartolan kylän nimistä esimerkiksi Putkijärvi on luonnonnimi ja on syntynyt ennen kiinteää asutusta eräkaudella. Varsinaista asutusnimeä edustaa Hara, joka on vanha henkilönimi. Nimistöön on tullut vaikutteita myös Karjalasta, esimerkiksi Venäläiskallio ja Mielisenjärvi eli Mielinge Vuorenkylässä. Eräkaudella, ennen kiinteää asutusta pystytettiin erämaihin erilaisia rakennuksia, esimerkiksi aitta, koppeli, kota, maja, mylly, paja, pirtti ja riihi, kaskiriihi, sauna, talas, talli ja tölli. Nämä vanhat rakennusten paikat elävät vielä muutamissa paikannimissä, kuten Myllylä, Myllyjärvi ja Purnujärven Myllylahti. Vesillä liikkumiseen liittyviä paikannimiä ovat Ruuhilampi, Lauttalammi ja Lauttalaminkallio. Suurin osa eläinten nimiin liittyvistä paikannimistä liittyvät metsästykseseen. Paikat kertovat metsäneläinten oleskelu- ja pyytämispaikeista. Vuorenkylässä ja Putkijärvellä on muun muassa Kettuvuori, Haukkavuori, Haukkaniemi, Karhumäki, Kissakorpi ja Saukkolammet. Kalastukseen viittaa Sulkava-niminen järvi ja Madevesi. Lisäksi metsästystavan mukaan nimettyjä ovat Hankasuo, Hangasmäenniittu, Loukkumäki, Metsäsianloukkukangas ja Kuvakallio. Laiduntamiseen liittyviä nimiä kylässä ovat Lehmijärvi, Hevosojanniittu ja Ratsuhaka. Ratsuhaka nimitys tulee vanhan Olkkola-Sepälän tilan ylläpitämään rakuunan torppaan, joka sijaitsi Haukan talon pohjoispuolella. Ratsuhaassa laidunsivat rakuunoiden hevoset. Usein niittu- tai heinänimisiltä luonnonniityiltä on korjattu kuivaa heinää. Kylässä on muun muassa Sokeanniittu, Eskonsillanniittu, Ränninniittu, Metsonpohjanniittu, Liisanniittu, Juuvinniittu ja Heinästensaaret.

Sana purnu merkitsee saamelaiskielissä lihan ja kalan säilytyskuoppaa, ruokatavaroiden säilytyskuoppaa, tilapäistä varastoa, maahan kaivettua säiliötä, salvosta tai teerenkaha. Suomensukuiset kansat tuntevat myös sanan purnu merkityksillä nauriskuoppa, hinkalo, laari, viljapurnu. Voisi kuvitella, että nimi on peräisin ajalta, jolloin saamelaiset asuttivat aluetta. Vuori on voinut olla eräänlainen säilytyspaikka tai asuinpaikka.

Kehittämissuhteita: Nimistö on kiinnostava lisä kylän historiassa. Niiden avulla voidaan kertoa tarinoita paikoista ja eräajan elämästä. Aihepiiri sopisi hyvin opasteuille reiteille, jolloin voidaan kertoa, mitä nimistö mahtaa tarkoittaa ja tutustua esimerkiksi vanhoihin luonnonniittyalueisiin ja niiden nykytilaan. Nimet avaavat paljon mahdollisuuksia. Lisäksi on nimistöä, jota ei ole kartoissa, vaan se on kyläläisten aktiivisessa käytössä henkilöiden tai tapahtumien takia. Myös tämä nimistö tulisi kerätä ja sijoittaa kartalle.

18. Purnuvuori ja luontopolku

Kuvaus ja arvot: Purnuvuoren laella kiertää noin 3 km pitkä luontopolku. Polulla on kiinnostavia kohteita, kuten mäen päällä sijainneen vanhan torpan villiintynyt ympäristö, Kelperin luolasto, näköalapaikka ja taukotupa sekä monimuotoista kasvillisuutta.

Luontopolun alkupäässä on vanha **Purnumäen torpan** paikka. Torppa rakennettiin ennen 1800-luvun puoliväliä. Paikka on tarjonnut suojan ja elannon monelle perheelle. Torpassa tiedetään asuneen Juho Tuomaanpoika Skepp ja hänen vaimonsa Frederika Kustaantytär 1890-luvulla. Vuonna 1906 Purnumäen torppa oli vuokrattu Johan Aho-selle ja vuonna 1914 Erik Erikinpojalle (luultavasti sama kuin Erik Kuusinen). 1927 torppa on myytiin sen vuokramiehelle Erik Kuusiselle. Vuonna 1918 säädetty torpparilaki

oikeutti vuokratilalliset halutessaan lunastamaan tilansa itselleen. Torpparilain perusteella lunastettiin 1940-luvulle mennessä noin 90 000 tilaa itsenäisiksi. Vuonna 1936 Erik Kuusinen oli myynyt torpan takaisin Seppälään, jolloin Erik Kuusiselle jäi elinikäinen asumusoikeus torpan syrjäkamariin.

Kuten kauppakirjassa lukee "Myyjä Erkki Kuusinen pidättää itselleen elinikäisen asuntooikeuden asua tilan n.s. syrjäkamarissa ja hän pidättää oikeuden tehdä hellamuurin ja sivuseinästä ulosjohtavan oven eteiseen ja ruokakomeroineen ja vaatekomeroineen.." ".huoneeseen tarvittavat polttopuut valmiiksi lavuksi tehtynä laittaa ostajat ja puun tulee olla keväällä hakattu ja kesän kuivunut. Vielä pidättää Erkki Kuusinen oikeuden kylpeä kerta viikossa talon saunassa ja leipoa talon tuvassa tarvittavan leivän, sekä elinaikansa korjata sadon kahdesta pienimmästä omenapuusta. Maitoa saa myyjä ilmaiseksi talosta 1 litran joka päivä 11 kuukauden aikana vuodessa."

Purnumäen torpassa on vuosien 1906 ja 1911 tilan ja torpparin välisissä välikatselmuksissa ollut seuraavat rakennukset: asuinrakennus, sauna, vanha sauna, riihi, hevostaja ja silpputalli, navetta, sikahuone, törkytalli, iso lato, kaksi tallia, kolme aittaa. Purnuvuoren torpassa on ollut 14 rakennusta ja katselmuksen mukaan niiden kaikkien kunto on ollut huono tai välttävä. Lisäksi torppaan kuuluivat Pohjoispelto, Itäpuolinen pelto ja Eteläpelto sekä niityt, Suoniitty ja Noroniitty. Niityillä oli lisäksi omat ladot. Torpan peltojen ja niittyjen pinta-ala oli 6 ha. Paikassa on selvästi havaittavissa niin päärakennuksen kuin navetan kivijalat ja osa vanhoista leppää kasvavista pelloista. Ympärillä olevat pellot kasvavat etupäässä harmaaleppää. Torpan alueella on muun muassa näsiää, vanha pähkinäpensas ja maatahtisieniä.

Torppari oli vuokratilajelijä, joka oli vuokrannut viljeltäväkseen osan suuremmasta maatilasta. Torpparit maksoivat torppansa vuokran maanomistajalleen tyyppillisesti tekemällä päivätöitä eli taksvärkkiä vuokranantajansa tilalla. Toisinaan vuokraa maksettiin myös torpan tuotteilla. Vuodesta 1740 lähtien saivat myös talonpojat ottaa perintötiloilleen torppareita. Torpparilaitos olikin yksi merkittävimmistä 1700-1800-lukujen yhteiskunnallisista uudistuksista. Torppien määrä nousi ripeästi: 1700-luvun alussa torppia oli Suomessa noin 1 000, 1800-luvun alussa noin 20 000 ja vuosisadan lopulla jo 70 000. Torppareista muodostui pian uusi yhteiskunnallinen ryhmänsä, joka sijoittui maata omistavien talonpoikien sekä irtaimen työväestön välimaastoon.

Torppareiden määrän voimakas kasvu, torppien perustamisen vaikeutuminen sekä metsien arvon nousu nostivat torpparikysymyksen merkittäväksi yhteiskunnalliseksi kiistaksi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Torpparisopimuksen ehdot ja vaadittu vuokra, taksvärkki, saattoivat olla torpparille kohtuuttomat. Torpparilla ei välttämättä ollut minkäänlaista irtisanomissuojaa vuokranantajan häätöä vastaan. Torppareiden aseman aiheuttamaa kiistaa pidetään yhtenä syynä Suomen sisällissodan syttymiseen vuonna 1918. On myös katsottu, että tilattoman väestön kysymys oli enemmänkin ideologinen kuin taloudellinen ongelma, sillä torppareiden elintaso parani melkoisesti 1800-luvun kuluessa.

Kelperin luolasto, Purnuvuoren rinteet ja pienet järvet ovat syntyneet jääkauden aikaan. Jäämassat ovat kulkeneet alueen poikki paljastaen kalliopinnat ja luoden erämaalampia, siirrelleen valtavia siirtolohkareita. Purnuvuori on kestänyt kovaa jäänkulutusta. Jään liikkeeseen nähden suojasivuilla, kuten tällä jyrkänteellä, jää on muovannut kallion jyrkäksi ja rosoiseksi. Jään tulosuunnan tunnistaa siitä, että kallio on kulunut loivaksi ja usein sileäksi.

Purnuvuoren kalevalainen maisema avautuu luonnonmaisemana ilman suurempaa kulttuurin kosketusta. Purnun länsirinteiltä avautuu pitkiä näkymiä kohti Luhankaa ja Päijännettä. Näkymät ovat kuin Gallen-Kallelan maalauksesta Palokärki tai Kullervon kirous. Purnuvuoren itäpuolelta laskettelurinteen päältä avautuu taas näkymiä Vuorenkyliän kulttuurimaisemaan niin kuin etelään ja itään.

Kehittämisehdotuksia:

Portti polulle: Portin kautta siirrytään toiseen maailman, Purnun polkujen maailmaan. Portti voidaan tehdä kaikista niistä puulajeista, mitä metsässä kasvaa. Samalla voidaan johdatella Purnun puiden tarinoin. Pelkästään kaksi pystyvuuta muodostaa jo portin. Portit pylväät voivat olla erilaisiin muotoihin veistettyjä.

Polku. Kohde tarvitsee raivausta polun varsilla. Ainakin polulle kasvavat oksat ja kaatuneet puut tulisi raivata. Polkua on hoidettu talkoilla.

Penkit. Jos luontopolkua halutaan kehittää, olisi reitin varrelle hyvä saada pari pitkää penkkiä lepäämistä varten. Reitin maasto on vaativa ja osa vierailijoita istahtaisi varmasti hetkeksi kierroksella. Penkit kannattaa sijoittaa myös luonnonlaatuun tai näköaloiltaan kiinnostaviin paikkoihin.

Opasteisiin ja kyltteihin voidaan mahdollisesti hakea rahoitusta toimintaryhmältä. Kohde on yksi Vuorenkylän vetonauloista. Polun opastetaulut ja opaskyltit tulisi uudistaa. Opasteiden taulut tulisi olla helposti vaihdettavissa. Kelopuu tai harmaaksi petsatut puuosat sopivat edelleen polun opasteiden ja opastaulujen materiaaliksi.

Torpan ympäristö: Vanhan torpan ympäristö sopisi erittäin hyvin lammaslaitumeksi. Lampaat hoitaisivat maisemaa avaten sitä. Pelloille kasvaneet lepät kannattaisi harventaa. Kohteen harvennus ja hoito esim. omenapuiden leikkaus ja polkuympäristön puiden ja pensaiden harvennus toisivat torpan paremmin esiin. Lampaille voisi rakentaa vanhanmallisen riukuaidan. Torpan maisemaa kannattaisi ennallistaa. Maisemanhoidon rahoitukseen kannattaa käyttää maatalouden ympäristötuen erityistukea / ympäristökorvausta. Torpasta on paljon historiaa tallessa ja se voidaan avata myös infotauluissa. Torpassa on ollut aikanaan 14 -16 rakennusta. Alueelta kannattaa etsiä kivijalat tai nurkkakivet, jos ne ovat enää jäljellä.

Kelperin luolasto: Luolan ympäristön rakenteita tulisi uusia ja tehdä niistä turvalliset. Luolaston suulle tarvitaan tukevat kaiteelliset lankkuportaot. Luolastoon voi jokainen tutustua omalla vastuulla.

Panoraamanäköala ja Kelperinkallion näköalat: Panoraamanäköalat näkyvät korkealta ja jyrkiltä rinteiltä. Niiden etualalla ei saisi olla näkymää rajoittavia puita. Näköalaa syventävät kuitenkin etualalle jätetyt yksittäispuut. Näköala tarvitsee tulevina vuosina puiden poistoa maiseman edestä, jotta kohteesta on avoin näkymä horisonttiin ja Purnujärvelle. Kelperinkallion näköalat ovat vielä hienoja latvuksen alaisia maisemia. Tämä näköalatyyppejä on arvostetuinta suomalaista kansallismaisemaa. Näkymät suodattuvat männyn runkojen välistä Purnujärvelle. Molemmissa kohteissa voisi olla yksinkertaiset, esimerkiksi halkaistusta tukista tehdyt penkit maiseman ihailua varten.

Näköalatasanne. Laskettelurinteen puoleiselle mäelle sopisi näköalatasanne avamaan lisää näkymiä kylän kulttuurimaisemaan. Se voisi toimia ympäri vuoden. Se tulee rakentaa tuulta kestäväksi.

Luontopolun kehittäminen vaatii selkeästi oman rahoituksen, jolla voidaan uusia opasteet ja opastaulut, rakentaa portti, katselutasanne ja penkit. Tämän tyyppiseen investointiin ja suunnitteluun on saatavissa mahdollisesti Leader-rahoitusta toimintaryhmiltä.

19. Muut reitistöt

Kehittämisehdotuksia: Pysyviä reittejä kylään ei ole tehty, vaikka niitä on suunniteltu muun muassa Vuorenkylä verkoksi, verkot vesille pyytämään -hankkeessa. Suunnitelmissa on ollut tehdä reittejä Hara - Iso-Paljojärven kierros, Kalliojärvi - Ruuhilampi, Purnuvuori - Kammiovuori, Tohtaanseutu, Humaluksen seutu, Hiekkapakanmäki - Lautalammenkalliot ja vanha tie. Erilisten reitistöjen suunnittelu ja ylläpito yksityisten maille voi olla hankalaa ja niiden ylläpito on työlästä.

Puiden synty

Mäet kylvi männiköiksi, kummut kylvi kuusikoiksi,
kankahat kanervikoiksi, norot nuoriksi vesoiksi.
Noromaille koivut kylvi, lepät meille leyhkeille

tuomet kylvi tuorehille, raiat maille raikkahille
pihlajot pyhille maille, pajut maille paisuville,
katajat karuille maille, tammets virran vieremille.
Kalevala

Kylän toimintaan sopisivat kuitenkin opastetut vaellukset. Vaellus voi olla esimerkiksi päivävaellus, lapsiperheen vaellus tai aloittelijan vaellus. Tällöin ei tarvita erityistä valmistusta reittiä, vaan opas voi kuljettaa ryhmää hyödyntäen valmiita metsäpolkuja ja metsäautoteitä ja maanteitä tai helppokulkuisia metsiä. Ohjaajan olisi hyvä olla kokenut vaeltaja. Opastuspalvelu toisi lisäpalvelun koko kylän matkailuyrittäjille. Vuorenkylässä ja Harassa on monia kiinnostavia luontokohteita. Voidaan tutustua erämaajärviin ja niissä eläviin lintuihin, esimerkiksi kalasääksiin (kylässä kolme pesäpaikkaa) ja kuikkiin tai kaakkureihin. Metsissä on muinaisjäännöksiä ja vanhan asutuksen jäänteitä. Kylään saisi vaikka torpparitulakierroksen kadonneille asuinpaikoille. Purnuvuoren lisäksi kylästä löytyy muitakin näköalapaikkoja. Opas voi kuljettaa ryhmiä myös tutustuttaen vaeltajia kylän kasvillisuuteen tai kulttuurimaisemaan, mikä sopisi esimerkiksi lapsiperheiden vaellusretkeksi. Lisäksi voidaan yhdistää retkeilyyn Purnuvuoren luontopolku ja Harjun tilan opastetut retket.

Reitistöjä ja yksittäiskohteita varten yksi mahdollisuus on laatia mobiiliopastus. Silloin ei välttämättä tarvita niin suurta määrää huollettavia opastauluja. Kohteiden viereen pystytetään koodi ja puhelimen avulla voi joko katsoa opastuksen internetsivulta tai mahdollisesti kuunnella paikkaan liittyvän tarinan. QR-koodit ovat ilmaisia ja ne vaativat vain internetsivuston tekemisen ja ylläpidon. Tämän tyyppiseen opastuksen suunnitteluun ja tekemiseen on saatavissa mahdollisesti Leader-rahoitusta toimintaryhmiltä.

20. Purnun laskettelukeskus

Kuvaus ja arvot: Alun perin 1980-luvun lopulla aloittanut Purnuvuoren hiihtokeskus on kokenut kaksi konkurssia. Viimeisin niistä tapahtui vuoden 2007 syyskuussa, jolloin hiihtokeskus ajautui taloudellisiin ongelmiin ennätysellisen vähälumisen talven seurauksena. Loppusyksystä 2007 lähtien hiihtokeskuksen taustalla on ollut Vuorenkylän Purnu Oy -niminen yritys, jonka omistaa joukko hartolalaisia yksityishenkilöitä. Vuorenkylän aktiiviset asukkaat ovat tehneet paljon talkootyötä hiihtokeskuksen pelastamiseksi ja kylän vireän talvitoiminnan turvaamiseksi. Hiihtokeskus Purnussa on viisi laskettelurinnettä, ja pisintä rinnettä voi sujutella alas 750 metrin matkan. Korkeusero Purnuvuoren rinteellä on 100 metriä. Alueella toimivat myös rinneravintola ja välinevuokraamo. Valaistua hiihtolatua on kaksi kilometriä. Kävijöiden mukaan Purnu on tunnettu leppoisasta tunnelmastaan. Myös Hartolan pohjoiskulmalla aktiivisesti toimivalle Putkijärven nuorisoseuralle Purnu on ollut tärkeä, sillä jo vuoden 1989 toiminnan keskipiste oli tammikuussa avattu hiihtokeskus. Uudenvuoden yönä rinteillä laskettiin ensimmäisen kerran ja juhla huipentui ilotulitukseen. Nuorisoseuran alajaostona aloitti toimintansa Purnu Ski Club, joka tuki laskettelukeskuksen palveluja monin tavoin.

Toiminta 1990-luvun alussa sijoittui suurimmaksi osaksi Purnuvuoren ympäristöön niin kesällä kuin talvellakin. Talvisin rinteessä järjestettiin muun muassa kyläläisten lasketteluiltoja, laskiaisrieha ja lettutarjoilua laavulla. Myös suositut nappulahiihdot ja pilkkikilpailut olivat Purnuvuoren maastoissa. Purnuvuori oli myös kesäjuhlien pitopaikka. Kahviossa oli lisäksi vuosittain monipuolinen kyläläisten käsitöiden myyntinäyttely. Purnuvuoren kahvila tarjoaa tarvittaessa paikan järjestää ruokailupalveluja ryhmille.

Kehittämis ehdotuksia: Purnun piha-alueita tarvitaan ennen kaikkea talviaikaiseen pysäköintiin ja lumitilaksi. Suurin osa alueesta tulee siis säilyä avoimena. Tienvarsia ja sen reuna-alueet ovat mahdollisia kehittämiskohteita. Purnun kahvilan yläkerrassa on myös kyläläisten yhteinen kokoontumistila, joten aluetta käytetään niin kesäisin kuin talvisin. Tärkeintä on 'kasvattaa' tien varren mäntyristöstä maisemapuita. Niiden alta kannattaa poistaa säännöllisesti vesakot. Puiden annetaan kasvaa vapaasti, poistetaan ainoastaan liikennettä haittaavat oksat.

Myös Purnun alueelle voidaan tehdä symboliset portit. Niiden ajatusmaailma voisi olla hyvin samantyylinen kuin kyläporttien ja niiden valaiseminen on helpompaa yri-

Kuikka on kansanperinteessä pelätty noitalintu. Kuikan nokasta tehtyjä nuolenkärkiä eivät mitkään taikat pystäyttäneet. Tietäjät kantoivat usein mukanaan kuikan sulkia. Kuikka ja sen läheinen sukulainen kaakkuri karkottivat myös pahoja voimia. Lintuja käytettiin taioissa tähän tarkoitukseen. Porstuaan esimerkiksi asetettiin kuikkapariskunta uima-asentoon estämään kateiden pääsemistä sisälle taloon. Kade on nimitys suomalaisen kansanperinteen noidista, joilla on taikavoimia ja joiden uskotaan voivan vahingoittaa toista kateudellaan.

tysympäristössä. Portin materiaaliksi sopisi kuultoharmaaksi petsattu tai käsitelty pyöröpuu tai kelopuu. Pystytolppien koristeena voisi käyttää myös Purnun kahvilan maalisävyä. Portti ohjaisi alueelle ja antaisi mielikuvan siirtymisestä yritysalueelle ja uuteen tilaan.

Siisti ja hyväkuntoinen latukarttaopaste on toimiva, mutta sen tausta on ikävästi tielle päin ja se ei ole esteettisesti toimiva. Toisaalta siinä on todella paljon tilaa ja mahdollisuutta erilaisille opasteille, esimerkiksi luontopolun kartalle tai Purnun nimelle. Kannattaa miettiä opasteen taustan hyödyntämistä.

Purnun sokkelin viereen voidaan tehdä laaja kiviteos. Erikoisia kiviä, suuria ja pieniä, sommittelemalla saadaan näyttävä teos. Kivet voivat olla pääsääntöisesti joko kulmikkaita ja rosopintaisia tai sitten pyöreämuotoisia ja sileäpintaisia tai sitten kaikenlaisia kiviä sekaisin. Kivien alle laitetaan suodatinkangas ja kivet asennetaan soraan. Kiviteoksen rakentaminen voidaan tehdä kylän yhteisenä ympäristötaideprojektina. Jokainen voi tuoda erikoisia ja erilaisia kiviä. Esimerkiksi rannoilla on upeita jäkäläisiä kiviä. Teos tehdään niin, että se ei haittaa auraamista. Kivisyys tuo myös mieleen järvien kivikot ja erämaan rakat, pirunpellot ja kiviset pellot.

21. Vuorenkylän metsäkuultuuri

Kuvaus ja arvot: Ohessa on Heikki Pahalahden ja Esko Mannisen haastattelusta poimittu tarina keväältä 2013.

Metsätyöt. Vuorenkylän seutukunnalla on ollut isoja savottamaita. Saha- ja vaneriteollisuudelle toimitettiin tukkipuita ja halkojakin tarvittiin. Puut piti kuljettaa metsistä uittoon Päijänteen rantaan. Esko Mannisella on tallessa sukulaismiehen kirje vuodelta 1912, jossa hän kertoo puiden ajomatkan pituudesta Päijänteen rantaan. Suoraan linnuntietä pitkin matkaa oli noin seitsemän kilometriä, mutta ajo oli tehtävä notkojen ja järvien kautta, jolloin matka tuli huomattavasti paljon pidemmäksi.

Parhaimmillaan ajossa oli yli 50 hevosta, lisäksi töissä oli vankäreitä ja kaatomiehiä. Metsäyhtiöt, muiden muassa Enso Gutzeit toimittivat lisätyövoimaakin alueelle. Miehiä oli majoitettuna taloihin. Kerrotaan, että kun eräälle emännälle tai piialle syntyi lehtolapsi, totesi toinen emäntä: 'Ne oli niitä Gutsetin miehiä'.

Joskus lunta oli paljon tai puita ei saatu vieritettyä alemmaksi, jolloin kasoja jäi mäkin rinteille. Paksussa lumessa tarpominen oli hevosillekin kova rasitus ja maasto kaikinensa kokeilikaluston kestävyttä. Metsätöistä saatiin talvella lisäansiota talon ja torpanpidon lisäksi. Työ oli fyysisesti raskasta aikuisillekin. Osa pojista lähti metsätöihin jo poikasena. Heikki Pahalahti kertoi aloittaneensa savottahommat jo pienenä koulupoikana. 1930-luvulla tulivat kuorma-autot ja traktorit. Metsätöissä hevosajot vähenivät ja loppuivat vähitellen. Traktori- ja kuorma-automatkoista on Heikin ja Eskon mukaan kerrottu paljon tarinoita, joista osa saattoi olla viihdytettyjä ja totuus oli hieman toisenlainen.

22. Kylän linnustosta

Kuvaus ja arvot: Vuorenkylän eteläpuolelta on havaintoja metsästä ja tilitiltista. Kuikan huutelua on kuultu Ruuhilammen ja Lehmijärven rannoilla. Kuikka viihtyy karuntyyppisillä järvillä.

Iso-Kalliojärven rannalla on kaksikin kalasääksen pesää. Toinen on vanha valtava rauhoitettu mänty ja toinen on rannan kakkymänty. Putkijärven puolella on myös kaksi kalasääksen pesää, Siitimenjärvellä ja Peräjärvellä.

Kehittämissuhteita: Metso on Päijät-Hämeen maakunnassa alueellisesti uhanalainen laji. Maankäytön suunnittelussa tulisi kiinnittää huomiota metson elinympäristön soidinpaikkojen ja reviirien säilymiseen. Linnut kiinnostavat ihmisiä entistä enemmän

ja niiden bongaaminen on suosittua. Kuikan ikiaikaisen laulun kuuleminen ja linnun näkeminen houkuttaa. Suurikokoinen lintu on mahtava näky, kun se lentää järveltä toiselle. Kuikkia arvellaan pesivän koko maassa vain noin 5000 paria. Täytyy kuitenkin muistaa, että kuikka karttaa ihmisiä ja niitä tulee tarkkailla hiljaa.

Linturetket sopivat lyhyinä retkinä ympäristöön. Aikainen aamu tai yö on kaikkein paras aika tehdä linturetki, sillä silloin linnut ovat aktiivisimmillaan ja muutkin eläimet liikkeellä. Erityisen kiinnostavia ovat pöllöretket maaliskuussa. Lintujen äänet tunteva opas pystyy avaamaan retkellä mukana oleville aivan uuden äänimaiseman ja tietoisuuden ympärillä olevasta. Pöllöjä kuulee parhaiten kuusikkoisilla alueilla ja laajoilla metsäalueilla. Linturetkely sopii erittäin hyvin Vuorenkylän erämaiseen ilmeeseen. Retket voivat olla myös muiden lintujen kuuntelu- ja bongausretkiä eri vuodenaikoina.

23. Juustinmäki ja Juustinjärvi

Kuvaus ja arvot: Juustinmäki on hyvin kivinen, monin paikoin kostea metsäalue, jossa on kallioisia mäkiä ja niiden välisiä murroslaaksoja. Kallioilla valtapuuna on mänty ja kosteissa notkelmissa lehtipuut. Alueella on kohtalaisen paljon järeätä koivua ja haapaa, myös lahoppuuta on runsaasti. Alueella tavataan harvinaisia jäkäliä ja kääpiä. Kohde on osa Natura 2000 -verkostoa. Alueella esiintyy mm. valkoselkätikka, punarinta, metsäkivinen, vihervarpunen ja peukaloinen. Lisäksi kohteessa on harvinaisia jäkäliä ja kääpiä: raidankeuhkojäkäliä, kalliokeuhkojäkäliä ja silokääpä.

Juustinjärvi on paikallisesti merkittävä vesistömaisemakohte. Järvi on karu ja rannoiltaan monin paikoin louhikkoinen, jossa rantarakentamista on toistaiseksi vähän. Järven asemakaavoitetussa eteläosassa rantametsät ovat huomattavan luonnontilaisia ja Juustinmäen rinteessä on leveinä vyöhykkeinä rantalouhikoita. Koko järvi on maisemiltaan harvinaisen erämainen. Järven alueella on nähty usein kaakkuri, joka saattaa pesiä jollakin lähilammella.

Kehittämissuunnitelmia: Kaikille Natura-alueille tehdään hoito- ja käyttösuunnitelma. Siinä voidaan myös suunnitella, miten ihmiset voivat tutustua kohteeseen ja tarvitaan ohjattu polkureitistö ja opasteita. Valkoselkätikkametsä voisi sopia myös hiljaisuusretkiin. Hitaasti ja hiljaa ympäristöä tarkkailemalla on mahdollisuus havaita metsän arvokasta lajistoa.

24. Vuorenkylän erämaajärvet

Kuvaus: Kylän alueella on monia upeita pieniä järviä. Tohtaanjärvi, Purnujärvi, Ruuhilampi ja Iso Kalliojärvi sijaitsevat tiiviissä ryhmässä kylästä katsottuna Purnuvuoren takana. Niiden välillä on pieniä luonnontilaisia puroja. Nämä järvet ovat karuja ja luonnontilaisia. Vanhat puut ja karut rantalouhikot tuovat järviin erämaista tunnelmaa.

Tohtaanjärvessä on etelään suuntautuva kapea rakentamaton lahden perukka, joka on maisemallisesti hieno. Kohteet ovat paikallisesti arvokkaita luonto- ja vesistömaisemakohteita. Järvien väliset luonnontilaiset purot ovat paikallisesti merkittäviä pienvesikohteita. Vääräjärvestä Tohtaanjärveen laskevan puron alaosa virtaa melko luonnontilaisena, kuusikon ympäröimänä. Puron varrella on runsaasti hiirenporrasta. Ruuhilammen ja Tohtaanjärven välinen puro virtaa alkuosan suomaastossa ja sen puolivälissä on louhikkoinen notko. Kasvillisuus puron ympäristössä on mosaiikkimaista ja paikoin rehevää. Umpilammesta Ruuhilampeen laskeva puro on arvioitu valtakunnallisesti merkittäväksi pienvesikohteeksi. Puro virtaa mutkitellen louhikkoisessa uomassa, jota ympäröivät kuusikkoiset metsät.

Iso ja Vähä Kalliojärvi ovat paikallisesti merkittävä luonto- ja vesistömaisemakohte. Puron lähiympäristö on mahdollinen metsälakikohde ja puro vesilakikohde. Iso Kalliojärvi on hyvin karu ja yhtä itärannan loma-asuntoa lukuun ottamatta rakentamaton.

Järveä ympäröivät metsäiset ja kohtalaisen jyrkästi kohoavat rinteet ja se saa valumavesiä pohjoispuolen ojitetuilta soilta. Etenkin eteläosassa on louhikkoa, joka ulottuu ylhäältä rinteiltä alas vesirajaan asti. Rantametsät ovat eteläosassa melko luonnontilaista männikköä, jossa on joitakin keloja ja vanhoja käkkyräoksaisia puita. Maisemiltaan järvi edustaa hyvin karua luonnontilaista järveä, ja rantalouhikot ja vanhapuut antavat sille erämaista leimaa. Järvi soveltuu elinpiiriksi kuikalle. Kapea kannas erottaa järven itäpuolelle Vähä Kalliojärven. Isosta Kalliojärvestä laskee etelään Purnujärveen puro, joka virtaa luonnontilaisena louhikkoisessa uomassa. Puron varrella on hieman lehtipuustoa ja mm. metsäimarretta, mutta ei erityisen rehevää kasvillisuutta.

Ison Kalliojärven etelärannat ovat hyvin kivikkoisia. Rannalla sijaitsee kalasääksen pesäpuita. Vanha ja hylätty, ympärysmitaltaan 210 cm:nen mänty on rauhoitettu kalasääksen pesäpuu. Kalasääksi pesii nyt rannassa nuoremmissa männyssä. Rantametsässä on merkkejä vanhasta metsäpalosta: hiiltyneitä kantoja. Alueen puusto on vanhaa ja metsässä on monia erikoisuuksia, kuten valtava pakka.

Kehittämisehdotuksia: Kohteet sopivat retkeilyyn jokamiehen oikeuksilla tai opastetuilla vaelluksilla. Kalasääksen pesäpuut ovat rauhoitettuja ja pesintää ei saa häiritä.

25. Muinaisjäänökset hiili- ja tervahaudat

Arvot: Purnujärven ja Kalliojärven pohjoisrannoilla ja Mielengen eteläpäässä on useita hiilihautoja. Lisäksi Kalliojärven rannalla on myös tervahauta. Purnuvuoren pohjoisosassa on Tervahaudankallio-niminen paikka. Kaikki tarpeelliset tuotteet pyrittiin entisaikaan valmistamaan itse. Viljelyn ohella talonpojat saivat lisätuloja tervan ja hiilen poltosta. Tervahauta on tervanpoltossa käytettävä maahan kaivettu uunimainen rakennelma. Tervasta tuli 1700-luvulla Suomen tärkein vientituote. Tervanpoltto alkoi vähetä 1800-luvun luvun jälkipuoliskolla ja loppui 1930-luvulla.

Hiiltä tarvittiin raudan jalostukseen. Vanhan hiilihaudan eli -miilun pohja on havaittavissa maastossa joko pyyntikuopan kaltaisena syvänteenä tai puolisen metriä korkeana hiekasta tehtynä kumpareena. Miilun pohjan halkaisija on muutaman metrin. Miilun jäänteet erottuvat esimerkiksi pyyntikuopasta pintaturpeen alta löytyvästä hiilestä ja noesta. Paikaksi miilulle valittiin hyvä korpi, jossa raaka-aine oli lähellä, eikä miilusta vapautuva savu ollut haitaksi asutukselle. Miilun lähellä oli hyvä olla vettä sammuttamiseen ja turvetta miilun peittämiseen. Samaa miilunpohjaa käytettiin vuosikausia. Koska miilun poltto kesti noin kolme viikkoa, rakennettiin miilun lähetyville miilusaunoja, joissa miilunpoltajat saivat levätä vahtivuorojensa välissä. Miilusauna oli usein maapohjainen. Hiilenpoltto loi omat ammattilaisensa, jotka elivät hiilen valmistuksella ja asuivat miilusaunoissa. Miilunpoltto ajoittui talveen, jolloin maatilojen työt antoivat tilaa hiilen valmistukselle. Myös puunkuljetus helpottui lumisessa metsässä.

Kehittämisehdotuksia: Kohteet sopivat opastettujen vaellusten osakohteiksi. Niistä voidaan kertoa myös Purnuvuoren luontopolulla, sillä kohteisiin on lähes näköyhteys.

26. Vuorenkylän kaskimetsät

Kuvaus ja arvot: Kaskeaminen on ikivanha viljelymenetelmä, jossa puihin sitoutuneet ravinteet vapautetaan viljelykasvien käyttöön polttamalla puusto ja maan pintakerrosta. Jo 1800-luvulla kaskeaminen vähentyi ja siirryttiin kohti tehokkaampia viljelymenetelmiä. Kaskeaminen loi omaleimaisia lehtimetsämaisemia ja lajistoltaan rikkaita perinneympäristöjä.

Viimeisiä kaskia poltettiin Vuorenkylässä vielä 1900-luvun alun vuosikymmenillä. 1920-luvun metsälaskennassa Hartola oli Pertunmaan kanssa Suomen koivikkovaltaisimpia pitäjiä. Kaskirukiin viljely oli ominaista metsäiselle seudulle. Muistumana kaskeamiseen perustuneesta peltoviljelystä ovat koivikot vesien rannoilla ja entisillä kas-

kimailla. Kaskikaudesta on ympäri Vuorenkylän metsiä merkinä kaskikiviröykkiöitä. Koska Vuorenkylässä kaskettiin niinkin myöhään kuin 1950-luvulla, on mahdollista, että kaskikoivikoita on vielä olemassa. Tosin suurin osa niistä on muuttumassa havupuuvältaisiksi sekametsiksi. Tunnetuin kaskikoivikko on Juustinmäen Natura-alueella. Myös Harjun tilan ympäristön koivikkoja pidetään vanhoina kaskimaina.

Haran kulttuuri- ja luonnonmaisema

27. Haran kylän kulttuurimaisema

Kuvaus ja arvot: Vähä-Paljon ja Iso-Paljon kulttuurimaisema on paikallisesti merkittävä kulttuurimaisema-alue. Iso-Paljo-järven pohjoispäästä alkaa pienipiirteinen kulttuurimaisema, joka jatkuu pohjoiseen Vähä-Paljon länsipuolelle. Molemmilla alueilla on vanhaa rakennuskantaa. Haran kylä kuuluu Sysmän-Hartolan viljelysseudun maisema-alueeseen, missä yhdistyvät metsäiset kallio- ja moreeniharjanteet sekä viljelymaisemat. Viljelymaisemia elävöittävät lukuisat järvet.

Vuorenkylän ohella myös Harassa on ollut tuulimyllyjä. Mäkelässä oli tuulimylly, jonka loppuvaiheista ei ole tietoa. Sen tilalle tuli myöhemmin höyrykonekäyttöinen mylly. Sivinmäen tuulimylly siirrettiin Haraan, Rantalan ja Mäkelän välillä sijaitsevalle kallion nyyppylälle. Se purettiin huonokuntoisena 1939.

Harassa on useita korkeita ja jyrkkäreunaisia mäkiä, joista osasta aukeaa laajat näkymät. Helpon saavutettavissa on Mäkelän mäki, jolla sijaitsee Mäkelän talo. Haran tien varresta, mäen päältä avautuu näkymä Iso-Paljolle. Mielengeen ja Iso-Paljon väliin jäävällä Uodinniemenvuorella on jyrkkäreunainen näköalapaikka, josta aukeaa näkymät Miengelalle. Kirkkolahden rannassa on jyrkkärinteinen vuori, jolta saattaa aueta näkymät Kirkkolahdelle. Näköalapaikat Mäkelän talon kohtaa lukuun ottamatta sijaitsevat metsäisillä alueilla, joten niille pääsy on vaikeaa.

Kehittämissuhteita: Harassa tärkeintä on vesistönäkymien avoimuuden säilyttäminen. Näiden reunavyöhykkeiden hoitoon ja raivaamiseen on haettavissa maatalouden ympäristötuen erityistukea. Haran maisema on hyvin hoidettua ja vesistönäkymät paikoitellen avoimia. Näköalapaikat tulisi tehdä helpommin tavoitettaviksi.

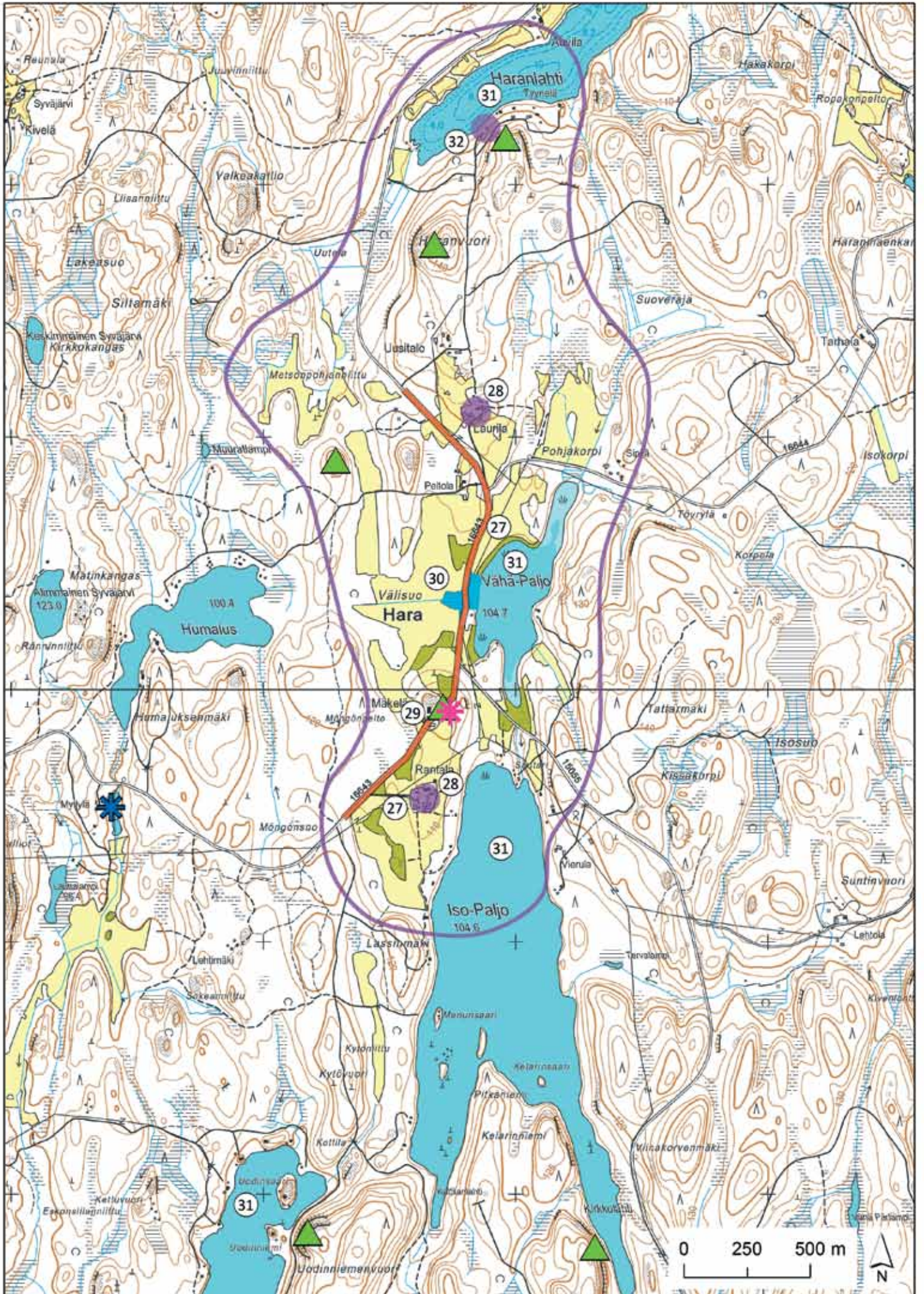
28. Haran kantatilat

Kuvaus ja arvot: Ensimmäinen kirjallinen merkintä Harasta Hämeen maakirjoissa on vuodelta 1562. Silloin paikalla mainitaan olleen uudistalo, jonka miesvavuutena oli yksi jousi. Uudisraivaaja oli nimeltään Heikki Pekanpoika. Hän oli todennäköisesti kotoisin Putkijärven kylästä, Laurilan talosta. Vuonna 1646 talo joutui Hans Rahmin rälssiksi. Tuolloin käytiin Keski-Euroopassa 30-vuotista sotaa ja Ruotsin laajentumispolitiikan takia Suomestakin joutui miehiä Eurooppaan sotimaan. Niin myös Haran ainoan talon miehet lähtivät sotimaan ja jäivät sille tielle. Talonpoika Eerik Eerikinpoika vaimonsa kanssa asettuivat asumaan Haraan 1650. Heidän jälkeläiset rakensivat uusia taloja ja asuttivat niitä 1800-luvun lopulle asti. 1700-luvun aikana talo jakaantui viiteen osaan, jonka isojako myöhemmin virallisti. Haran osalta isojako alkoi vuonna 1767 ja jakotoimitukset päättyivät vuonna 1800. Jaossa muodostui neljä taloa ja yksi perintötorppa. Näin muodostuivat Vanhatalo, Haranlahti, Torppa ja Laurintalo.

Vanhatalo / Laurila

Haran alkuperäinen asuinpaikka sai isojaossa nimen Vanhatalo. Talo periytyi suvussa perheen vanhimman pojan kautta eteenpäin. Isossajaossa v. 1810 talo jaettiin kahden veljeksien kesken. Toinen pojista sai Vanhatalon ja toiselle rakennettiin Uusitalo. 1890-luvulla Vanhatalon 2/27 manttaalia jaettiin kahtia ja näin muodostui Vanhatalo ja Laurila. Vanhatalo sijaitsi melkein vastapäätä Laurilaa, tien toisella puolen. Tilat olivat

	Raportin kohdenumerot
	Näköalapaikat
	Vanha tuulimyllyn paikka
	Vanha vesimyllyn paikka
	tiemaisema
	Raportin aluekohteet
	Haran kylämaisema
	Maiseman- ja luonnonhoitokohde
	Kosteikko

Sisältää

Maanmittauslaitoksen 06/2012,

Museoviraston 11/2012 ja

SYKE:n 05/2012 paikkatietoaineistoa.

läheisessä kanssakäymisessä toistensa kanssa; pellot ja rakennuksetkin olivat osittain sekaisin.

Laurilalla ja Vanhatalolla oli yhteiset 1890-luvulla perustetut mäkituvat Torvela, Tervala ja Sipilä. 1900-luvun alussa perustettiin vielä Vanhatalolle Kivelä-niminen torppa Syväjärven rannalle. Samoihin aikoihin rakennettiin myös mäkituvat Majuri ja Mäkelä.

Haranlahti

Haranlahti oli yksi isossajaossa muodostuneita tiloja. Ensimmäisenä isäntänä oli Yrjö Eskonpoika. Hänen perillisensä isännöivät taloa aika vuoteen 1884 asti, jolloin talon osti Vanhataloa aikaisemmin isännöinyt Benjam Juhonpoika. Oksalan mäkitupa perustettiin 1880-luvulla. 1900-luvun aikana tila hajosi pariinkymmeneen osaan.

Peltolan perintötorppa

Peltolan perintötorpalla on hieman erilainen tausta Haran muihin taloihin verrattuna. Se oli Heikki Sipinpojalle Haran talosta perinnöksi annettu osuus, joka vahvistettiin myös isossajaossa. Perimätiedon mukaan torppa olisi ollut koko kylän yhteinen. 1900-luvulla Peltolassa asui käsityöläisiä, raatari ja suutari olivat siellä 1910-luvulla, metsätyömiehiä perheineen 1950- ja 1960-luvuilla.

Laurintalo / Mäkelä ja Rantala

Mäkelää ja Rantala kutsuttiin isonjaon jälkeen Laurintaloksi, joka oli maakirjan mukaan jaettu perintötila. Mäkelän vanhalla päärakennuksella oli kokoa 8 x 8 metriä. Sen kookkaaseen leivinuuniin mahtui samanaikaisesti paistumaan 25 leipää. Rakennus purettiin vuonna 1974 ja tilalle rakennettiin nykyinen tiilitalo. Mäkelässä oli 1930-luvulla höyrykone, joka antoi käyttövoimaa tuulimyllylle, puimakoneelle ja pärehöylälle. 1930-luvulla kaikkien tuulimyllyjen toiminta loppui muiden energialähteiden käyttöönoton myötä. Nämä kaikki paloivat eräänä helluntaiaattona. Laurintalon toista puolikas-ta Rantala kutsuttiin 1800-luvulla Kirkonmiehen taloksi talon vävyn kirkon kuudennusmiehen eli seksmannin takia. Talo sai nykyisen nimen Rantala 1890-luvulla.

29. Harantien tiemaisema

Kuvaus ja arvot: Haran tiestö oli pitkään kärryiteitä. Vuonna 1918 tehtiin päätös tien rakentamisesta Vuorenkylästä Haran kylään. Tie tehtiin 3-4 metrin levyiseksi. Soraa ei ollut liiemmin käytössä ja tietä oli varsinkin keväisin ja syksyisin lähes mahdoton käyttää. Tietä parannettiin vuonna 1927, jolloin tietä levennettiin, sorastettiin ja oiottiin nykyiseen uomaansa.

Harantien varressa on kylän ainoa pieni avosuo. Mutkainen ja mäkinen tie on linjaukseltaan vanha ja muistuma monista vanhoista kyläiteistä.

Kehittämissuhteita: Suon tulisi näkyä tiemaisemassa ja sen edestä voidaan poistaa harventaen vesakkoja. Haran tiemaisemassa on paljon erilaisia luonnonhoitokohteita: reunavyöhykkeitä ja saarekkeitä. Näiden hoitoon kannattaa hakea maatalouden ympäristötuen erityistukia. Erityisen tärkeää on avata vesistönäkymiä.

30. Haran kosteikko

Kuvaus ja arvot: Haran kosteikko on toteutettu maanviljelijöiden Timo Olkkonen ja Jouni Hokkanen yhteishankkeena, johon on saatu maatalouden ei-tuotannollista ympäristötukea. Kosteikko on rakennettu muutoinkin vettyvälle maa-alueelle ja osittain pellolle tilojen rajalle. Kosteikkoalueen keskeltä menee Haran paikallistie. Siksi kosteikon rakentamisen suunnittelussa on tehty yhteistyötä ELY-keskuksen tieosaston kanssa. Ravinteiden ja kiintoaineksen talteen ottamista varten kosteikkoon on rakennettu lietetasku, josta liete on helppo poistaa säännöllisesti. Kosteikko on rakennettu paitsi kuormituksen vähentämistä, myös linnuston ja muun eliöstön viihtymistä silmälläpitäen.

Kehittämisehdotuksia: Kosteikon maisema on hyvä pitää avarana. Tämä on hyvä sekä linnuston että maisemallisten arvojen kannalta. Kosteikon käyttöarvoa voisi lisätä lintutornilla. Pesimäaikana tulisi liikkuminen olla rajoitettua. Mahdollinen lintutorni tulisi sijoittaa siten, että tarkkailu onnistuu myös pesimäaikana lintuja häiritsemättä.

31. Haran järvinäkymät ja järvet

Kuvaus ja arvot: Vähä-Paljo on paikallisesti merkittävä linnustokohde. Se on rehevä pikkujärvi, jota ympäröivät tasaiset pellot ja itäpuolella metsäinen rinne. Peltojen ja rannan välissä on pensaikkoa ja puustoisia kaistaleita niin, ettei järvi juurikaan näy tielle. Avovettä reunustaa leveänä vyöhykkeenä järviruoko. Järvellä elää laulujoutsenpari. Vähä-Paljo edustaa alueen reheviä järviä. Järven pohjoisosa on luhtarantainen umpeen kasvava pohjukka. Myös eteläosan lahdemat ovat reheviä. Eteläosan niemi kasvaa vanhaa lehtipuustoa. Alueella elää myös lepakoita. Järvi on hyvä elinpaikka erilaisille sudenkorennoille sekä viitasammakolle. Ruovikkoalueilla on hyviä elinpaikkoja myös kaulushaikaralle tai ruskosuohaukalle.

Iso-Paljon eteläosa on paikallisesti merkittävä vesistömaisema- ja linnustokohde. Iso-Paljon eteläosassa on rakentamatonta jyrkkäpiirteistä rantaa ja muutamia pikkusaaria. Alue erottuu järvimaisemassa. Kosteassa rantametsässä elää käpytikka ja järvellä kuikkapari.

Mielengen itäranta on paikallisesti merkittävä linnusto- ja vesistömaisemakohde. Lahden pohjukassa on saranevaa ja rämettä, jonka läpi virtaa purouoma Kaukurista Mielengeen. Rakentamattomalla lahdella ja sen edustan pikkusaarilla on myös maisemallista arvoa.

Kehittämisehdotuksia: Kohteet ovat linnustollisesti mielenkiintoisia ja Vähä-Paljon rannalle olisi hyvä saada lintutorni kosteikon yhteyteen. Myös opastetut linturetket soveltuvat kohteeseen. Järvien näkyminen tiemaisemassa on tärkeää. Peltoihin rajautuvan rantavyöhykkeen hoitoon on mahdollista saada maatalouden ympäristötuen erityistukea.

32. Haranlahti ja laivalaituri – vesiyhteys maailmalle

Kuvaus ja arvot: Haranlahti on paikallisesti merkittävä kulttuurimaisema-alue. Rautaveden Puttolanselkään kuuluvan Haranlahden pohjoispuolella on rantaan asti ulottuvia

rinnepeltoja, joiden yli aukenee vesistönäkymiä paikallistielle. Rannassa on myös vanha höyrylaivalaiturin paikka. Se onkin Vuorenkylän ja Haran kylien vesiyhteys maailmalle. Haranlahdessa on ollut aikanaan laivalaituri, jolloin Tähti-niminen laiva liikennöi. Laivalaituri oli myös kokoontumispaikka ja laiturilla järjestettiin tansseja.

33. Tarinoita kylistä

Heikki Pahalahden ja Esko Mannisen haastattelusta poimittua keväällä 2013:

Pontikankeitto

Laajoilla metsäalueilla harjoitettiin aikanaan pontikankeittoa ja oli monelle silloin elinehto. Tiedetään mestareita olleen Taipaleen ja Ruuhilammin alueella ja Raasulassa. Haapalan Mattikin oli kuuluisa pontikankeittäjä. Viinakorpi on saanut nimensä siellä harjoitetun 'ammatin' vuoksi.

Joillemkin pontikankeitosta ja sen vaikutuksista on aiheutunut harmia ja ikäviä muistoja, jolloin koko asiasta ei haluta enää keskustella.

Näitä ikäviä muistoja löytyi sanomalehtiarkistojen uumenista, esimerkiksi uutinen-Mikkelin sanomista 20.9.1898:

Hartolan Vuorenkylästä kirjoitetaan: kyläkuntamme on kaikin puolin jälellä pitäjän riennoista. Eikä kumma olekaan, ettemme vuorenkyläläiset sivistyksellisessä suhteessa pysy edes hartolalaisten tasalla, sillä kulmakuntamme on siveellisessä suhteessa huonomaineisin koko pitäjistä. Täällä on pahuudella vapaampi toiminta-ala syystä, että tänne tietömien korpien keskeen on oikeuden palvelijain vaikea tunkeutua tehokkaasti toimimaan. Siitäpä syystä rehottaakin täällä viinan poltto ja tietysti sen nauttiminen. Nykyinen utttera W. t. nimismiehemme filof. kand. Hugo J. Stjernwall on tehnyt useampia yrityksiä vuorenkyläläisten suhteen, mutta ei tietääksemme ole tavannut ainoatakaan viinatehdasta käynnissä. Siitä huolimatta saanee monikin marsia syyskäräjiin tekemään tiliä teostaan. Muuten onkin salapolttimoiden hävittäminen Vuorenkylästä vaikeimpia tehtäviä tämän piirin nimismiehellä. Talokkaat näet eivät wiinakultaa halveksi, vaan juovat, kun sattuu kohtuullisesti. Siitäpä syystä suosivatkin he salapolttajia ja on helposti ymmärrettävissä, että oikeuden palvelijan on miltei mahdoton syytteeseen laittaa salapolttajaa, jota koko kyläkunta yhtenä miehenä suosii ja suojelee. Juuri näille korpien asujamille olisi tärkeää, että he saisivat perinpohjaisen tiedon väkijuomien vaarallisuudesta ja omasta welvollisuudestaan niiden suhteen. Sillä jos Vuorenkylä kerrankin muuttuisi ehdottoman raittiuden työssijaksi, niin silloin he ei enää huonomaineisen nimeä kauemmin tarvitse kantaa.

Kummitusjuttuja ja taikoja

Pellonpään vanhassa talossa kummitteli niin kauan kunnes vanha torppa purettiin. Purkutöissä löytyi nurkkakiven ja hirren välistä tuohikäärö, jossa oli taikomisvälineitä.

Simolan Jussi asui Pohjolan mäellä ja naapureissa oli kuunneltu Pohjolasta joka öistä naulaamista. Päivällä Jussilta oli kysely naulaamisen syytä, mutta hän ei puheensa mukaan tiennyt mitään koko asiasta. Naulaaja ei koskaan selvinnyt.

Tarinoita taikuuksista liikkui ja Heikki Pahalahti muisteli Esko Hokkasen kertoneen tällaista tarinaa: Pappa Juho Hokkanen oli kertonut, että Rantalan talon ostaessaan he olivat havainneet talon entisen asukkaan vieneen ruokaa pihassa olleen puun juurelle.

Kukkaroisten torpassa kerrotaan asustaneen käärmeitten syöttäjän, joka teki taikojaan. Kertomukset näistä ovat jo niin vanhoja, ettei niitä muisteta tarkkaan.

5 TARINOIDEN HYÖDYNTÄMINEN KYLÄN TOIMINNASSA

Matkailun kehittämishankkeessa (vuosina 1998-2000) tehdyssä kyselyssä kylää on luonnehdittu seuraavasti: vireä ja aktiivinen, positiivinen, mukava, rauhallinen, idyllinen, ystävällisiä ihmisiä, luonnonläheinen ja viihtyisä. Ympäristöä on kuvailtu kumpuilevaksi, pieniä nyppylöitä siellä täällä ja kaunis. Parhaana asiana kylässä pidettiin luontoa, maisemaa, järviä, ilmastoa ja syrjäkyläympäristöä, kylän aktiivisuutta, mukavaa tunnelmaa ja rauhallisuutta. Nämä seikat pitävät paikkansa yhä. Ulkoilu, luonnosta nauttiminen, liikuntaharrastusmahdollisuudet ja maisema ovat Vuorenkylän vahvuuksia, joita kannattaa hyödyntää, jos ei matkailun näkökulmasta, niin ainakin kylän imago- tai bränditekijänä.

Vuorenkyläläisen kulttuurimaiseman tarina alkaa elää ensimmäisten hämäläisten erämiesten saapuessa seudulle. He löytävät mainiot metsästysmaat ja kalaiset vedet. Riistaa on metsissä runsaasti, hirviä, kettuja, jäniksiä ja riistalintuja. Myöhemmin he palavaat seudulle vaimot mukanaan ja alkavat rakentaa asuntoja ja raivata pieniä peltoja. Elämä kivisillä ja karuilla seuduilla on aluksi vaativaa, talot autioituvat ja isännät vaihtuvat. Maata viljellään, kasketaan ja pitkäaikainen karjatalous luo tähän päivään saakka säilyneitä perinnemaisemia. Paljon mahtuu nykyisyyden ja edellisen kuvauksen väliin. Niin historia kuin maisema kertoo monenlaisia tarinoita.

Seuraavissa kappaleissa on pohdittu mahdollisuuksia hyödyntää maisemaa ja luontoa niin kylän omassa toiminnassa, virkistyskäytössä kuin kylämatkailussa.

Reitistöt ja virkistyskäyttö

Purnuvuoren poluilla - menneisyyden jalanjäljillä

Luontopolun reitistö on jo olemassa ja se muodostaa valmiin rungon toiminnalle. Purnunvuoren luontopolku alkaa vuoren päältä. Pysäköintipaikkoja on tienristeyksessä. Koska reitti on suhteellisen vaativa, on hyvä aloittaa se vuoren päältä. Sääoloihin tulee varautua kunnollisella vaatetuksella ja kengillä. Toinen vaihtoehto polun aloittamiseen on kiivetä Purnuvuoren laskettelurinnettä pitkin ylös. Se sopii hyväkuntoisille. Reitti on monipuolinen luonnoltaan ja maisemiltaan. Reitillä on myös korkeita kallionjyrkänneitä, joilla täytyy olla erityisesti lasten kanssa varovainen. Polku on yksityisen maanomistajan maalla. Polulla kulkeminen on jokaisen omalla vastuulla.

Reitti on tarinallistettu. tarinat tukevat vuoren erämaisia, kareliaanisia ja kalevalaisia maisemia. Näin tarinoiden avulla tutustutaan elämään ja kansanperinteeseen Purnuvuorella ja sitä ympäröivässä Vuorenkylässä. Reitillä hyödynnetään runoutta luonnosta ja metsistä, erityisesti Purnuvuoren maisemaan sopivat esimerkiksi Aleksis Kiven ja hartolalaisen Uuno Kailaan runot. Tässä tarinallistamisessa on annettu suuri painoarvo puustolle, sen käytölle ja puihin liittyviin uskomuksiin ja niiden tärkeydelle menneisyydessä. Alueella puusto on monipuolinen. Muita vuoreen liittyviä aihepiirejä ovat kaskeaminen, metsäpalot, torpparilaitos, hiilimiilujen polttaminen ja hämäläinen eräasutus ja -kausi. Lisäksi kerrotaan Vuorenkylän historiasta ja kulttuurimaisemasta. Tarina alkaa menneisyyden elämästä, luonnon hyödyntämisestä ja ihmisten luontouskomuksista päätyen tähän päivään ja ympäristöään kestäväällä tavalla aktiivisesti hoitamaan kyläyhteisöön. Tarinallistaminen liittyy opastettuihin kierroksiin. Tarinallistetulle polulle tulee luoda draaman kaari. Se tarkoittaa seuraavien vaiheiden sijoittelua luontopolun varrelle: alkusysäys ja kiinnostuksen herättäminen, paikan esittely, tiedon ja tunteen syventäminen, tarinan kiihdytys, uuden oppiminen ja ratkaisu ja häivytyksen eli paluu. Kylän ilmoitustaululla tulisi olla paikasta kertova opaste.

Vuorenkylän kulttuurimaisematie

Maantie kulkee läpi koko Vuorenkylän maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen esitellen kauniita näkymiä. Tätä näkymien ketjua voidaan helposti syventää esimerkiksi tekemällä kylän ilmoitustaululle opastekartta, missä kerrotaan enemmän tienvarren ja kylän historiasta. Huipentuman reitti voisi saavuttaa kulkemalla Kinkkulanmäelle. Sinne kannattaisi miettiä maisemankatselutasannetta. Tämä reitti on helppo toteuttaa.

Hiljaisuusreitit ja -retket erämaajärville

Hienot järvet maisemineen kannattaa hyödyntää hiljaisuuden reitteinä. Ekopsykologi Kirsi Salosen mukaan ympäristöllä on tärkeä merkitys sekä fyysiselle että henkiselle hyvinvoinnillemme. Miellyttävän ympäristön tunnusmerkkejä ovat jäsennettävyys, monimuotoisuus, salaperäisyys, luettavuus, pyöreät muodot, vihreä kasvillisuus ja vesi. Salosen mukaan lähes kaikki luontoon liittyvät asiat ovat positiivisia, olivatpa kyseessä marjastus, sienestys, tilan- ja metsäntuntu, vapaus, rauha, hiljaisuus, eläimet, esteettisyys tai muut aistikokemukset. Jokamiehen oikeudet tarjoavat hyvät mahdollisuudet mennä metsään ja luontoon. Mutta hiljaisuusretkiä voidaan tehdä luontoon myös ohjatusti. Vuorenkylä tarjoaa tähän kaikkeen oivalliset mahdollisuudet.

Voimapolku - hyvinvointia vierailijoille

Voimapolku on luontoon rakennettu reitti, jonka varrella on elpymistä edistäviä harjoitteita. Polun pääpaino on luonnon aistimisessa ja rauhoittumisessa perinteisen liikkumisen sijaan.

Reitin varrelle ei sijoitella opastauluja luonnosta vaan harjoitusohjeita ihmisten hyvinvoinnista. Voimapolut sopivat joko ohjatuiksi reiteiksi hyvinvointiyrityksille tai yksin kuljettavaksi poluksi matkailijoille. Voimapolut ja muut elvyttävät ja voimistavat hyvinvointituotteet ovat varmasti haluttuja palveluja kiireisen elämän keskellä. Hyvinvointipalvelut sopivat myös lapsille, vanhuksille. Harjoitusten tulee perustua tutkimustietoon luonnon elvyttävistä vaikutuksista ja elpymisen vaihteellisuudesta. Voimapoluista saadun palautteen mukaan polkujen toivotaan sijaitsevan metsäisessä ympäristössä kauempana asutuksesta. Reitti voi olla ohjattu tai yksin kuljettava. Voimapolut sopivat erityisesti vuokralomamökkien yhteyteen. Voimapolun harjoitukset voivat sisältää muun muassa seuraavia asioita: lumoutumista luonnosta ja maisemasta, tutustumista ympäristöön ja maisemaan kaikkien aistien avulla, tarjoamalla hiljaisuuden ja rauhan paikkoja, mielipaikkaharjoitusten avulla. Myös nuotiolla istuskelu on elvyttävää. Kylässä on kaksi kohtaa, joita voidaan hyödyntää tämän tyyppisessä toiminnassa.

Kylän tapahtumat

Vuorenkylän vaikutusalueella on monia vuosittaisia, osa jo perinteeksi muodostuneita tapahtumia.

Kesäjuhla

Kaksipäiväisen juhlan monipuolinen ohjelma rakentuu mm. työnäytöksistä, harrastajateatterinäytelmästä, Vuorenkylän kuninkaan kruunaamisesta, köydenvetokilpailusta ja tuotemyynnistä. Kesäjuhlat on pidetty jo 32 kertaa. Juhla on ollut Purnun pihassa vuosittain heinäkuun 3.viikonloppuna.

Kehittämisehdotus: Juhlien ohjelman ja teeman suunnittelu kannattaa tehdä kolmen vuoden jaksoissa, jolloin tapahtuma uudistuu luonnostaan ja suunnittelu on helpompaa. Kolmivuotisen teeman ideointi käsitöiden, työnäytösten ja muiden harrastustoi-

Vuorenkylän KYLÄBONGAUS

La 17.8.2013 klo 10.00-14.00

KARTTA
KOhteista **10 €**

KOhteet VUORENKYLÄSSÄ:

1. PURNU

Tohtaantie 68

- karttojen myynti
- kahvila - ravintola
- wc
- Purnun vintti, kyläseuran tila
- OPASTETTU LUONTOPOLKU
klo 12.00

2. SEPPÄLÄN MAATILAPIIHA

Seppäläntie 22

- ylämaankarjaa
- toimivan maatalon pihapiiri

3. KYLÄKAUPPA

Vuorenkyläntie 2101

- lähikauppa, pub, terassi

4. OLKKOSEN MAATILAPIIHA

Vuorenkyläntie 2146

- näköalat
- perinnekasveja

5. RUULI

Vuorenkyläntie

- asumaton vanha maatila
- ovet avoinna päärakennukseen
- tilan esittely

6. HARJUN PERINNEMAISEMATILA

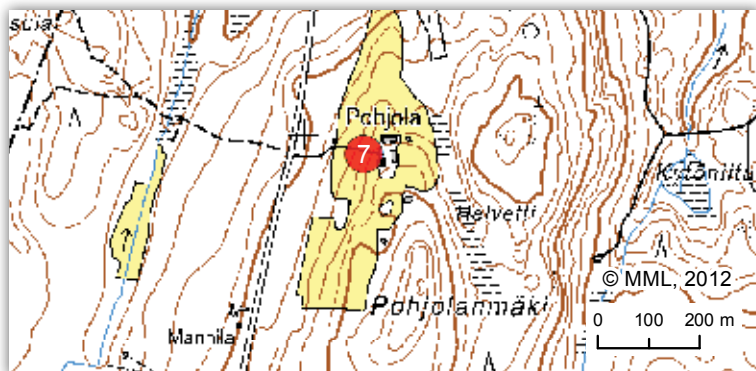
Vuorenkyläntie 2249

- vuoden 2013 perinnemaisema
- opastetut kasviretket perinne-
biotoopeille klo 11.00 ja 13.00
- osallistumismaksu 3€ / hlö
- myynnissä lampaanlihaa ja
taljoja

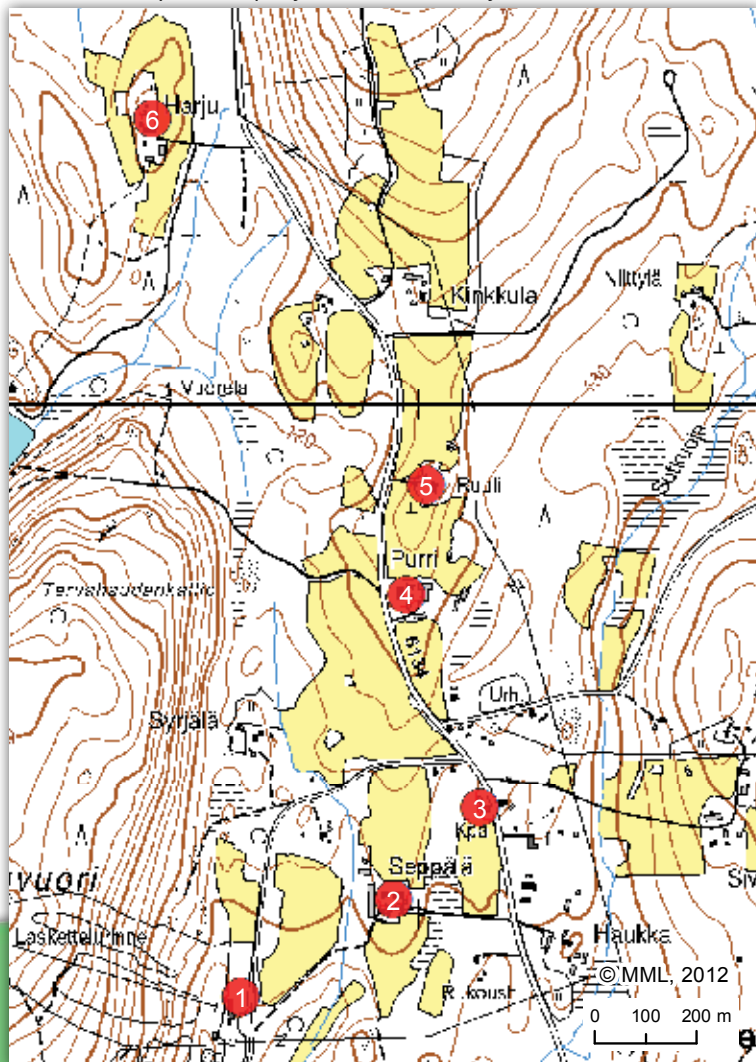
7. MANNISEN PIHA JA MUSEOESI- NEET

Vuorenkyläntie 2624

- upeat näköalat
- Piha-aittaan ja riiheen koottu
vanhaa maatalousesineistöä

Jatka Vuorenkyläntietä pohjoiseen, Joutsan rajalta 1,8 km kohde nro 7.

KYLÄBONGAUS

1

mien kautta aloitettiin hankkeen aikana. Vuonna 2014 on juhlan teemana lapset ja nuoret, muiden muassa pihaleikit.

Teemojen aiheeksi sopii Vuorenkylään myös luonto ja luonnonantimet mukaan lukien metsän riista ja kalastus. Lapsille ja aikuisillekin voi järjestää juhlan aikana työpa-joja, joissa hyödynnetään luonnosta saatavaa materiaalia. Yhteistyötä suunnittelussa kannattaa tehdä myös ruokapalveluyrittäjien kanssa teeman esille tuomiseksi myös tarjoilussa.

Kyläjuhlaan voidaan suunnitella lisäksi näytelmällinen tarinan kuljetus. Kyläläiset voivat pukeutua kylässä ennen eläneiksi hahmoiksi tai ottavat roolin entisajan ammattien mukaan. Näytelmällinen opastus on etukäteen tarkkaan suunniteltu ja yllätyksellinen. Paikalliset esiintyjät voivat esimerkiksi ilmestyä erikohteissa kertomaan tarinaa ja taas kadota. Kyläjuhlaan voidaan lisätä talo tai maisemakiertue. 'Näyttelijät' voivat kertoa tarinoita kylästä tai näyttää miten ennen tehtiin asioita. On myös erityisen tärkeää osallistaa vieraat mukaan tapahtumaan ja tekemään asioita. Ihan tavalliset asiat voivat olla hyvinkin kiinnostavia näin esitettynä, kuten miten vaimoa tai miestä valittiin, miten kioskillä 1960-luvulla notkuttiin tai mitä Sikabaarissa oikein juteltiin. Paikallisuus ja ai-
nutlaatuisuus kannattaa tuoda esiin esimerkiksi tarinallistettuna kyläjuhlaan.

Syyspatikka

Patikkaretki järjestetään Vuorenkylän maastossa päiväretkenä makkaranpaistoinen. Tämä mainio kyläläisten ja vapaa-ajanasukkaitten yhteinen tapahtuma on järjestetty jo 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Sen järjestäjinä toimivat Vuorenkylä-seura ja nuorisoseura yhdessä. Tapahtuma on oivallinen syksyn virkistäytymispäivä osallistujille luonnon, liikunnan ja yhteisöllisyyden merkeissä. Patikointimatkat ovat olleet noin 3-10 km pitkiä. Kevättalvella järjestetään yhteinen hiihtoretkeä, joka suuntautuu Kottilan kodalle.

Kehittämisehdotus: Syyspatikkaretkelle voi kutsua mukaan naapurikylien ihmisiä ja liikuntaryhmiä. Patikkaretki sisältää ensin alkuverryttelyn ja opastetun retken, jossa tarinoita kylästä ja reitin varrelta sekä pysähdyksiä näköalapaikoilla. Vuorenkylästä on tallennettu paljon muistiin tarinoita, joita kannattaa hyödyntää monipuolisesti. Kyläkirja Taskussa eilinen päivä on erinomainen lähde, samoin kylästä kertova elokuva.

Kyläbongaus

Kyläbongauspäivä on tapahtuma, jolloin yritykset ja yksityiset avaavat ovensa vierailijoille. Lisäksi on opastettuja reittejä läpi kylän maiseman, historian, tarinoiden ja nähtävyyksien.

Ensimmäinen bongauspäivä pidettiin 2013 elokuussa. Karttoja myytiin Purnun lasketelukeskuksen kahvila-ravintolassa. Myynnistä tuotot sai kyläyhdistys. Kyläbongauksessa yritykset ja yksityiset avasivat ovensa vierailijoille. Lisäksi oli mahdollisuus osallistua opastettuun ja tarinallistettuun luontopolkuun Purnuvuoren rinteillä. Luontopolku on perustettu aiemmin ja hankkeen tuotoksena on tarinoilla elävöitetty reitti. Opastetulle ja vaativalle reitille ei tullut osallistujia. Harjun perinnemaisematilalla oli myös mahdollisuus osallistua opastettuun kasviretkeen, joka ei myöskään saanut osallistujia ajan puutteen vuoksi.

Kyläbongauspäivänä oli myynnissä 10 € hintainen kartta, johon oli merkitty avoinna olevat tutustumiskohteet sekä opastetun reitin aikataulu. Jokaisessa kohteessa oli valmistauduttu hyvin esittelyyn, joka syvensi vierailijoiden kokemuksia ja elämyksiä.

Kehittämisehdotus: Kohteiden määrää ja bongauspäivän kestoaikaa tulee suunnitella etukäteen tarkoin.

Ensimmäisen tapahtuman aikana ei ehtinyt rauhassa tai lainkaan tutustua kohteisiin, joten joko ajan pidentäminen tai kohteiden määrän rajoittaminen on huomioitava.

KYLÄBONGAUS

8

KYLÄBONGAUS

4

Myös tapahtuman markkinointi on tehtävä kunnolla ja hyvissä ajoin. Tapahtuman päivämäärä on tärkeää sopia jo edellisenä vuotena ja ilmoitella siitä laajasti ennakkoon.

Toinen vaihtoehto on myydä tapahtuma etukäteen. Tiloilla voidaan ottaa noin 20 -30 henkeä kerralla vastaan ja bussit voisivat olla aikataulutetut niin, että jokaisella kohteella riittää kävijöitä. Tapahtumaa voidaan kehittää myös haasteena tutustua kyliin. Kutsutaan kyläläisiä esimerkiksi ympäri Päijät-Hämettä kylään. Kyläkulttuurin vaihto on mielenkiintoinen ajatus.

Vuoden 2013 tapahtuman kohteita oli 11 ja tapahtuman kesto 4 tuntia.

1. Purnun laskettelukeskus, kahvila-ravintola ja kyläseuran tila 'Purnun vintti'
2. Elina ja Mika Seppälän maatilapiha
3. Leena ja Timo Olkkosen maatilapiha
4. Ruuli, Olkkola eli koulu, asumaton vanha maalaistalo
5. Harjun perinnemaisematila
6. Irene ja Esko Mannisen piha ja museoesineet, Pohjolan tila
7. Jouni Hokkasen maatilapiha
8. Erkki ja Liisa Hämmäläisen pihapiiri
9. Oksalan tila, Antti Pahalahti
10. Kyläkauppa Vuorenkylän valinta ja Peten pubi
11. Luontopolku, Purnuvuoren alueella

Talviajan tapahtumat

Talviaikaan kylässä on laskettelijoita ja hiihtäjiä. Myös talviaikaan mahtuisi jokin oma-peräinen talvijuhla, jossa voitaisiin hyödyntää pimeää vuodenaikaa. Talvella valot ja elävä tuli pääsevät oikeuksiinsa. Valotapahtuman voisi suunnitella kylän kulttuurimaisemaan. Se voisi olla joulun läheisyydessä.

Kylämatkailu

Vuorenkylä on pioneeri kylämatkailussa. Jo 2000-luvun alussa kylässä on mietitty ja toteutettu kylämatkailua. Monet yrittäjät ovat toki vuosien varrella vaihtuneet tai lopettaneet ja uusia on tullut lisää. Kylän ympärivuotinen vuokramökkitarjonta on hyvä. Palveluja tarjoavat muun muassa Heinävuoren lomamökit, Hoilotupa Eija Stenström, Metsätähti lomamökit ja Rantalalan lomamökit. Kylän matkailupalveluiden ydin on talviaikaan Purnun hiihtokeskus. Purnu tarjoaa mahdollisuuden niin lasketteluun kuin murtomaahiihtoon. Kylän keskustassa toimii Vuorenkylän valinta -kyläkauppa ja Peten pubi. Talviaikaan Purnu-kahvilasta saa ravintolapalveluita.

Kylässä on myös harvinainen perinnemaisematila, joka tarjoaa asiantuntevia kasvi-retkiä ja muita palveluja kesäaikaan. Talon emäntä Marja Mattlar on tunnettu laulaja ja laulujen tekijä. Talon isäntä Tapio Mattlar soittaa muun muassa kampiliiraa ja viikinki-lyyryä Ancient Bear Cult -nimisessä muinaissoitinyhtyeessä.

Kylän maisemaa ja monimuotoisuutta elävöittävät maisemassa laiduntavat hevoset, lampaat ja ylämaankarja. Harassa kasvatetaan myös villisikoja.

Vuorenkylässä on matkailijan näkökulmasta paljon mielenkiintoisia kohteita. Opastettujen ryhmien vastaanottaminen ja ryhmämatkojen markkinointi ei ole kuitenkaan mahdollista kyläyhdistyksen toimintana. Organisoitujen matkojen järjestämisen tulee olla yrittäjävetoista. Matkatoimistoille ja matkan järjestäjille tulisikin tarjota teemallisia retkiä. Haasteena Vuorenkylässä on ruokapalveluyrittäjien puute. Purnun hiih-

tokeskuksen kahvila-ravintolayrittäjän kanssa voinee sopia etukäteen ryhmäruokailun ja kahvipalveluiden järjestämisestä. Paikalliset tarinankertoajat ja kylän elämää tuntevat voivat olla osana matkan opastusta.

Kylämatkailulla tarkoitetaan kylän, kylän matkailuyritysten ja kylän matkailua tukevien yhdistysten yhteistä ponnistusta matkailun kehittämiseksi: kylän omat vahvuudet kootaan yhteen. Kylämatkailun tavoitteena on matkailun muuttaminen maaseudun kylissä kohti tuottoisaa liiketoimintaa, kylien elävöittäminen ja hyvinvoinnin lisääminen.

Kylämatkailun kehittämisen tavoitteen taustalla on ajatus matkailun tarjoamista mahdollisuuksista lisäansioihin ja sivuelinkeinoon muillekin kuin matkailualan yrittäjille. Kyläläiset, maisema, ympäristö, perinne, historia ja ilmapiiri ovat osa myytävää matkailutuotetta. Kehittämisessä yhdistyy elementtejä sekä matkailun että maaseudun kehittämisestä.

Lomalaidun ry

Vuorenkylä-brändi

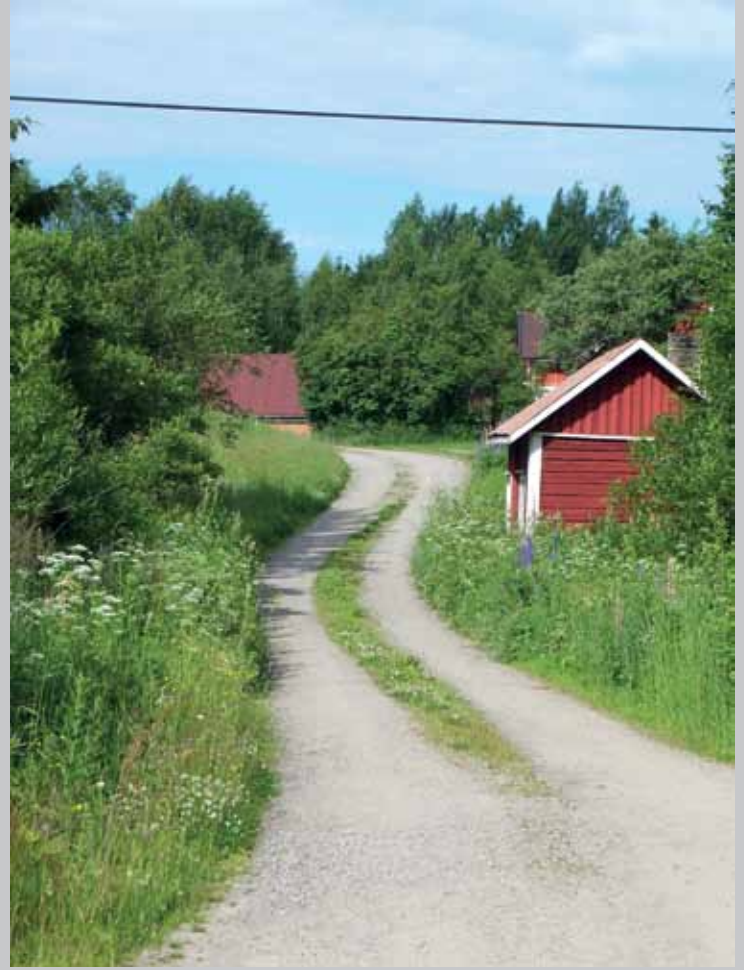
Vuorenkylässä kannattaisi vahvistaa tai selkiyttää Vuorenkylä-brändi. Tätä ei tarvitse tehdä matkailun takia vaan ihan kylän itsensä takia. Paikan brändääminen tarkoittaa uusien merkityssisältöjen kehittämistä niin, että paikalle syntyy omalaatuinen ja muista erottuva sisältö. Brändi tarkoittaa tavaramerkin ympärille muodostunutta positiivista mainetta. Brändin arvo muodostuu nimen tai logon tunnettuudesta, asiakkaiden merkikollisuudesta, brändin mukanaan tuomasta laadun tunteesta ja brändiin liitetyistä mielikuvista. Brändi voidaan nähdä eräänlaiseksi yhteenvedoksi tuotteen tai palvelun sisällöstä tai identiteetistä. Median näkökulmasta brändi tekee tuotteesta houkuttelevan ja lupaa laatua. Onnistunut ja tunnettu brändi luo tuotteelle lisäarvoa ja vahvistaa käyttäjänsä identiteettiä.

Vuorenkylässä paikan imago perustuu seuraaville ominaisuuksille; kylä on hieman syrjässä ja hyvin aktiivinen ja itsenäinen. Kylässä on yhteisiä tapahtumia. Erityisen tärkeitä seikkoja Vuorenkylässä ovat metsät, korkeat vuoret, erämaajärvet, karuus, liikunta- ja ulkoilumahdollisuudet. Kylässä on erämaahenkeä. Toisaalta kylän kulttuurimaisema eläimineen ja perinnebiotooppeineen on oikea helmi metsäisen taipaleen jälkeen.

Paikan kokemuksellisia vahvuuksia ovat maisemallisesti kaunis kulttuurimaisema vanhoine kantatiloineen, maalaiskylä, maiseman ja luonnon monimuotoisuus ja perinnebiotoopit. Luonnon elementit ovat vahvasti läsnä, kuten Purnuvuori ja Kinkkulanmäki. Kylässä aistii kiireettömyyden, jota ympäristön rauhallisuus tukee. Vuorenkylässä tuntee myös kylän vieraanvaraisuuden, aktiivisuuden ja sosiaalisuuden.

Vuorenkylästä tekee ainutlaatuisen ja erityisen se, että kylä sijaitsee lähellä, mutta myös kaukana. Lähimmältä valtatieltä ei ole pitkä matka kylään, mutta kylään on varta vasten tultava. Kylään liittyy paljon tarinoita ja arkipäivän historiaa, miten kylässä on eletty tiettemmin taipaleiden takana. Elämän karuus ja ilo välittyy esimerkiksi kylälaisten kirjoittamasta kyläkirjasta ja kylävideosta. Erityistä on myös kylän aktiivisuus ja yritteliäisyys.

Vuorenkylän paikan tunnelmaa voidaan kehittää tuomalla selvemmin esiin historia sekä maisema- ja luontoarvot. Kylästä tulisi voida ohjata vierailijoita metsiin erilaisin teemoin. Vesistö ja metsät kutsuvat seikkailuun ja tarjoavat hyvinvointia ja elpymistä. Maiseman- ja luonnonhoito on myös tärkeää, jotta voidaan säilyttää kylälle ominainen ilme ja maisemalliset kulttuuriarvot.

6 MITEN TÄSTÄ ETEENPÄIN?

Hankkeessa nousi esiin monenlaisia asioita, mitä ei pystytty nykymuotoisella kehittämishankkeella toteuttamaan. Kaikki investointeja vaativat ideat on tässä listattu rahoitusmahdollisuuden alle.

Leader-toimintaryhmien rahoittamat hankkeet

Leader-toimintaryhmä on rekisteröity yhdistys, joka kannustaa maaseudun asukkaita kehittämään omaa kotiseutuaan, lisäämään sen viihtyisyyttä sekä synnyttämään uusia työpaikkoja ja yrityksiä. Leader-toimintaryhmät rahoittavat yleishyödyllisiä ja elinkeinotoimintaa edistäviä hankkeita sekä yritystukia. Ryhmät myös neuvovat tuen hakijoita hakemusten valmistelussa ja hankkeiden toteuttamisessa. Kylän kannattaa hakea yksi investointihanke, jolla hankitaan tai teetätetään kaikkein tarpeellisimmat investoinnit ja hankinnat.

Vuorenkylässä sopivia Leader-hankkeiden kohteita olisivat:

- Maisemainvestoinnit: maisemaraivausten tekeminen ja raivausjätteen poiskeräys tiemaisemassa, Tohtaantien kivien poistaminen risteuksen näkymäalueelta, näköalatasanteiden rakentaminen ja näköalapaikkojen näkymien avaaminen
- Luontoinvestoinnit: Lintutornin ja mahdollisten pitkospuiden rakentaminen kosteikolle ja Purnuvuoren luontopolun rakenteiden kunnostus,
- Opastukset: Mahdollinen mobiiliopastuksen suunnittelu ja tekeminen kyläympäristöön
- Tapahtumien suunnittelu, kehittäminen ja sen investoinnit

Lisätietoa: Päijänne-Leader ry

Kalataloudellisten hankkeiden rahoitusmuodot

Kalataloutta edistäviin hankkeisiin voi saada kalatalouden edistämisvaroista tai kalataloudellista kunnostusmäärärahaa. Kunnostusmääräraha tulee kysymykseen lähinnä virtavesikunnostuksissa. Sen sijaan edistämismäärärahan kriteerit on väljemmin määritelty ja hankkeiden ainut edellytys on kalataloudellinen näkökulma. Tulevalle ohjelmakaudelle ollaan Sisä-Suomen alueelle hakemassa myös ns. Kala-Leader-ryhmää. Mikäli se toteutuu, voidaan sen kautta aktivoida kaikenlaisia elinkeinokalatalouteen liittyviä hankkeita. Seuraavassa listassa on esitetty esimerkkejä eri rahoitusmuotoihin sopivista toimista:

Leader: Kalastusmatkailun kehittäminen, laiturit ja muut rakenteet, kehittämishankkeet

Kala-Leader: Kalastusmatkailun kehittäminen (yleensä muun elinkeinotoiminnan yhteydessä), ammattikalastuksen kehittäminen, kalanviljelyn ja -jalostuksen edistäminen

kalatalouden edistämisvarat: veneluiskat ja muut kalastusta helpottavat rakenteet, kalataloudelliset selvitykset, koululais- ja nuorisohankkeet, muut kalavedenhoitoon ja kalakantojen parantamiseen tähtäävät toimenpiteet

kunnostusmäärärahat: virtavesikunnostukset esim. taimenen lisääntymisaluiden kunnostus

Lisäksi kalastusalueet tukevat usein pienimuotoisia kalataloutta edistäviä hankkeita.

Lisätietoja kalataloudellisten hankkeiden rahoituksesta saat Hämeen kalatalouskeskuksesta tai ELY-keskuksen kalatalousryhmältä.

Vesistökuunnostukset

Ruoppaus- ja niittohankkeisiin on viime aikoina ollut hankalaa saada suuria rahoitusosuuksia julkisista rahoituslähteistä. Parhaiten rahoitusta on kuitenkin saatu kunnilta. Lisäksi rahoitusta voi tiedustella ELY-keskuksen ympäristövastuualueelta. Kunkin alueen vesistökuunnostuksista vastaavat virkamiehet löytyvät seuraavasta linkistä www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi_ja_meri/Vesistojen_kuunnostus/Vesistokuunnostuksen_yhdyshenkilot

Maatalouden ympäristötuki ja erityisympäristötuki

Vuonna 2015 muuttuu maatalouden ympäristötukijärjestelmä uuden ohjelmakauden myötä. Tässä vaiheessa rahoituksista ei ole vahvistettua tietoa. Tiedossa on vain se, että jatkossa tullaan tukemaan myös perinnebiotooppien ja luonnonlaidunten hoitoa, luonnon- ja maisemahoitoa sekä kosteikkojen rakentamista ja hoitoa. Erityisen tärkeää on hoitaa kylien maakunnallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja.

Maatalouden ympäristötuen erityistuki on tarkoitettu maanviljelijälle tai rekisteröityneelle yhdistykselle perinnebiotoopin, arvokkaan viljelysmaiseman tai luonnon monimuotoisuutta ilmentävän kohteen vaalimiseen ja hoitoon. ELY-keskukset myöntävät myös ei-tuotannollisten investointien tukea arvokkaiden perinnebiotooppien alkuvaiheeseen ja aitaamiseen ja kosteikkojen rakentamiseen. Tukea voivat hakea sekä viljelijät että rekisteröityneet yhdistykset.

Lisätietoja: Hämeen ELY-keskus ja ProAgria Etelä-Suomi/MKN maisemapalvelut

Museoviraston rakennusten entistämisyavustus ja tuki muinaisjäännösalueiden hoitoon

Tuen hakuaika päättyy yleensä 31. lokakuuta. Museovirasto jakaa vuosittain entistämisyavustuksia valtakunnallisesti merkittävien, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten restaurointiin ja konservointiin sekä tukea muinaisjäännösalueiden hoitoon. Avustuksia myönnetään ensisijaisesti rakennussuojelulailla suojeltuihin kohteisiin tai kohteisiin, joiden kunnostus edellyttää antikvaarista asiantuntemusta. Lisäksi tukea myönnetään muinaismuistolain mukaisiin kiinteisiin muinaisjäännöksiin. Kohteille myönnetty avustussummat vaihtelevat rakennuksen kulttuurihistoriallisen arvon ja restaurointitöiden laajuuden mukaan. Avustusta ei myönnetä takautuvasti ennen päätöspäivämäärää tehtyihin tai aloitettuihin töihin, sillä Museovirasto haluaa valvoa töitä ja tarkistaa korjaus- sekä hoitosuunnitelmat, niihin liittyvät työtavat ja materiaalit. Hakija sitoutuu jo hakiessaan noudattamaan Museoviraston ohjeita.

Lisätietoja: Museovirasto

Hämeen ELY-keskuksen avustukset rakennusperinnön hoitoon

Hämeen ELY-keskuksen avustukset rakennusperinnön hoitoon muodostavat toisen tärkeän kulttuurihistoriallisesti merkittävien rakennusten korjausten tukimuodon. ELY-keskukset myöntävät rakennusperinnön hoitoavustuksia rakennusten omistajille sellaisiin korjauksiin, joilla säilytetään rakennuksen kulttuurihistoriallisia arvoja. Avustusta voidaan myös myöntää kunnalle sen suorittamiin rakennussuojelukorvauksiin, kohteen hankkimiseksi kunnalle, ellei suojelua muuten voida turvata, kohteiden ja niiden ympäristön kunnostamiseen sekä hoidon edellyttämiin selvityksiin ja kulttuuriympäristöohjelmiin. Hakuaika on vuosittain lokakuussa.

Lisätietoja: Hämeen ELY-keskuksen kulttuuriympäristövastaava

Suomen kotiseutuliiton seurantalojen korvausavustukset

Seurojen ja työväenyhdistysten talot ovat kaikille avoimia kokoontumis-, harrastus- ja juhlatiloja. Suomessa on seurantaloja jäljellä noin 2500 kappaletta ja niistä monet ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita. Seurantalojen korjausavustus on ollut olemassa valtionavustuksena jo vuodesta 1978. Korjausavustuksella on tarkoitus säilyttää ja parantaa talojen kulttuurihistoriallista arvoa, kuntoa ja toimivuutta. Avustuksen hakuaika on vuosittain syyskuussa päättyen 30.9. Avustusta myönnetään korjausten suunnittelukustannuksiin, korjauskustannuksiin, talon toimivuutta parantavien laajennusten rakentamiseen, talon tyyliin soveltuvan kalustuksen ja sisustuksen kunnostamiseen tai hankkimiseen, kiinteän erityisvarustuksen parantamiseen tai hankintaan sekä ulkorakennusten tai pihapiirin kunnostamiseen. Avustusta myönnettäessä kiinnitetään erityistä huomiota rakennuksen kulttuurihistorialliseen arvoon sekä kokoontumistilojen tarpeellisuuteen alueen väestön sivistys-, harrastus- ja vapaa-ajan kansalaistoiminnan kannalta. Seurantalojen korjausavustuksia voi saada: työväenyhdistys, nuorisoseura, maamiessseura, pienviljelijäin yhdistys ja osasto, raittiusyhdistys, marttayhdistys, VPK-yhdistys, kotiseutuyhdistys, maataloustuottajain yhdistys, manttaalisäätiö, kyläyhdistys, puolueosasto tai urheiluseura, joka omistaa vapaaseen kansalaistoimintaan tarkoitettua seurantaloon.

Lisätietoja: Suomen kotiseutuliitto

Talkoot

Talkoot eli talkootyö on perinteinen suomalainen naapuriavun muoto, johon liittyy vahva yhteisöllisyyden tunne. Nykyinen talkooperinne on siirtynyt erilaisten yhdistysten ja seurojen perinteeksi. Talkootyöperinne on liian arvokas loppuakseen. Kylässä on monia erilaisia kohteita, joita voidaan hoitaa talkoilla. On tärkeää pitää yhdet maisemanhoitotalkoot vuodessa, jotta jaksaminen ja into eivät sammu liian monen kohteen hoitoon. Maisemanhoidossa voidaan ottaa joka vuosi yksi sopivan kokoinen kohde ja pitää koko kylän talkoot. Kaikki ne kohteet, joiden hoitoon on saatavilla jotain rahoitusta, kannattaa hoitaa rahoituksen turvin.

Sopivia talkoilla tehtäviä maisemanhoitotoimia:

- *Vieraslajien poisto.* Vuorenkylässä tulisi ottaa kylän yhdistysten yhteiseksi asiaksi jättipalsamin poisto. Työ voi vähintään viisi vuotta, mutta samalla tehdään suuri ekoteko. Lisätieto: ProAgraria Etelä-Suomi/ MKN maisemapalvelut ja Hämeen ELY- keskus.
- *Tienvarsimaiseman hoitorauvaukset.* Talkoilla voidaan poistaa parin vuoden välein tien ja pellon väliin kasvavia pajukkoja. Samalla tehdään hienoa työtä maiseman avoimuuden eteen

Laidunpankki

Laidunpankki on työkalu, jonka avulla voi hankkia lisälaidunta eläimilleen tai löytää eläimiä maisemanhoitajiksi laitumille. Tavoitteena on lisätä sopimuksellista yhteistyötä, joka hyödyttää molempia osapuolia. Luonnonlaitumet tarjoavat edullista rehua, ja laidunnus on samalla erinomaista ympäristön hoitoa. Maisemat avartuvat ja luonnon monimuotoisuus lisääntyy. Laidunpankkiin voi ilmoittaa alueet, jotka kaipaavat laiduntajia.

Lisätietoja: ProAgraria Etelä-Suomi/ MKN maisemapalvelut, www.laidunpankki.fi

QR-koodista pääsee hankkeen nettisivuille, jossa materiaali on esillä vuoden 2014 ajan. Kylällä kannattaa miettiä, missä kohteissa QR-kodeja voisi hyödyntää.

7 LOPPUSANAT

Lämpimät kiitokset kaikille Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin hankkeen toteuttamiseen osallistuneille.

Hankeessa mukana olleet kylät ovat sijainniltaan ja aktiivisuudeltaan erilaisia. Kuntakeskuksesta etäämmällä sijaitsevilla kylillä on selvästi havaittavissa vahvaa yhteistyötä ja innostusta toiminnan kehittämiseen. Kyläyhdistysten toiminta on toisissa jo vakiintunutta vuosien myötä ja osassa vasta alkanut. Odotukset kylissä hankkeen toiminnasta ovat olleet sen mukaan erilaisia.

Maisemanhoitosuunnitelmia ja kulttuurikartoituksia tehdessä on kylien imago tullut esiin aivan eri tavalla. Kylissä on paljon päällekkäisiä arvoja. Kalkkisissa kylän suurin vetovoima ja imago ovat vesistöissä ja niiden erittäin monipuolisessa historiassa, kylän aktiivisessa elämäntavassa, vahvassa historiassa ja kulttuurissa, runsaissa tapahtumissa, arvokkaassa luonnossa ja kauniissa kulttuurimaisemassa. Vuorenkylän imago syntyy syrjäisyydestä ja erämaailmeestä. Kylän erämaajärvet, karuus ja suuret 'vuoret' metsineen tekevät Vuorenkylän ja Haran kulttuurimaisemasta pienen helmen metsän keskelle. Hieman syrjässä oleva sijainti on tehnyt vuorenkyläläisistä aktiivisia toimijoita. Vuorenkylässä henkivä rauhallisuus ja luonnon läheisyys kaikkine mahdollisuuksineen on voimavara, jota kannattaa hyödyntää.

Kellosalmen, Seitniemen ja Virmailan arvot ja imago pohjautuvat pitkälti Päijänteeeseen. Virmaila on järven suurin saari ja vettä on ympärillä silmin kantamattomiin. Lisäksi kaikilta näköalapaikoilta on hienot vesistö näkymät. Siellä toimii aktiivinen kyläyhdistys, joka tarttuu haasteisiin ja on saanut aikaan paljon toimintaa. Hämeenkoski on syntynyt Teurojoen varteen ja kylän läpi kulkee Ylinen Viipurintie. Paikka on valikoitunut hyvien kulkuyhteyksien ja myllypaikan mukaan. Virkeä taajama on keskellä hämäläistä historiaa, mihin erityisesti kuuluvat teollisuus, kirkot ja kartanot. Hämeenkoskella kunnan aktiivinen osallistuminen ja panostus alueen kehittämiseen hankkeen toiminnan aikana ansaitsee erityiskiitoksen.

Hollolan kirkonseudun pitkä historia tarinoineen ja muinaisjäännoksineen on merkittävä, mutta myös 1900-luvun historia antaa alueella oman kiinnostavan leimansa. Toisaalta mitä lähempänä kylä on taajamamaista olemusta, sitä vähemmän kylissä on enää uskallusta tai aikaa yhteiseen toimintaan. Myös väestörakenteen muutos vaikuttaa toimintaan osallistumiseen. Vanhempi, aiemmin aktiivisesti toiminut ikäluokka muuttaa pois alueelta parempien palveluiden ja liikenneyhteyksien lähelle. Alueelle viime vuosina muuttaneesta ja kotinsa rakentaneesta väestöstä useat käyvät töissä muualla, jolloin aikaa eikä innostusta enää riitä kyläyhdistyksen toimintaan.

Tämä suunnitelma on osa viiden julkaisun sarjaa:

- Hollolan kirkonseutu ja Pyhäniemi - neljän kukkulan kainalossa
- Hämeenkoski - kosken ja harjun huomassa
- Kalkkinen - kylä Kymen rannalla
- Kellosalmi, Seitniemi ja Virmaila - kylät Päijänteen sylissä
- Vuorenkylä - erämaan suojassa

LÄHTEET

- Aarrevaara, E, Uronen, C. & Vuorinen, T. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Lah-
ti, 2007.
- Haavio, M. (toim.) 1957. Pienois- Kalevala kouluja varten.
- Harju, E-S ja Lappalainen J. (Toim.) 2010. Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Harju, E-S. 2012. Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776- 1805. Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hiltunen, S. 2000. Hiltunen, S. 2000. Vuorenkylä 1. Vuorenkylä verkoksi, verkko vesille pyytämään. Kylämatkailun
kehittämiprojekti. EMOTR
- Hiltunen, S. 2000. Hiltunen, S. 2000. Vuorenkylä 2. Vuorenkylä verkoksi, verkko vesille pyytämään. Kylämatkailun
kehittämiprojekti. EMOTR
- Hovi Antti. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Hämeen ympäristökeskus.
- Komulainen, M. 2012. Metsä maisemassa - suunnittelu ja hoito. Metsäkustannus.
- Komulainen, M. (Toim.) 2013. Maiseman tarina. Opas maisemapalveluiden luomiseen. Maa- ja kotitalousnaisten
keskus.
- Manninen E, Manninen, I & Vuorenkylän kylähistoriapiiri. (toim.) 2008. Taskussa eilinen päivä. Historiaa ja tarinoita
Hartolasta, Putkijärven, Vuorenkylän, Haran ja Heinikan kyliltä. Vuorenkyläseura ry.
- Markkanen, E. (Toim.) 1968. Hartolan kirja. Jyväskylän yliopisto kotiseutusarja. Hartolan kunta, seurakunta.
- Metsänen, T. 2010. Pohjois-Hartolan pienten järvien ja lampien luontoarvojen kartoitus. Heinolan ympäristötoimi.
- Pohjois-Hartolan ranta- ja kyläyleiskaava 2006. Luonto- ja maisemaselvitys. Hartolan kunta. Pöyry Environment Oy.
- Pohjois-Sysmän ranta- ja kyläyleiskaava. 2008. Kaakkuri-inventointi. Sysmän kunta. Pöyry Environment Oy.
- Saarinen. R-M. 1998. Vuorenkylän kehittämissuunnitelma. Kylämaiseman opas. Vuorenkylän kyläsuunnitelma.
- Saarinen. R-M. 1998. Vuorenkylän kehittämissuunnitelma. Perinnemaisemien hoito. Vuorenkylän kyläsuunnitelma.
- Saarinen. R-M. 1998. Vuorenkylän kehittämissuunnitelma. Rakennetun ympäristön opas. Vuorenkylän kyläsuunni-
telma.
- Salonen, K. 2010. Mielen luonto. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma.
- Wager, Henrik: Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto, A159. 2006.
- Vuorinen, A. 1959. Itä-Hämeen kirja. Kotiseutulukemisto.
- Karttamateriaali:**
- Maanmittauslaitoksen peruskarttarasteri 2012 aineistoa (www.maanmittauslaitos.fi)
- Museoviraston paikkatietoaineistoa 11/2012 (www.nba.fi)
- SYKE paikkatietoaineisto 2013 (www.d3.ymparisto.fi/d3/paikkatieto)
- Kansalliskirjaston karttakokoelmat
- Internetlähteet:**
- www.joutsa.fi/jouto/perinne/hiilimiilu (Hiilimiilut) (luettu 1.11.2013)
- www.taivaannaula.org/2012/11/jumalten-ja-vainajien-linnut/ (Linnut perinteessä) (luettu 1.11.2013)
- www.yrttitarha.fi/tietopankki/kansanperinne/tarinat (Kansantarinat puista) (luettu 1.11.2013)
- www.ess.fi/omaankotiin/asuinalueet/2013/06/29/laskettelurinne-on-kylan-voimannayte (Purnun laskettelukeskus)
(luettu 1.11.2013)
- www.mattlar.fi/harju/perinnebiotoopit (Harjun perinnemaisematila) (luettu 1.11.2013)
- www.marjamattlar.net/sanoitukset/mansikkapaikka/ (Marja Mattlarin kappaleen Mansikkapaikka sanoitus) (luettu
1.11.2013)
- www.paijat-hame.fi/fi/tehtavat/aluesuunnittelu/mary/alueet/vuorenkylan_pohjoisosan_kulttuurimaisema (Harto-
la, Vuorenkylän pohjoisosan kulttuurimaisema) (luettu 1.11.2013)
- www.hollola.fi/keskus/matkailu/SUOMI_paijathame_karttap.pdf (Vuorenkylän vaellusreitti Hartolassa) (luettu
1.11.2013)
- www.luontoportti.com/suomi/fi/kukkakasvit/humala (Humala kasvi) (luettu 1.11.2013)
- <http://runosto.net/uuno-kailas/tuuli-ja-tahka/ruusujen-alla-juhannuksena/> (Uuno Kailaan runot) (luettu 1.11.2013)

www.taivaannaula.org/2012/08/puiden-juurilla/ (Puut kansanperinteessä) (luettu 1.11.2013)

www.mhy.fi/metsapohjanmaa/Havainto/fi_FI/jalopuut (Puut kansanperinteessä) (luettu 1.11.2013)

www.lomalaidun.fi/kylamatkailu (Kylämatkailu) (luettu 1.11.2013)

www.tykkoo.com/getfile.php?file=466 (Jättipalsamin torjunta) (luettu 1.11.2013)

Kansallisarkiston digitaaliarkisto digi.narc.fi/digi/ (historialliset kartat) (luettu 30.10.2013)

www.vanhakartta.fi (historialliset kartat) (luettu 30.10.2013)

<http://palvelut.virtuaaliyliopisto.fi/maakirjakartat> (historialliset kartat) (luettu 30.10.2013)

http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/secure/showPage.html?conversationId=2&action=entryPage&id=533386&pageFrame_currPage=3 (Uutinen pontikankeitoista Vuorenkylässä) (luettu 1.11.2013)

Haastattelut:

4.4.2013 Vuorenkylä, haastateltavana Esko Manninen ja Heikki Pahalahti. Haastattelu tallennettu ProAgria Etelä-Suomen arkistoon.

Haraan on valmistunut monivaikutteinen kosteikko vuonna 2013. On mielenkiintoista seurata miten alue kehittyy ja millaiset linnut löytävät sen.

Löytöretkiä Päijät-Hämeen kyliin –hanke (2012-2013) kohdennettiin Päijät-Hämeen maakunnan kylien asukkaille, maaseudun yhteisöille, yhdistyksille ja yrityksille sekä erityisesti hankkeessa mukana oleville viidelle kylälle. Hollolasta mukana olivat Hollolan kirkonseutu ja Pyhäniemi, Hämeenkoskelta Hämeenkosken kirkonkylä, Asikkalasta Kalkkinen, Padasjoelta Kellosalmi - Seitniemi - Virmaila sekä Hartolasta Vuorenkylä.

Hankkeen aikana luotiin päijäthämäläisiin kyliin edellytyksiä kylämatkailulle hyödyntämällä perinteitä ja paikalliskulttuuria sekä tekemällä maisemasta ja luonnosta monipuolinen vetovoimatekijä. Kylämatkailun edellytyksiä lisättiin muun muassa suunnittelemalla kyliin kylä- ja kulttuuri- tai maisemapolkuja, kalastusmatkailutuotteita ja kylätapahtumia.

Tavoitteena on ollut lisätä asumisviihtyisyyttä, säilyttää ja hoitaa kulttuurimaisemaa sekä edistää luonnon monimuotoisuutta.

ISBN 978-952-7050-00-2 (rengaskirja)

ISBN 978-952-7050-01-9 (pdf)

